

מולד

ירחון מדיני וספרותי

כרך ב

תשרי — אדר תש"ט

אוקטובר 1948 — מארס 1949

יוצא על ידי מפלגת פועלי ארץ-ישראל
בעריכת אפרים ברוידא

תוכן כרך ב

חוב' עמ'	תוכן	חוב' עמ'	תוכן
			מאמרים, מחקרים ורשימות
			אבן, אבא
			שנה אחת בלייק סאפסס
			אברמוב, ש. ז.
			האין מנוס ממלחמת-עולם שלישית
			אופיר, א.
			עצמאות ההסתדרות — והזית פועלים
			אייזנשטדט, ש. ד.
			מבנהו הסוציולוגי של הישוב היהודי
			אלסטון, ד. ר.
			מברלין ועד מאלאיה
			שעתו של טרומאן
			ברגר, הרצל
			נובמבר 1947 — נובמבר 1948
			על משמר החיץ
			מפלגת המעמד
			ברוידא, אפרים
			ראשי-פרקים על הודו וישראל
			מדיניות-החוץ של ישראל
			המבחן האמתי
			בר-שירה, י.
			מבעיותיה של פרלמנטריות ישראלית
			גויטיין, שלמה דב
			על סימביוזה יהודית-ערבית
			גלילי, אלעזר
			כיצד יבנה צבאנו העתיד
			גר, ב.
			מנצחון המגינים להסתערות הבונים
			במזל הספמים
			גרינברג, חיים
			חברות לאומות המאוחדות או ניטראליות
			גפני, אלחנן
			בעית שילוב הדורות והמלחמה
			דנציג, הלל
			לדרכנו הסוציאליסטית במדינה
			הורוביץ, דוד
			מדיניותה הכלכלית והפינאנסית של המדינה
			הלפרן, יחיאל
			התמורה ומשמעותה
			הרברג, ויל
			תנועת הפועלים בארצות הברית
			וייץ, יוסף
			הנחיל אדמה חדשה
			יבנאלי, ש.
			להגברת חברת העובדים
			כצנלסון, ב.
			שותפות הגורל היהודי והנוער בארץ
			לוביאניקר, פינחס
			תפקידי המפלגה ועתיד ההסתדרות
			לשצינסקי, יעקב
			דיוקנה הלאומי של יהדות רוסיה
			סבוראי, ש.
			נס אי יתרון?
			סמואל, ר.
			מדע ותעשיה במדינת ישראל
			מוסדות המדע שלנו לקראת הבאות
			פויבנה, גוידן
			הכנסיה באיטליה והפאשיזם
			פרידריך, קארל י.
			על חוקת מדינת ישראל
			צינוני, א.
			במערכת תמיד
			קופלביץ, יעקב
			המביט והמאזין
			רושנלד, א.
			מלחמה על שום מה
			רות, אנדרו
			סין הקומוניסטית ותכניתה
			שמואלי, אפרים
			מכס נורדאו
			שמעוני, יעקב
			איחוד ופירוד בליגה הערבית
			כוחות האופוזיציה בארצות ערב
			תמורות במחשבה המדינית הערבית
			תלמי, מנחם
			פורצי הדרך
			סיפורים, שירים ומסות על ספרות ואמנות
			אליוט, ת. ס.
			השיר ופשרו
			בארון, דבורה
			כלולות
			בבואות
			בוריישא, מנחם
			נפתולי עם דורי
			ברייוסף, יהושע
			פרעושים

עמ'	חוב'	עמ'	חוב'
			ברנשטיין כהן, מרים
		240 10	חיתוך הדיבור על הבימה
187 9	טוכנר, משולם		בשביס, י.
	חותמו של דור (גלגולי חיים מאת ב. פישקו)	42 7	גמון ויצרהרע
	יפה, א. ב.		גולדברג, לאה
186 9	הפזמון והשיר (הטור השביעי מאת נתן אלטרמן)	104 8	אהבת היתור
	לופט, גרדה	293 11	היפהפיה הנמה (שיר)
254 10	במדרון התלול		דה וינצ'י, ליאונרדו
	(Norman Angell, The Steep Places)	295 11	משלים והגיונות (תרגום יעקב קופלביץ)
	קופלביץ, יעקב	373 12	טנ'ריי, צ'אן
	ערעורים על מקיאבלי (כתבים פוליטיים מאת ניקולו מקיאבלי)		מר הוא ויי
56 7	חזונו של תומאס מור (אוטופיה מאת תומאס מורוס)	89 8	יוהר, ס.
381 12	רוטנשטרייך, נתן		השבו
125 8	המדינה להלכה ולמעשה	357 12	מולדובסקי, קדיה
	(R.H.S. Crossman, Government and the Governed)	351 12	עתים ועששה עיני (שיר, תרגום א. פרסמן)
	רושנלד, מ.		ניצן, שלמה
	משנתו המדינית של לוק (המסכת השניה על השלטון המדיני מאת יון לוק)	38 7	בפתחו של משעול
252 10	שאנן, א.	171 9	סדן, רב
	בין עכל לאימפולס (דגן ועופרת מאת נתן שחם)	364 12	על תחומי ספרותנו החדשה
	שמואלי, אפרים		בין בריתה לשיבה
	דרך הרוח (גילוי הככול מאת מכס ברוד)	100 8	בחזית הכפולה
318 11	שפיזור, אפרים א.	369 12	פיכמן, יעקב
126 8	מיעוטים בעולם הערבי		גנה (שיר)
	(A. H. Hourani, Minorities in the Arab World)	169 9	הקטרוג על מנדלי (ג)
	ציורים		פרייל, גבריאל
317 11	בינדר, צלה	245 10	זר'שירים קטן לאביה (שיר)
	מדורים		קופלביץ, יעקב
	בין לאומים 7 (28); 8 (85); 12 (348)		על ס. יוהר
	במזרה התיכון 7 (30); 9 (150);	234 10	קלאוזנר, מרגוט
	בשולי החוברת 7 (61); 8 (128);	379 12	מיטיב העקדה ו"בערכות הנגב"
	9 (192); 10 (256); 11 (384)		ר' בנימין
	ספרים 7 (56); 8 (122, 123, 125, 126);	245 10	בתחילה היתה זו מוסיקה
	9 (186, 187, 190); 10 (251, 252, 254);	301 11	בין מאוני בקירת ודבקות הסידים
	11 (318); 12 (381).		שמיר, משה
	ספרים שנתקבלו 8 (127); 9 (192).	155 9	אמבטי של ערב שבת
	ציוני החודש 10 (214); 12 (345).		
	רשימות 8 (113, 114, 119); 9 (182, 183);		
	12 (377, 379)		
			בקורת ספרים
			גדון, שמואל
			על האדם בהתישבות (האדם בהתישבות, דברים בסמינריון מפלגת פועלי א"י)
		123 8	גולדברג, לאה
		190 9	בעקבות אגדות קדם
			(M. Голубкова и Н. Леонтьев Оленьи края)
			זיידמן, י. א.
			מדע המקרא בעברית (מבוא המקרא מאת מ. צ. סגל, ספר ראשון)
		251 10	

מולד

ירחון מדיני וספרותי

תשרי תשי"ט כרך ב' חוברת 7 אוקטובר 1948

3	כיצד יפנה צבאנו העתיד . . . . . אלעזר גלילי
10	ראשי-פרקים על הודו וישראל . . . . . אפרים ברוידא
18	התמורה ומשמעותה . . . . . יחיאל הלפרן
22	שנה אחת בליק סאכס . . . . . אבא אבן
בין לאומים:	
28	מברלין ועד מאלאיה . . . . . ד. ר. אלסטון
במזרח התיכון:	
30	איחוד ופירוד בליגה הערבית . . . . . יעקב שמעוני
35	פלולות . . . . . דבורה בארון
38	על תחומי ספרותנו החדשה . . . . . דב סדן
42	נתן ויצר-הרע . . . . . י. בשביס
ספרים:	
56	ערעורים על מקיאכלי . . . . . יעקב קופלביץ
61	בשולי החוברת . . . . .

MOLAD, Monthly Review of Politics and Letters
Published by the Palestine Jewish Labour Party
Vol. II   No. 7   October 1948
Editorial Offices 45 Sheinkin St., Tel-Aviv, Israel

כיצד יבנה צבאנו העתידי

אלעזר גלילי

לצבא שבתקופות-שלום. נהפוך הוא. בימי שלום מצויים בהכרח כמה וכמה סוגים של כוח צבאי, שונים זה מזה בתכלית מבחינת מעמדם, ארגונם ומידת פעילותם הצבאית; ואילו בכוח המלחמה מתמזגים ממילא כמה מהם בצבא האחד והאחר, שכל חלקיו מכוונים לתכלית אחת במידה שוה ושלמה ככל האפשר. אך אפילו במדינות בעלות עבר צבאי מתעוררת תמיד, כתום מלחמה גלויה, שאלת יסודות ארגוננו של הצבא לתקופת השלום. קל וחומר אצלנו, כשגייסות-העם שלנו נוצרו ברובם מתוך תהליך של הרחבתו וסיגולו של המעט שהיה בעין, מעין יצירת-מניה-רוביה צבאית, נועות ונחפזת מאונס. ממילא מובן, שלא צבא-הרבבות הזה, המגויס „עד יעבור זעם“, הוא המתכונת, בממדיו ובתנאי-שירותו, לצבא ההגנה לישראל בימים כתיקונם. כי מצב תקין לצבא של כל מדינה נורמלית, אם אינה שיפורה מחלומות-כיבוש, אינו המלחמה, אלא השלום; וצבא של מדינה דמוקרטית ושוו-חרת-יצירה נועד למנוע מלחמות, ולא להיות מכשיר סיפוח והשתלטות. עליו להתאמן אימון ארוך כדי להלחם, בשעת ההכרח, מלחמה קצרה ככל האפשר. על כן יהיה מבנהו בימי שלום שונה בהכרח ממה שהוא כיום.

במשנה-תוקף אמורים הדברים בבעיותינו אנו, בסערת-המלחמה, עם גידולו ההמוני, ה„קטסטרופלי“ של הצבא, תוך הקפיצה מהמח תרת לגיוס ממלכתי כולל, לא היה סיפק להשריש במבנה צבאנו, כמות שהוא כיום, את מלוא הערכים המחנכים, המלכדים והמצרפים, פרי צמיחתנו הישובית והחברתית ועמל דורות בונים. שראוי היה לטפחם בקרב כוח-המגן אילו זכה לתקופת הכנה ממושכת ולגידול אורגני. אכן, גם כיום אין ערכים אלה נעדרים מתוכו; אך יש הפרש גדול בין המצוי והרצוי, כשנגיע לבנות את צבא-השלום, ניוזר שלא לקדש את הצורות וההישגים של הצבא אשר הוקם על רגל אחת מתוך אימפרוביזציה גואלת, המזיגה של גורמים מקצועיים, ארגוניים וחינוכיים שבצבא המוקם תהיה שונה לא במעט מזו של שעת-החירום. ואם למשל, תוקם ותקוים במשך תקופת שנים מסגרת

„כאן, במחנות הנוטרים שלאורך גדר-הצפון וכביש-הגבול הנסלל, בקרב בוח הראשונים שלהם, ראיתי וחשתי, מה יכול להיות צבא עברי דמוקרטי אמתי“...

(פסקתו של חבר בונה ומריר, הרצ"ח)

המלחמה ודאגת עתידנו המדיני, מרכות את תשומת הלב בבעיות אופיו והיקפו של הצבא במדינת ישראל, זו של מחר-מחרתים. מה יהיו ממדיו ומבנהו של צבאנו בימי שלום? ועוד: איך נכלכל מעשינו באם תפריד בינינו לבין תקופת השלום היציב (המוכרז) — תקופת-בינים של ספק מלחמה ספק שביתת-נשק, אשר תימשך שנים לא-מעטות? הכוונה לא רק ל„הפוגה“ ממושכת מן הסוג שהכרנוה, למצב מלחמה-ושלום-לסירוגין, בשילוב פרקי-זמן של שביתות-נשק מפורשות (לכך וכך שנים), מעין זה שהיה קיים בשעתו בין ממלכת הצלבנים לבין הנסיכויות המושלמיות. איך נפתור אנחנו, בתנאי זמננו אנו, על רקע מציאותנו הלאומית והחברתית, נוכח גורמי טכניקה, תחבורה, כלכלה, נשק ומדיניות-עולם, השונים תכלית שוני מאלה שבימי גוטפריד מבוליון, טאנקרד נסיך הגליל וצלאח-אדין אל-איובי, את בעיות הקיום, יכר לת-ההתחפרות וכושר-המגן, הכרוכות זו בזו? ולא זו אף זו: הן רוצים אנו, שסיכומה של פרשת מלחמה-ושלום כזאת, אם אמנם צפויה היא לנו, יהיה שונה ממה שהיה באותו דיר-קרב בין עולם מושלמי-סרצני לבין ציילנים-כובשים ממערב. כיצד נבטיח מראש, במחשבה תחילה, את מפסימום יכולת-העמידה של מדינה זעירת-שטח לקראת ימי-מבחן? התשובה, ולפחות רא-שית התשובה, על שאלת גורל זה, תנאי הכרחי היא גם להתוית דרכנו המדינית גם לתכונה בעוד מועד למעשה הבנין הצבאי, שיהיה מוטל עלינו.

ומוטב להסיר טעות רווחת אחת קודם. בדברנו על העתיד הזה, אין לראותו בעד השפר פרת של צבאנו כצורתו כיום, בימי מלחמה. אין הצבא שבימי מלחמה דומה במבנהו, בתלך קחו הפנימית ובאמת-המידה שבהן הוא נמדד,

נגדנו, עד קואליציה אויבת כוללת של מדינות שכנות ולא־שכנות; ועד בריתות גלויות או נסתרות, שתבראנה אפשרות ואורה של התנפלות־פתאום.

ניתן לומר, כי ההכרעה במלחמות ליחסי־הכוחות המספריים, לזיון ולטכניקה הצבאית, וכן לרוח העם והצבא, במבחן המלחמה של קיץ תש"ח עמדנו על אף הגורם הראשון; במידה ניכרת — גם על אף הגורם השני; ובמידה רבה מאד בתוקף הגורם השלישי. לקיומו ולהתמדתו של הגורם השלישי הזה בקרבנו חובה להקדיש דאגתנו בעתיד. ואין הדברים אמורים בצבא בלבד, אלא בחינוכה המדיני וליכודה החברתי היוצר של האומה כולה. ואולם אין לשכוח כי משקלו הסגולי של גורם זה יכול להשתנות — ולעלות — גם במחנה האויב. אשר לגורם השני, הרי יש מקום לשער, כי נוכל להגיע לשוויון, לפי הערך, בממדי הזיון ובטיבו, בינינו ובין אויבי־בכוח ערביים. בגורם הראשון, יחסי המספרים, יתכנו שינויים, לקולה ולחומרה, גם כאן יש לזכור כי מלוא עצמתו המספרית של האויב עוד לא בא לידי ביטוי בשדה־הקרב, מטעמי תחבורה וטכניקה ומטעמים אֶתניים ופרי ליטיים. היחס בין הישוב היהודי הקיים בארץ לבין אוכלוסי מדינות הפולשים (להוציא את ערב הסעודית) הוא קרוב ל־1:40. היחס ישתנה, כמובן עם גידולנו, אך ההקלה אפשר לא תגיע כלל לידי ביטוי בשדה הקרב, אם יוגדלו צבאות המדינות הערביות.

גיאוגרפיה, ישוב וגבולות במעמדה הגיאוגרפי של כל מדינה, ובזה של מדינת ישראל המתחדשת ביחוד, קיימת בחינה סטאטית ובחינה דינאמית. „הדינמיקה הגיאוגרפית“ של מעמדנו בעתיד תהיה מותנית על ידי גורמי המדיניות העולמית, צירופי הכוחות במזרח־התיכון ומידת יציבותה הפנימית של מדינת ישראל (ובזה שלובה גם שאלת האוכלוסיה הערבית בתוכה). אולם גם בקווי הסטאטיים הקבועים יהיה מעמדנו צפוי לפור־ענות ויחייב עירנות מתמדת בגבולות ובאזורי הספר.

שטחה של מדינתנו, ויהיו תחומיה הסופיים אשר יהיו, עתיד להיות ארוך וצר; הגבולות יהיו נפתלים למדי, וארוכים מאוד לעומת היקף השטחים; שטחים בלתי־ישראליים יהיו נעוצים כטרזיום בין חלקי המדינה השונים, אפילו יוכטח

מליציונית מתמדת לצבאנו, הרי שממילא, גם בבוא הצורך בגיוס כללי מחודש של גייסות רבי־עם, תהיה דמותו של צבא המוני כזה שונה עד מאוד (ומושרשת יותר) מזו שלנגד עינינו.

אמנם צבא המלחמה שלנו יוריש לצבא העתיד נכסים יקרים, יסוד־המוסד לכותנו בימים יבואו: קודם כל, את אנשיו. כשם שכוחנו היום עומד על אנשי ארגון ההגנה, הבריגדה היהודית, הפלמ"ח, הנוטרות, ואף על שרידי אנשי הגדודים מלפני שלושים שנה, כן יהיו המפקדים והמדריכים ורבים מהטוראים של היום ליסוד יכולתנו מחר, וכן יוריש צבאנו כיום לממשיכיו את נסיונו הרב בקרב ובתכנון, באר־גון ובחינוך־גייסות. ועוד נחלה אחת ינחילנו, מסוג ה„בלתי־נשקלות“, אשר כל צבא בעולם ישמור עליו מכל משמר: זו המסורת, שהיא בעיני קצינים־מנוסים, חלק ממשי מיכולת־הקרב — זכרונות מעשי־מופת, סימני־ההצטיינות הקבור ציים של היחידה (דגלי־כבוד, שלל־אויב, סמלי־יחידה) וזכר חלליה־גיבוריה. מסורת יקרה זו, שמבלעדיה נעשית חטיבה צבאית לשלד מת, חלילה לה שתלך לאיבוד, ויהיו יסודותיו האר־גוניים והמקצועיים של צבאנו העתיד כאשר יהיו, ויהיה גלגולה הצבאי של היחידה בעלת המסורת אשר יהיה.

הנתונים אשר יקבעו את טיבו של הכוח הצבאי הדרוש לנו לאחר המלחמה הם הם גורמי היסוד המעצבים את מעמדנו הממלכתי והבטחוני לקראת ימים יבואו: היחסים המדיניים, ויחסי־הכוחות הדמוגרפיים, בתלק־תבל זה הקרוי „המזרח־התיכון“; מעמדה הגיאוגרפי של מדינת ישראל וטיב גבולותיה; תכונותיו הלאומיות, החברתיות והאישיות של עמנו המתהווה.

הרקע המדיני והדימוגרפי

תקופת המתיחות והניגוד הצפויה לנו כמעט בודאות בראשית יחסינו, כמדינה עצמאית, עם מדינות הערבים, היא המעלה את שאלת כוננותנו הצבאית, היא המשמשת אחד היסודות למתן התשובה עליה. להמשך תקופת המתיחות ידאגו גורמים לא מבוטלים, בתוך מדינות הערבים ומחוצה להן. תפקידה של מדינותנו יהיה להער־מיד את הניגודים, ואת האויבים, על מיעוטם, ולהתגבר בהקדם על תקופת הניגודים, חובתנו, מאידך, להיכון למצבים שונים — מברית חלקית

עורקים אלה. מטען נפץ אחד כי יושם אל מקוה מים מרכזי יוכל לגרום הפסד ושיבושי משק לאין שיעור. הוא הדין ברגישותם של עורקי התחבורה למיניה, וכן בשדות התעופה והחופים הטעונים שמירה מעולה. מציאות "כיסים" של אוכלוסיה ערבית יצריכו כוח-משמר ניכר ורבי יכולת, נוסף על החשיבות הצבאיות המובהקות והתקינות.

צירוף זה של גורמי גיאוגרפיה פיסית, ישובית וכלכלית, כופה על מדינתנו הבטחת כושר-תגובה מהיר על כל התקפה אויבת; שיעור גבוה, ביחס אל האוכלוסיה, של כוחות-המגן למדינה; כוחות-משמר מעולים ומקצועיים; ונוסף על כל אלה, כמובן, כושר-המגן, וכוננות-הקרב, של כל התושבים בכל מקום שהם. הנוכל לשאת בעול כבד כל כך לאורך ימים ושנים — עד שיגיע היום שנשב לבטח ובשלום עם כל שכנינו?

הנתון הלאומי-החברתי היהודי

בעוד כמה שנים דאי יגיע הישוב היהודי במדינת ישראל לידי הרכב דומה, מבחינת הגיל והמין, לעמים שבמעגל האירופי. אך יתכן כי יכולתו של ישוב זה לקיים כוחות-מגן ביחס אל מספר התושבים, תעלה במידת מה על זו של עמים דומים לו בגדלם. אפשר להקנות הכשרה צבאית ראשונית לטירונים יהודיים (וביחוד — יהודים ארץ-ישראליים) בפרק זמן קצר יותר מלטירון ממוצע של הרבה אומות אחרות. מכאן שאפשר להכשיר רזרבה צבאית גדולה, שתקיף את כלל התושבים המסוגלים לשאת נשק, בהוצאת כספיות קטנות מהמקובל.

ברכה זו סכנתה בצדה: יהירות לאומית-צבאית עשויה להביא לידי הפרזה בהערכת יכולתו של החייל העברי, ולידי זלוזל בצורך החיוני בשיגרה של אימון וברגילות השירות. אם תשכיל מדינת ישראל לקיים את התנאים ההכרחיים של שירות-בריאות ושירות-הזנה לילדים ולנוער, והכשרה גופנית שיטתית מגן הילדים ועד גמר בית-הספר התיכון; השכלה עממית כללית עד גיל ט"ו או ט"ז; השכלה טכנית-מקצועית נפוצה — ועם זה יטופחו חינוך האופי האישי-החלוצי וההכרה האזרחית והציונית, הרי יש מקום להניח כי לכוח-המגן העברי המוכשר יווספו שנה שנה בני-נוער מאומנים כראוי בשיעור שלוש-רבעי אחוז — או 4/5 — אחוז ממספרו הכללי של הישוב. אם תתקיים הרמה התרבותית,

קשר קרקעי ביניהם; ולא רק צורתם, גם עצם ממדיהם האבסולוטיים של שטחי המדינה (פרט לנגב ולגליל) יהיו קטנים עד כדי שלילת כל מושג של "עורף", בהגנה ובחיי יום-יום. סמי מכאן מושג כגון "עומק אסטרטגי", שהרי כל רוחבו של "סרט" שטחי המדינה לא יעלה במקומות רבים על טוח פגזו של תותח חדיש. גם העובדה שיש ביריגו, במקומות שונים, שפלות ועמקים, מול תחמומו ההררי של האויב-בכוח, מעניקה לו את היתרונות של ראות ותצפית-מראש, ועמם גם של הרעשה מכוונת-מראש מתוך משלטים הרריים מוגנים, החולשים על העמק ויושביה.

בצד גורם השטח יעלה וייבחן גורם הישוב. הארץ הקטנה הצטרך לקלוט ולקיים אוכלוסיה גדולה לעומת ממדיה. הדבר יחייב "פיזור צפוף": ישוב דחוס ובעל מפעלים משקיים מפותחים, בחרושת ובחקלאות על פני כל שטחה של המדינה. אף אזורי הספר יהיו מאוכלסים בצפיפות, ויכילו נכסים משקיים וטכניים רבי-ערך (דבר שיתחייב לפרקים מטיב האזורים עצמם). מכאן שרגישותם וחיוניותם של שטחי-ספר אלה תהיה רבה, והפקרתם לא תתכן, והכוונה אינה דוקא להפקרת השטח לכובש בפועל ממש, אלא גם לשיתוק והרס ממושך, על ידי שליטה ארטי-לרית, התקפות-אוויר ו"פשיטות" של האויב. הרי שאנו מגיעים למסקנות מיוחדות במינן מבחינת המקובל בעולם על מושגים אסטרטגיים ואופרטיביים: א. אנו מצווים על אסטרטגית-הגנה "נוקשה", אף בניגוד גמור לפלל, "הרוצה להבטיח הכל אינו מבטיח דבר"; ב. על כוננות לתפיסת המישלטים העלולים לחלוש על שטחים חיוניים; ג. על הבטחת יכולתנו לחסל חיסול מהיר את הבליטות והטרזיזים, ולכונן שטח-מגן ארץ-ישראלי רצוף ומעוגל.

הצפיפות באוכלוסינו, שתגיע שעתה, כמקווה, במהרה, מעלה חישוב הגנתי נוסף: ככל שהיא מגדילה את מקור-כוחנו, היא מרחיבה את אפשרות הפגיעה בנו, ומכאן נובע הצורך להרחיק את עמדות הגיחה של האויב על ידי הקמתה המהירה של הגורת-מגן חיצונית על אדמת האויב עצמו. ואף זו: צפיפות זו, שיסודה בניצול אינטנסיבי של אוצרות הארץ, קרקעה ומימיה, תחייב קיום רשת ענפה של עורקים ארציים חיוניים, עורקי מים ועורקי חשמל, ואולי גם עורקי נפט וגז. מעמדה של כלכלתנו המסועפת יהיה תלוי בשלימותם ויעילותם של

מסויימים — וכמה יחידות מיליציוניות) ויחידות להגנת שדות-תעופה; צי-מלחמה ו"צבא-הצי" לעליות-בחופים; כמה חטיבות, בעלות-מצבת אדם מספקת כדי פעולה מידית בנקודות מפתח שמול גיזרות-ספר עיקריות (ובהן אחוז גבוה של חיל-שריון, יחידות-פשיטה, פלוגות צנחנים ונחתני-דאונים, יחידות-תותחנים על תקן-הקרב המלא, חיל-רגלים המאומן בשלמות לפעולה הן בממוצע והן כחטיבות-הרים); רו-ר-בה ארטי-לרית כללית, שירות-קשר מרכזי קבוע וענף, ועוד כמה סוגי-כוח ושירותים אשר יעמידו מיד את מנגנון-השדה הפועל של צבא-במלחמה.

ממדינו באוכלוסים ובמשק יגבילו את היקפו של כוח-החיפוי זה, אך אין ספק, כי יצטרך למנות אלפים לא-מעטים. מניין יבואו, וכיצד יצטרפו לשירות?

אין ספק, כי יידרשו כאן מתנדבים, אשר נפשם תחשק בשירות זה בתורת מקצוע, והכרחם תולידם לקראתו. אמנם, גם להם יתכנו תנאי-שירות שונים: מ"שירות-חיים" לקצינים, לרבי-סמלים ולטכנאים משובחים (תקופה מוב-טחת של 20—30 שנות שירות עם שכר-רזרבה הוגן בסיומה), ועד לשירות שלוש-ארבע שנים, והעברה לרזרבה (תוך קצבה מסוימת, תמורת גיוס-השתלמות). במצבת כוח-החיפוי לא יצטמ-צם כוח-האדם שישרת שירות-מקצוע במערכת-המגן שלנו. כאלה יהיו גם גרעיני-הקבע הארגוניים-הפיקודיים של היחידות המיליציוניות; חבר מחנות-האימון; חלק, לפחות, ממדריכי הכשרת-הנוער; אנשי בתי-הנשק, והתעשייה הצבאית. אם לא ימצאו די מתנדבים לכל אלה, יהיה צורך ב"גיוס-ברירה" מוגבל של מספר אנשים לשירות של שנתיים לערך, בכוח-החיפוי; ואפשר כי גיוס זמני כזה לכוח-החיפוי, הוא אשר יספק אחר כך פלגות סוגי-חיל מקצועיים, הזקוקים להכשרה אינטנסיבית בעלת רמה גבוהה, גם לרזרבה גם לחטיבות המיליציוניות ומיפקדותיהן, אך לא זה יהיה דרך-המלך העיקרי בהטלת חובת השירות הכל-לית על האזרח הצעיר והמתבגר.

ב. המיליציה המאורגנת
יתרונה העיקרי של השיטה המיליציונית, שהיא מאפשרת לא רק להקיף כמעט את כל בני העם (דבר זה ניתן להשיגו אף בדרכים אחרות), כי אם גם לארגנם ביחידות קבועות, שכל איש

החברתית והאישית המשווה לשוב את ערכו המיוחד — ויובטח תפקידה היוצר והפעיל של האשה היהודיה — יכול נוכל לקיים חיל עממי המוני מוכשר הכשרה רצינית למערכה בכל רגע שייקרא, וגם להעמיד כוחות-קבע צבאיים רבי-יכולת.

אך האם אין בכל המאמץ הזה כדי לגזול חלק רב מדי מרצנו ל"תשלומי-הביטוח" לקרן בטחוננו? האם אין בטיפוח מסגרות צבאיות מקיפות ומוצקות משום מקור לסכנות חיוביות ונפשיות, מקור להערצת הכוח, להתבטאות לא-רמית, לטשטוש מאויים יוצרים? חששות אלה קיימים, אך גם מידת ההכרה שבמערכת-הגנה כוללת קיימת ועומדת.

בבואנו לדון בארגון כוחות-המגן של מדינת ישראל, תתעורר, בממדים אלה או אחרים, בעית האוכלוסיה הערבית שבתוך המדינה. אורחיה הערביים של מדינת ישראל לא יהיו מופלים לרעה בשום דבר — ואף לא בשירות המדינה והבטחון. אך בעיה זו ראוי לדחותה לימי השלום, בשעה שתיבדק לאור מציאותה הפוליטית והנפ-שית המיוחדת של האוכלוסיה הערבית שבמדינה ולנוכח מעמדה של המדינה בחלק-עולם זה.

*

מה תהיה איפוא חזות כוחות-המגן שלנו בימי שלום?

בסקירה מהירה, הרי יהיו אלה שלוחות-כוחנו העיקריות: א. כוח-החיפוי; א.1. רו-ר-בה של כוח-החיפוי; ב. המיליציה המאורגנת; ב.1. דרג ב' של מיליציה מאורגנת; ג. כוח הגנה מקומית; ד. חטיבת-משמר ג'נדרמרי; ה. והרקע הכולל: הכשרה מקיפה של הנוער, מילדותו, ומסגרות ארגון ואימון מיוחדות לכך.

א. כוח-החיפוי

יהיה ארגון כוחנו המיליציוני יעיל כאשר יהיה, הרי במציאותנו, השעות הראשונות לאחר ההתקפה עשויות להשפיע על מהלך המלחמה ותוצאתה. עובדה זו מחייבת סוג של כוח בצבאנו, המסוגל לפעול תוך שלושים דקה עד שעה, בערך, מרגע אזעקת קרב; כוח זה יחפה על אזורי-הספר — ויתפוס את מישלטי-הפגיעה האויבים — במשך השעות והימים של התגייסות כוחנו המיליציוני, התרכזותו והתפרסותו למערי-כה. על כוח זה יימנו ארבעה יסודות עיקריים: עיקרו של חיל-האוויר שלנו (פרט לאחוזו של אנשי-רזרבה — ביחוד משירות-קרקע

כנס־אימון מוגבל לשבועות מספר, אין בכוחו להעניקם. מבחינה ישובית, מצד ביצור יסודות קיומה של מדינת־ההתיישבות העברית וכיבוש אזורי הספר וכיבוש השממה — ודאי שיש בשיי לוב כזה של עבודה ושירות לאומי צבאי (לשנה או, מוטב, לשנתיים) משום מענה על צרכים חיוניים ועמוקים. לשעבר טופחו הציוויים החיי נוכיים־החלוציים רק בהתנדבות עצמית של נבחרים, אך בתקופת המדינה יש להעניקם, ולפחות לעונה ולשעה, לדורות דורות של אור־חיים.

עם זאת גדולים גם הקשיים הכרוכים במעבר ההכרחי משירות ההתנדבות של מעטים אל הטלת החובה, שלרבים תהיה עדיין בבחינת גזרה על כלל הדור הצעיר. סוגי עבודות מסוימים נוחים להיעשות על ידי כוחות הנתונים במשטר צבאי; אך מצביי־עבודה אחרים כרוכים בסיבוכים, ואף בסיכונים ארגוניים וחברתיים. בשלבים מסוימים, אפשר והפסדו של האימון הצבאי, מחמת הפיזור ליחידות־משנה מצומצמות העובדות בישובים חקלאיים, יצא בשכר ההדירה לאוירת כפר עברי, אך אין לטפח כוח צבאי מעולה בנסיבות כאלו. האימונים המקוטעים אין בהם ברכה. המסקנה המתבקשת היא, איפוא, מזיגה של עיקרי שירות צבא ועבודה עם השיטות המיליציוניות־רגילות בעולם, כגון בשווייצריה. כיסודות למזיגה כזו ישמשו למ־של, תקופת־אימון־עבודה של שנה וחצי או שנתיים; אימון מחלקות בשלב הראשון של תקופת־השירות, אגב עבודות המצריכות פיזור יחסי (במשקים, בטיובים חקלאיים מסוימים) — דבר אשר יקל גם על המשך קיומם של גרעיני־התיישבות צעירים בתקופת השירות; אימון מרוכז יותר, בשלב השני, של פלוגות וגדודים, תוך ביצוע עבודות צבאיות או כיבושיות רחבות־היקף ומרוכזות יותר; קיום כינוסי־אימון מרוכזים וממושכים גם בשלב הראשון של השירות; העמדת אחוז האימון הצבאי על המינימום של 50—40 אחוז מזמן תקופת־השירות והקצאת החצי, לפחות, מכך לאימון המרוכז הרצוף; והשגת אימון טאקטי וארגוני במסגרות רחבות, על ידי תמרוני חטיבות שלמות, תוך שילוב סוגי־ההיל השונים, בשלבי־השירות השני, הגשמתה של תכנית מעין זו עשויה להעמיד לנו צבא מיליציוני רחב, שיהיה עם זה בעל כושר־מלחמה הראוי לשמו. אם מסיבות משקיות מכריעות לא תוכל

בהן יודע מראש את דרגתו, תפקידו ומקומו, וקיימת בהן היכרות הדדית מראש. ברגע שנקר־אים האנשים אל הדגל — די בהוצאת הציווד והנשק מהמחסנים, כדי שמנגנון־היחידה יתחיל לטקטק כתיקונו, והגוף הלוחם מוכשר ומותקן לפעולה. אכן, מיליציה כזו, המאורגנת ארגון־קבע יעיל, ליחידותיה, אף בימי שלום, ואף בתקופות שבין כינוס אימונים למשנהו, — מעלות רבות לה. על פני שיטת שירות־חובה כללית הנהוגה ברוב ארצות אירופה בדורות האחרונים, על חיל־המילואים המאומן ה"סתמי", חסר הלי־כוח הקבוע, אשר לצבאות כאלו, בתנאי ארצנו יש במיליציה מאורגנת, באם תקיים ברציפות וביעילות, כדי מתן חלק גדול מן התשובה לשאלת בטחוננו הצבאי.

הקמתה של מיליציה יעילה כזאת תדרוש, לכל יחידה של בני־נעורים הנכנסים לגיל של שירות־צבאי, תקופת אימון יסודי, המקנה להם את היכולת המלאה למלא את תפקידם כיחידים ובמקובץ, ואף בחטיבות גדולות יותר; כינוסי־השתלמות של היחידה לעתים מזומנות (ליחידות של בני עשרים — עשרים וחמש לפי חות מחנה־אימון אחד לשנה). במרוצת השנים, עוברים חיילי־מיליציה אלה (ומוטב ביחידות־משנה שלמות) ליחידת־מיליציה מדרג ב' (בגיל גבוה יותר, ולתפקידים שיהלמהו), באותו חבל־ארץ עצמו.

בעיה נכבדה במיליציה המאורגנת היא: כיצד קונים אנשים את אימון היסודי? הידיעות ניתנות להירכש בזמן קצר. הרגילות, הפעולה בצותא והשיגרה הצבאית החיונית, אינה נקנית אלא במשך שנה או שנתיים. ואולם מצבנו המשקי, הכספי והישובי, ימנע שירות־צבא המוני במשך שנים רצופות. שמא ניתן רמז לפתרון בצורה המקורית של מיווג שירות־צבא בשירות־עבודה?

שיטת־שירות כזאת כמה מעלות טובות לה; כרוכים בה גם קשיים ובעיות, שלסילוקם יש צורך בגמישות ובכשרון לשבץ את הערכים החיוביים במסגרת הצרכים האוביקטיביים של הגנתנו הלאומית והארצית. המעלה העיקרית שיש לצורה זו מבחינה צבאית־שימושית היא האפשרות להתזיק את אנשי־הצבא הצעירים במסגרת אחת של ארגון ומשמעת למשך תקופה ממושכת יותר ממה שמרשה החשבון הכספי של משטר מיליציוני רגיל. בזה ניתן להשיג מידה של ליכוד חטיבתי ושיגרת־ביצוע, אשר

תיהם. אותו צורך חל גם על כל אלה הנשארים „מרותקים“ למקומות-עבודה חיוניים, אשר מספרם רב אינו יכול להיות מבוטל לא באזורי תעשיות ובודאי לא בשטחים חקלאיים — בגילים שלמעלה לה משלושים. יסודות ארגונים התכליתי, אימונם בתפקידיהם והפעלתם של גופי ההגנה המקומית יהיו ללא ספק מקבילים לאלה שהונהגו ב„משׁ-מרהארץ“ הבריטי או ב„משמר המקומי“ השווייצרי. מעובדי מפעלי-מפתח חיוניים (בתחבורה, חשמל ובתי-חרושת עיקריים) יש לארגן יחידות מיוחדות של „הגנת מפעלים“. הסך הכולל של כוחות-מגן מקומיים כאלה עשוי למלא שליחות חיונית ביותר, על ידי שחרור היחידות מהסוגים הניידים יותר לפעולות-שדה ולהשגת הכרעה במלחמה.

על האמור יש להוסיף את החזיון הנפשי והצבאי המיוחד במינו הבולט בקרבנו, והוא כושר-המגן הכולל של רבים כל כך מן הישרים בים החקלאיים שלנו, וביחוד בישובי-הספר או בישובי-חזית. אף אותה „אסטרטגיית-מגן נוקשה“, שמצבנו מחייב, לא תתכן בלי שתסתייע הרבה ברשת של מעוזי-התנגדות כאלה המושרשים בקרקע ממש.

ה. חטיבת-משמר ג'נדרמרי תרכיב הנקודות והעורקים במדינת ישראל שיהיו רגישים ובני-פגיעה ידרוש קיומה של חטיבת-משמר מיוחדת קבועה, שלא כיחידות מיליציוניות, אשר עם זאת תהיה שונה באופיה מהגייסות של „כוחת-החיפוי“, צליל של „חיל-ג'נדרמרי“ אפשר אינו ערב לאוזן, אך תוכנו של המושג פשוט: אנשי-צבא המסוגלים לפעול לא רק כחיילים בתוך יחידה, הממלאים את חובות-החייל הרגילות בשדה-הקרוב, בקסרקט או בככרה-אימונים, אלא גם כיחידים בעלי-יכולת או קבוצות זעירות. תפקידיהם: משמר, בטחון, הטלת-סדרים, קיום קשרים ויחסיהם עם האוכר לוסיה, תצפית וחקירה; הם מאומנים אימון מעולה, לתנועה רגלית, רכובה וממונעת, לשימוש בכלי-נשק מגוונים וליזמה טקטית רבה. חיל ג'נדרמרי כזה, אשר יש בו מן „השומר“ וגם מאיש-הקומנדו המובהק, חייב להכיל גם גרעיני סיירים ומורי-דרך, שימשו את החטיבת הצבאיות בשעות מלחמה. שפע הנקודות הרגישות במשק ובתחבורה יצריך חיל-משמר גמיש ביותר השונה בתכלית מה„גפירות“, המיושלת מדי, של ימי המאורעות, ומספרו לא קטן;

תכנית כזאת להתגשם בהיקפה המלא, יתכן אולי להעביר חלק מן הנקראים לתקופת אימון-היסוד של המיליציה דרך „אסכולת-טירונים“, בנוסח המקובל במיליציות של ארצות אירופה שונות (שווייצריה, נורבגיה) או של הדומיניונים, לאימון רצוף של שלושה עד ששה חדשים, לפי סוגי החיל, ואולם בדבר זה יש משום תחימת תתומים, וגיבוש סוגים, בקרב החיל המיליציוני — ולעולם אין הדבר יפה לבריאות-רוחו ולליכודו של הגוף הצבאי — ומה גם, שבדרך הטבע, יתרכזו מן הסתם, בעלי המגמה ההתישבותית המובהקת, ברובם הגדול, בתוך יחידות „השיירות הממוזג“, ונמצא כי היחידות ה„שיגרתיות“ תימצאנה חסרות את היסוד החלוצי, הדרוש לצבא בכללותו.

*

ג. המיליציה המאורגנת, דרג ב' כבר הזכרתי, כי אנשי-מיליציה בגילים גבריים יותר (אולי מגיל 30—32 ואילך, ואולי החל בבני 35—36), יהיו יחידות, שלא תהיינה יחידות „קוראשון“ מובהקות, אך עוד תצלחנה למשימת-מלחמה רציניות בשעת הצורך. ביסודו, לא תהיינה שונות בהרבה מאלו של „דרג א׳“, אלא, כמובן, לא תעמוד בהן בכלל שאלת אימון-היסוד, וכן לא זו של שירות-עבודה, כינוסי-האימון שלהן ייערכו אך פעם-לישנה, — או שיהיה צורך לקצורם, לעומת אלזו של דרג א׳. גרעיני-הקבע המקצועי שלהן, מפקדים, מדריכים, שלישיים, נשקים וכו', אף הוא יהיה מצומצם יותר, במצבי-מלחמה מסוימים תופנינה, בודאי, רבות מיחידות כאלו לתפקידי הגנה אזורית ומקומית; אך עליהן להיות מוכשרות גם לפעולה במרחקים ובמרוכז, כתוספת היקף ומשקל לכוחת-השדה, הפועל נגד האויב. במידה שאויבים-בכוח ירחיבו את תחום גיוסם הם — יגבר הצורך בהפעלה כזאת של מיליציה קשישה יותר.

ד. כוחות ההגנה המקומית לעומת אופיה זה של מיליציה מאורגנת קשיר, קיים גם צורך חיוני בכוחות מובהקים של הגנה ומשמר מקומיים. הכוונה — לשירות מזוין, להבדיל מארגוני הג׳א, „משמר-אזרחי“, יחידות תחבורת-הירום, משטרה מיוחדת וכיוצא באלה. האנשים הבאים כאן בחשבון — הם, בעיקרם, מעל לגיל 40 או 42, דוגמת עמים אחרים מוכיחה, כי אפשר להקים מהם יחידות בעלות כושר-קרב רב בהגנת ישובים וסביבתם.

ואפשרויותינו. אף הגורמים המשקיים והכספיים עלולים לגזור עלינו קיצוצים וחסכון בהוצאות ובכוחות-אדם, אבל היסודות של שיטת כוחות-המגן העתידה לקום, נראים כנתינים ועימדיים. שיטה זו תפעיל את הכוונות העממית המתמדת בצד גרעינים מקצועיים בעלי רמה גבוהה ביותר. עובדות-היסוד של קיומנו הממדי לכתה המתחדש הן הקובעות את השיטה. הבהרת המושגים, מבחינת צרכי-המגן וצורות-הארגון היעילות והאפשריות, תחסוך לנו לא-מעט אי-הבנה וסיבוכים בשעת הדיון בדמות צבאנו העתידי — בין דיון שיבוא באחד הימים, במכון ובמאורגן, ובין זה ה„סטיכוי“, אך לא נעדר-מגמה אף הוא. המסעיר כיום חלקים מציבורנו. כל המרבה בהירות-מחשבה והכרת-עובדות מרבה אחדות וליכוד לקראת הבאות.

בחלקו יוכל להחשב כסעיף הוצאה ניסף של מפעלי מים, חשמל וכדומה. השירות יהיה בהתנדבות, בתנאים שיאפשרו קיום הגן, ולתקופות של מספר שנים לפחות, עם רשות התנדבות לתקופות נוספות. שיעור-האחוז של אחד לא-אף, או אפילו אחד לחמש מאות נפש באוכלוסייה לא ייראה כמופרז בתנאי קיום מדינת ישראל בת-קופת-המתחת הראשונה.

*

ראשי-פרקים אלו למבנה כוחות-המגן העתידיים, אינם מתימרים להיות בגדר נבואה בוטרת, או ראייה מדויקת של כל פרטי הענין ודקי-דוקיו. יבואו ההתפתחות הצבאית והפוליטית בשנים הקרובות, תתגבשה צורות חייה של המדינה ויעמידונו על דיוקם של מצבנו, צרכינו

וכי ענין עריכת המלחמה אינו אומנות בעיניך? ... אבל ביד הסנדלר הרי מקחים היינו, שלא ישלח ידו בכל ולא יהא עובד אדמה או אורג או בנאי כאחד, כדי שתצא לנו פעולתה של הסנדלרות מתוקנת, וכיוצא בזה חלקנו אף לכל אחד מן האחרים רק מלאכה אחת, שאליה הוא מוכשר מטבעו ושבה עליו לעסוק כשהוא פונה מכל האחרות כל ימי חייו, כדי שיהא פועל פעלו מבלי להזניח את שעות-הכושר שתהא פעולתו הגונה, ומעשייה-המלחמה כלום אין הם רבי-ערך ביותר אם יפה הם נעשים? או כלום קלה מלאכה זאת כל כך, עד שיהא אחד מעובדי-האדמה יכול להיות גם עושה מלחמה כאחד או אחד מן הסנדלרים או מכל שאר העוסקים במלאכה אחרת איוו שהיא...? או שמא די לו, שיהא נוטל מגן או כלי אחר מכלי-הזין או ממכשירי-המלחמה ובו ביום יהא נעשה לאיש-מלחמה הגון מכבדי-הזין או ממין אחר בעורכי-הקרבות במלחמה, והרי שאר המכשירים שבעולם לא תהא נטילת אחד מהם עושה שום אדם לא לאומן ולא לגבור ההאבקות ולא תביא אף תועלת כל שהיא למי שלא קנה ידיעה באומנות זו או שלא שקד להתקיף עצמו בה כהוגן.

(א פ ל ט ו ן, המדינה, ספר ב')

ראשי-פרקים על הודו וישראל

אפרים ברוידא

החישה את פעמי פריקת העול, עולה שלה, על קללתו וברכתו גם יחד. היהודים בארץ לא ניתן להם, גם אילו חפצו בזאת, לקבל בתקופת שלר שים שנה, משפע ברכתה של התרבות הבריטית. דרכה של הטובה, וברכת התרבות לא כל שכן, באיטיות יתרה ומייגעת, ואילו הרעה דרכה קופצת לה, ואם לא נעדרו גם בתוכנו סימניה הטובים של זיקת-גומלין, הרי רובם מיזמתנו באו לנו, או מכוחם של אחינו יוצאי ארצות דוברות אנגלית (וממילא יוצא המושג מידי פשוטו ומקיף את התרבות האנגלו-רססית בכלי לה). ומי יודע? קרוב הדבר, שדוקא ניתוק היחסיים הישנים הללו, שבין שליט זר לכפופים, יעמיק אותה זיקת-גומלין, תחת לבטלה. השויון הוא תנאי קודם ליחסי כבוד ויציבה.

וראה זה פלא: אותה „שותפות“ בשלטון זרים הרחיקה, תחת לקרב, דוקא המנדט הבריטי היה גורם להאפיל על ראיית הודו את ישראל. עד 1917 לא ידע העולם את התנועה הלאומית היהודית ידיעה של ממש; ואם העולם כך, הודו לא כל שכן. הציונות היתה, בעיקרו של דבר, עלומת-שם ועלומת-זהות עד לאותה שעה שהר פיעה לעיני כל, כשהשושבין הבריטי, עיניו פוזר לות ועטויות אה, מרליכה לחופה. אילו הקדימה הודו הלאומית (וכן אחרים) לראותה, אותה ואת משא-נפשם הקיבוצי של דורות רבים שקדמו לה, כי עתה הבחינה כי לפני עובדה היסטורית כבירה ובלתי-תלויה, לו כן עשתה, והשכילה לראות, מה כאן עובדת-יסוד, ומה ההצטרפות המותנית במאורעותיה של תקופה. השושבינות הבריטית הכריעה את הכף לצד חובה, אם ברי-טניה היא שהעלתה באוב את הבית הלאומי היהודי, הקרב כאלף ושמונה מאות וחמישים שנה, חזקה עליה, שאינה עושה כן לשם שמים. שכרה, מן הסתם, מובטח לה, היהודים היו מעתה בעיני הודים לאומיים כשכירים לאימפריאליזם הבריטי, שנוח לו, כנראה, בקולוניה יהודית בלב העולם הערבי — לשעברו ולניצולו של זה. היהודים היו להם כשליחיד-תלוציו של כיבוש קולוניאלי מערבי, פושט צורה ולובש צורה לפי הצורך והנסיבות, ובמקרה זה הוא הזור ונועץ בבשרה של אסיה את צפרניה, כשהן מכוסות אי-

זימון רבי-משמעות זימנה ההיסטוריה במתן העצמאות להודו ולישראל בשנה אחת. בדרכים סמויות נוגעים גורלותיהם של שתי אומות אלו זה בזה במידה גדולה מן המשוער. אף שילוב שאינו הדוק, ואינו גלוי לעין-כל, שילוב שמו, וגורל היהודים והיהודים, על אף תהומות השוני והרוחק שביניהם, מרמז על צדי-שויון ואפשרות יות שיתוף, שכבואתם החיורה בלבד מנצנצת לעינינו לפיי-שעה.

מלכתחילה מזדקרת לעין עובדה כבדה: לשתי האומות כאחת קשר שר ההיסטוריה את בריטניה כשושבין-ומשעבר. לכאורה, מה מקום להשוואה יש כאן? כי מה הן שלושים שנות נפתולי בריטניה וישראל לעומת מאתיים שנה כמעט לשעבודה של הודו? אמנם קרוב עם לעצמו; אך בכל שחתומות בבשרנו המכות אשר הוכינו בידי בריטניה (הן ותולדות-תולדותיהן, ועד ספחת הטירור האוכלת עדיין בבשרנו), הלא תחוררנה לגוכת חשבון הדורות הקודר של הודו: זו הכפיה והגנישה וההשפלה של עם היסטורי גאה, וקשה ממנה, בלימת הפוטנציות הרוחניות, הכרוכה בשלטון-זרים, ואף זו העניות המנוונת והמתמדת של מאות מיליונים, אשר עליה הוקמו עוזה ועושרה ורמת-מחיתה הגבוהה של מושלת-הימים. אם סבלה של הודו, ארוך בזמן ורחב בשטח, ניתן בכל זאת להשוואה עם המכות שספגנו, הרי זה משום האינטנסיביות שבסבלנו, משום שהמכות ניתכו על עם קטן, אך רגיש מאוד במלוא רוחב היקפו, והן ניתכו עליו סמוך לקשה והאפלה בשעות חייו המיוסרים.

מן ההבדל באורך-הזמן מתחייב — האמת ניתנה להאמר — גם חילוק חיובי יותר. ההטת פעה הבריטית על הודו לא נצטמצמה בשעבוד לאומי וכפיה רוחנית בלבד, היא שיפרה את דמותה הטכנית של הארץ; בידועים ובלא יודעים; אצלה מתרבות המערב לשכבה דקה באוכלוסיה; בדיעבד נתנה לשון לא-קרואה, אך עשירה ונרחה, ככלי ביטוי ומשא-ומתן למשכילי עממיה מרובי-הלשונות; הקימה, בתוך האסטדיות המרויכות, ומרובות-היסורים, של התקדמות השלטון העצמי, חוג לא-קטן של אנשים מלומדי מינהל והנהגה; ובכל אלה, בטובתה ושלא בטובתה,

מדי שבויה להשקפות שטחיות. „מערכיות“ על מהות עצמת. מהותה של תנועה ניכרת במתנגדיה, יותר מבאוהביה. המתנגדים ידחיקו ראות. אך המתנגדים עוד התהלכו בכסות ידיים בראשית ימי המנדט, והנאציזנאליזם היהודי לא היה יחידי בסמיות-עיניו. מעיני רבים נעלם הדבר שבריטניה האימפריאלית, אפילו בימים שעינין היתה „מביטה בעין יפה“, רשמית, על הבית הלאומי, התנגדה, פרט ליחידים-גולה, התנגדות עמוקה לציונות מדינית גדולה. הקונגרס היהודי לא שיער, ולא נתן דעתו, כי הטעם האמתי להתנגדות הבריטית לשיבת-ציון לא היה נעוץ דוקא בהתנגדות הערבים, אלא באי-רצונה של הבריטית כי תקום מדינה יהודית בעלת-תרבות ורבות-פעלים, שתהיה אולי המדינה היחידה במזרח התיכון לעצמאית-אמת, מדינית ורוחנית, עצמאית אות שיסודה אינו רק בחווים פורמאליים ובקשרים ותככים ושלמונים דיפלומאטיים בלבד, אלא בריקמה הדוקה של עובדות תרבות וטכניקה וכלכלה. נציגיה המנוסים והמיובקים של התפיסה הבריטית הריאקציונית השלטת באימפריה ראו זה-כבר, כי מבחינתם של הים הבית הלאומי הוא מקח-טעות. על כן התקוממו עליו מראשיתו. היהודים, בדקו ומצאו, לא יהיו כעיסה בידי הנחתום הבריטי. פניהם לקידמה מהירה — והאימפריה רוצה בשימור יחסים ותנאים, וכל תמורה דינאמית למורת-רוחה; ליהודים תפיסה לאומית, ובין-לאומית, שבעומק היתה היא מבקשת, וסופה שתמצא, דרך לשלום-אמת עם הערבים — והאימפריה אין חפצה אלא בדקלום על השלום, רוממות השלום בגרונה וחרב הפירוד בידה, ועל חרב הפירוד תחיה.

והנה נתגלגלו הדברים שנציגיה הלאומיים של הודו נמצאו, לגבי ישראל, במחנה אחד עם משעבדם הבריטי. פקידות האימפריה נסתייעה גם בפירוד של הודו להגברת עמדתה האויבת למפעל היהודי, הקונגרס שביקש, בניגוד למדיניות הבריטית, למעט שטחי ניגוד בקרב הודו, לא היה נוטה לעשות את ארץ-ישראל סלע-מחלוקת בין הינדים למוסלמים. כך נעשה הקונגרס, אולי לא בפעם היחידה, לבן-ברית לאימפריה ליוזם. מבעד עבה-ענן של צדקנות שידעה המדיניות הבריטית לפרוש על בעית ארץ-ישראל תמיד, לא ידעה הלאומיות ההודית להבחין בטיבם ותכנם של הכוחות הנאבקים על ההכרעה בבעית ארץ-ישראל — גם לא השכילה להבדיל בין אויביה לידידיה היא.

דיאלוגיה ציונית.

חזות-פניו האירופית של היהודי אף היא עמדה לו לשטן בעיני ההודים. כי הציונות היא מהידה שאינה שונה במהותה, פרט לצד הפיזור הטריטוריאלי, ממרידת היהודים בשעבודם. — מרידה בעלבוך-מעמד ושעבוד רוחני ויסורי גוף ונפש, שאף הם תוצאת פלישה וכיבוש מידי אימפריה קודמת — דבר זה לא עלה אלא על דעת מתי-מספר בקונגרס היהודי, ולא מן החשרים שבהם. הרישומים העמוקים שהטביעה אי-רופה ביהודים הסתירו את חיתוך-פרצופם המרשתי מעיני המזרח. אם אירופה האנטישמית ראתה אותם כ„אסיתים“, הנה לאסיתים היו כבני-אירופה לכל דבר. „הזעקה לבית לאומי ליהודים אינה מדברת אל לבי“, אומר גנדי, „מדוע לא יראו, ככל שאר משפחות האדמה, את ביתם בארץ שבה נולדו ובה פרנסתם?“ גאנדי שלא הכיר את בית ישראל בהמוניו ובמצוקתו, דן לפי יהודים אמידים ומתבוללים שהיו במודעיו. התנועה הלאומית היהודית לא דנה מימיה בשאלת היהודים לשמה. הקונגרס היהודי — כך קיבלתי מפי חברי הקונגרס, כהינדו כמוסלמים — לא קבע עמדה רשמית כלפי שאלה זו מימיו. מה תימה אם היהודי הלאומי במידה שנוקק לבעיה זו, היתה לו עמדת גאנדי בעתונו. „האריג'אן“ לעינים? מי דאג להציג לפניו את היהודים בדמות אחרת — כעם בן-אסיה שהוטל, בחוקי-יד אימפריאליסטי רומאי, לבין עמים זרים, רובם ככולם עוינים, ועתה הוא תוזר למולדתו באסיה ומתגבר מתוך כך על הנכר והשנאה וחוסר-האונים? מצב זה, שאין תקדים לו בהיסטוריה, מביא עמו בהכרח קיפוח כלשהו לגבי ערביי ארץ-ישראל, שהם אחד מששים מן האומות הערביות. היפה גם כאן כוחם של יחסי קנין וחזקה מקובלים — ואין לסטות מהם כמלוא נימה? „ארץ-ישראל שייכת לערבים באותו המובן שאנגליה שייכת לאנגלים וצרפת לצרפתים...“ אומר גאנדי בראשית 1939, וראשית מזימת היטלר כבר נגולה לעיני האנושות. לסבלות היהודים הוא רואה רפואה: יאחזרנא כלפי היטלר בנשק אי-ההתנגדות כמוהו... ולהר לו: „ודאי שיהיה בזה משום חטא לאנושיות אם נבוא להכניע את הערבים הגאים על מנת שארץ-ישראל, חלקה או כולה, תוחזר ליהודים כביתם הלאומי.“

התנועה הציונית לא דאגה להסבר אחר. יותר מדי נתונה היתה למצוקתיה — ויותר

ב.

דוקא משום כך העצמאות להודו היא הקדמה יאה לעצמאותו של ישראל. אין כאן קשר סיבה ומסובב, אלא קשרם של שני מסובבים, שהגדול בהם משמש (לסיבה הבריטית) מקל-חובלים על הקטן. דרכי-התחבורה של האימפריה — שיקול כבד-משמעות וכבד-סבל לעמים רבים — מתוו חפצם הן היתה הודו. ארץ-ישראל היא על אם דרכי התחבורה. עכשיו, שהופקעה אותה חוליה הודית מן השלשלת, פקע גם עיקר כוחו של ניר מוק התחבורה. רפתה אחיזתה של האימפריה, והונח להודו ולארץ-ישראל, ובסדר הגיוני של מוקדם ומאוחר.

במידת מה פילסה גם חלוקת הודו, בלא יודעים, נתיב לעצמאות של ישראל. אם המוסר למים בהודו, שרובם אינם אלא הודים שקיבלו עליהם את האיסלאם, זכאים למעמד אומה ולעצמאות — קל-יחומר האומה היהודית, שאינה בשר מבשרם של הערבים, ולא רוח מרוחם, ושקיימה זכותה לעצמאות בסבל ובעמידת-גבורה ובהשיגים שחידשו את פני ארצה. ולא זו אף זו: חלוקתה של הודו יש בה כדי להחיש פעמי הבנתה של הודו לישראל. עכשיו שאין עוד בלבם של מנהיגי התנועה הלאומית ההודית תקוה להפר עצת הליגה המוסלמית ולמנוע הקמת פאקיסטאן, שוב אין להינדים הכרח לתמוך בעמדת המוסלמים על מנת להציל את אחדותה של הודו. ועוד חשש בטל: יחסי ידידות עם מדינת ישראל שוב אין בהם משום קביעת תקדים מסוכן, מבחינה הודית, ומשום פגיעה בהתנגדות הקונגרס לפאקיסטאן ולתביעת ההגדרה העצמית של האיסלאם בהודו. ממילא ניטל גם עוקצו של הפחד מפני השימוש שעושה ברייטניה האימפריאלית בפירוד בין העדות, לתכר ליתה שלה. העדות היו לאומות, ובעיתו של המבקש להפריד ולמשול הפכה לבעית יחסים עם מדינות ריבוניות.

עכשיו שהגיעה שעת העצמאות להודו ולישראל, נזכרים גם כמה צדדים שוים ביסורים שנתיסרו שני העמים בדרכם אל המטרה. מלבד נשק הפירוד הבריטי, אשר חצץ ככל האפשר בין הינדים ומוסלמים כאשר חצץ בין יהודים וערבים, היה לה לאימפריה עוד כלי אחד להארכת ימי שלטונה: הועדות. כיון שבעיה מן הבעיות החמירה לתברע פתרונה במפגיע, ושוב לא היה מקום לדחות, מיד אחזה האימפריה באותו סממן מחוכם ומנוסה של דחייה. הועדה

המתמנה יושבת ומכנסת חומר או נוסעת וגובה עדות, וסופה שמחברת ספר או חוברת ובהם דין-וחשבון. (הרבה מחברי הועדות לארץ-ישראל היו, אגב, מן השירות ההודי של האימפריה. — ארץ-ישראל הצעירה באימפריה לא יכלה, כמובן, להשיב להודו כגמולה). דין-וחשבון זה יש, על הרוב, דין-וחשבון של מיעוט כנגדו, וככל שעובדה זו יש בה משום קיום דין דימוקרטיה וחופש-דעה ותביעת מצפון, הרי יש גם בה, בלא יודעים, תוספת דחייה, שהרי אחדות-דעות מחייבת פעולה מזורזת יותר מחילוקי-דעות. בתוך כך עוברים ירחים ושנים, והבעיה מעלה מוגלה, ובשעת-חירום יש אשר יבוא איש-צבא ויתקע במורסה את כידונו, מלבד הועדה ישנו גם נשק הועדה — ועידת שולחן עגול — שלכר אורה נועדה לקרב לבותיהם של הצדדים המתנצחים, אך סופה שמפגינה — ומעמיקה — את הפילוג שביניהם.

ועוד הרבה שלוחים לאימפריה בבואה לקיים חפצה. הרי, למשל, „העברת השלטון“: לכאורה קרב קץ השלטון הנור, ולמעשה יש מקום לחלר קת סמכויות כזו, שתדחה את הקץ ימים רבים. להודים ינתנו תפקידים רבים וחשובים, והם אחראים עליהם לפני בתי-המחוקקים שבפרובינציאות; ואילו הסמכות האמתית נתונה לבריטים — הכספים, המשטרה והצבא בידי המושלים והללו אינם אחראים לפני איש, ומוסמכים למשול בכוח פקודות-חירום. והרי, למשל, סירוס-המשל קל לטובת היסודות הריאקציוניים בבית-המחוקקים המרכזי; והרי סידור ועידות שולחן עגול בצורה הנותנת עודף-נציגות לנסיכים, למוסלימים, להודים מתונים, לנוצרים, „טמאים“, סקיי דים וסוחרים. בדומה לכך ידעה בריטניה לסרס, בשעת הצורך, את יחסי הכוחות לרעת היהודים ותקותם. משהחליטה על הכרעה מוחלטת נגד היהודים, עמדה והזמינה, בניגוד למנדט וללא אסמכתא בשום חוזה אחר, את מלכי ערב לוועידת 1939, וזו הולידה את הספר הלבן, הממשלה הבריטית ביקשה לחזור על התמרון בפנייתה לאו"ם, בהזמינה גם את כל המדינות הנוצריות המאורגנות בו, להחיות ולקיים, בשינוי-נוצרה, את הספר הלבן, אם לא נתקיימה כזוונתה ותקותה, — לא אשמתה היא, ובודאי לא זכותה היא אם אותה החלטה למסור את השאלה לאומות המאוחדות הביאה לידי מדינה יהודית.

העברת השלטון בהודו נמשכה עשרות שנים

שהציגה את הועידה כנסיון מצד הקונגרס ההודי „להתיימר כמנהיג עמי אסיה“, ובעקבותיה יצאו רוב מדינות הערבים), ואם לא היה בכוחם להגיע לשיתוף בקרפועולה, הרי הצליחו להביע שותפות במישאלות מעבר לכל הסככים וההכרזים. באותה ועידה השתתפה גם משלחת של ארץ-ישראל היהודית. זה למעלה משמונה עשרה מאות שנה נמחתה מדינת ישראל מעל מפת אסיה, ואף היהודים בתורת עם נמחקו כמעט מהכרת העמים האסייתים. ספק אם רבים באותה ועידה ואף מחוצה לה עמדו על ההי דוש שבדבר ועל עומק משמעותו.

הופעתם של ישראל כחטיבה בת-היכר בקהל אסיה המתעוררת היא תאריך גדול ומקופלת בו אפשרות גדולה. מדינה יהודית, הרואה עצמה אחת למדינות אסיה, ויש בה מן האנרגיה היוצרת של אירופה, ללא שאיפת הניצול הכלכלי וההשתלטות הפוליטית של זו, יהיה בה יותר מתוספת גוון לריקמת היחסים והתרבויות של המזרח כולו, התיכון, הקרוב והרחוק. אוצר הפר טנציות הרוחניות, הכלכליות והטכניות האצור בשיבת ציון, מכון בדרך הטבע לטריטוריה זו שנועדה להיות משכן למיליוני אנשים יהודים ולה בלבד, המייחס ליהודים תשוקות התפשטות וחזירה לארצות לא-להם מעיד על בערותו או כוונתו לסלף. אם תבקשנה להן מדינות אסיות עצה או מומחים מקרב מדינת ישראל, ודאי תזכינה במאור-פנים, אך גדול ונכבד מזו עצם המופת החי של מדינה זו והווייתה, אשר יגיע באלף ציבורות סמויים להכרת שכניה הקרובים והרחוקים. ואין הכוונה, כמובן, ששכניה יראו ממנה וכן יעשו תמיד. יחסי גומלין אינם מדי-רים הנאה מן החיקוי, אך אינם מוגדרים בו. דרכי הכשרתם של המוני ישראל לחיים של פרודוקטיביות וידיעת המקצוע, אמצעי התגברותה של מדינתם על מחסור הגלם בתעשייה ועל מונוקולטורה בחקלאות, הארגון הקולקטיבי והקואופרטיבי בחקלאות ובייצור בכלל, טיפוח ספנות, רשת הבטחון הסוציאלי, בעיות סחר-חוץ, שכר-העבודה ושיטת המחירים, השלטון המקומי ופיתוחו וכן כליל הבעיות של החיאת לשון-קדומים ושימושה—בכמה מן הבעיות הללו וכיוצא בהן, יש מקום לישראל לתרום תרומה, ובכולן כלולים רמזי אפשרויות לשיתוף ולזיקת-גומלין גוברת ומעמיקה במרוצת דורות. ככל אשר תיבנה ותיכונן מדינת ישראל, כן יעלה ויומחש קשר-המהות האינטימי בין מורשת יש-

רבות, ובכל השלבים ידעה בריטניה לשמור בידה את השלטון הממשי. כעשרה שבועות לפני הצהרת באלפור על ארץ-ישראל, הודיע ברבים מר מונטאגיו (היהודי הממונה על הודו בקבינט — ומתנגדה של הצהרת באלפור), כי ממשלת הודו מלכותו רוצה ב„פיתוח מודרג של מוסדות של-טון עצמי לשם הקמת שלטון עצמי בהודו כחלק בלתי-נפרד מהאימפריה הבריטית“. להודים נת-פרשה הכרזה זו כהבטחת מעמד דומיניון. בוועידה האימפריאלית של 1921 חזר ואישר צ'רצ'יל את התקפה לימים ש„שלטון הודו ועמה יגיעו למעמד דומיניון במלואו“. אך לא יצאו עשר שנים ואותו צ'רצ'יל עצמו מסר מודעה, כי „שום חבר של הקבינט הבריטי לא העלה על דעתו חוקת דומיניון להודו בתקופה שיצוריאנוש עשויים להביא בחשבון“. בדומה לכך ניסה הקבינט הבריטי, אף בצל התמוטה, לאחוז על ידי תכניות באוויז ומוריסון (אבל גם קודם על ידי תכנית החלוקה המשולשת של 1937). בקרנות השלטון הממשי על ידי ביתור טריטוריאלי ופונקציר גאלי כזה אשר יבטיח לבריטים את מעמד הפוסק האחרון.

לסובלנות ולרתיון שנהגה בריטניה האימפריאלית בפורעי פרעות ובמהרחרי ריב ופרור בוקאציה, תמצא סמוכים בהודו כבארץ-ישראל, ובגבור הנפתולים אחזה גם כאן גם שם בנשק האחד: נגישות ושפטים ומאסרים בהמון. ושוב: לא נוכל להידמות להודו באורך תקופת הרדי-פות ובמספר הנחבלים, הנאסרים והסובלים. אבל בזאת דמינו לה: כבהודו כן בארץ-ישראל אך הרחיבו הנגישות את היקפה של תנועת העצמאות אף העמיקו את תביעת ההחרור מעול זרים.

ג.

„אנו נתונים בתוך תהליך מציאת עצמנו“, אמר נהרו בקיץ 1947, כשהוא נועל את הועידה ליחסים בין-אסייתים. וגם אחרים מגיעים מעט מעט לידי הכרה, שאסיה אינה רק כר לאימפריאליזמים יריבים, אלא היא מצורפת מיצורי-אנוש בעלי חשיבות, שעבר ארוך מאחריהם ועתיד גדול לפניהם. אכן אותה ועידה היתה ציון-דרך זהיר אך נכבד באותו תהליך העובר על יבשת זו, אשר היתה ערש התרבות, הממשי-כנת בתוכה כיום למעלה ממחצית המין האנושי. בפעם הראשונה נקבצו כמעט כל עמי אסיה, הקטנים עם הגדולים (פרט ל„ליגה המוסלמית“,

תדרושנה, מביחנה סוציאלית וכלכלית, ליחסי גומלין קרובים ביותר עם ברית המועצות; ומבחינת המוסדות הפוליטיים, ותפיסת חירות היחיד, שתיהן אפשר נוטות יותר להשקפת המערב. אך זכויות־יתר, ולא כל שכן אדנות מדינית־כלכלית־צבאית, לא תהיינה שתיהן נוטות לתת, בטובתן, לשום אתר מן הגושים ולשום מדינה זרה.

אותה החלטה נשגבה של הועידה הבין־אסיתית על „הערכים אשר אסיה טיפחה מעל הכל — הוקרת אישיות האדם, חשיבות הדת, האחדות המהותית של כל הדתות, ואחדות המין האנושי“, אפשר עוד יגיע יום ותצא מגדר מליצה, שאמתה נעוצה בחקר העבר, ותהיה להונית־הווה ולממשות תיה. השיתוף בין היהודים והיהודים, זו הגדולה והקטנה באומות של אסיה, קרב יקרב את היום ההוא.

ד.

זה כמה דורות חדל המזרח התיכון להיות בשר מבשרה של אסיה. בעל־כרחו נעשה מעין מבוי מפולש למעצמות אירופה. עכשיו שירד ערכו של המזרח התיכון כתחנת־מעבר למזרח הרחוק עלה ערכו מבחינה אחרת: כמחצית הנפט של העולם נתגלחה במזרח התיכון — ומכונת המלחמה המודרנית אי־אפשר לה בלי נפט. עד שאחיותו של האימפריאליזם, נוסח ישן, מתרופפת והולכת, מתהדקות סביבו, בעוית־מלחמה, אצבעות הנפילים החדשים, מזרח תיכון רפה־כוח, שהוא כאסקופה נדרסת למעצ־מות זרות, סכנה הוא למזרח כולו.

אחד מחשובי התנאים לשחרורה של אסיה ולשלום העולם כולו הוא, איפוא, התערותו של המזרח התיכון בתוך אסיה. התערות זו היא פונקציה של תגבורת־כוח ותוספת־עצמאות. מדינת היהודים הקמה יש בה משום תוספת נכבדה לתגבורת־כוח ותוספת־עצמאות זו. בהקימה חברה בונה ומשק תכניתי וערכי תרבות משלה ובמדידה, ובאי־הסתפקותה בפירורים משולחנות זרים, היא מפקיעה את המזרח התיכון מחוקתו כמדור שהוא פרוץ לכל רוח מצויה ובלתי מצויה. וכשם שמדינה זו מרחיקתו מתכונת מיפולש, חזקה עליה שלא תהיה נוטה להיפוכה של קיצוניות: לחממה סגורה ומסוגרת. אדרבה, היהודים הבונים את מולדתם ישאפו, אם הפציה־חיים הם, להיות יוזמי ליכוד והתקרר־בות, ולא אוביקטים לניצוח ופירוד; נושאים

ראל הקדום, שצמיחתה מאדמת אסיה, ובין דמותה החברתית של מדינת ישראל בהווה, שקורצה, לכאורה, כולה מחומר של המערב. בתהליך זה של „מציאת עצמנו“ יתגלו אף לנו בגילוי אחר גילוי שרשיה האסיתיים של היהדות. ולכל אשר יתגלו לנו, ויוסיפו לח, כן יודעו גם לעמי המזרח אף ירחיבו שערי ההבנה.

אף במקום שאתה מוצא, לכאורה, הבדל ניכר ברמת ההשכלה הטכנית, אתה מוצא גם שיתוף ניכר, ההודים, כיהודים, אינם דוחים טובו של המערב. כרוב ארצות אסיה, חסרה הודו התפתחות טכנולוגית, אך טולדה היא מפני הצורך לקנות התפתחות זו במחיר חירותה. והרי צבת בצבת עשויה: מצד אחד, לכאורה, אין טכניקה בלי שעבוד; ומצד אחר אין חירות־אמת בלא טכניקה וכוח כלכלי. דילימה זו היא כללית. התנועה הלאומית היהודית יודעת, כי ככל אשר תגבה רמת חייהם של אזרחיה, ויגבר פריזום התעשייני והחקלאי, כן תתקרב לעצמאות־אמת. ורבים בתנועה זו יוסיפו ויאמרו: ככל אשר תפרוק הודו לא רק עולם של אינטרס־מונר פולין מחוץ, אלא גם עולם של בעלי־אחויות ונושכי־נשך ופקידים שחותים מבית, כן תתמלא העצמאות תוכן ותקום חירותו של העם והאדם ההודי כאחד. אכן בכל התנועות הלאומיות שבמזרח הרחוק, בהודו כבבורמה, אינדונזיה, הודו־סין וסין, יש אגף סוציאליסטי או קומריניסטי חזק השוקד על מלחמת העם שלא תתרוקן מתכנה החברתי המתקדם. גם בנפתולים עם דילימות אלו וסבכיהן מקום לישראל בצד הודו ואחיותיה במזרח.

יש עוד קו אחד של שיתוף עמדה ואינטר־סים בין הודו לישראל. שתי המדינות כאחד דוחות את ההשתעבדות לאחד הכוחות הנאב־קים על הגמוניה בעולם. שתיהן יודעות ומכירות כמה מעלות טובות — וכמה מגרעות קשות — בשני הצדדים היריבים; ושתיהן דוחות את עצם תפיסת ההגמוניה, הגורסת „אני ואפסי עוד“ ותובעת הכרעה לכאן או לכאן, מתוך דחיית זכות קיומו ויחודו של הזולת. מדינת ישראל ומדינת הודו, שתיהן מבקשות להן, מטעמים רוחניים עמוקים, מעמד נייטראליות אמיתית בין הגושים המתגוששים. הודו עוד לא הצליחה כד־בר זה במידה ניכרת עד היום — וישראל עוד המיבחן האמיתי לפניו). בכוחן לסייע זו את זו בטיפוח עצמאותן המדינית והרוחנית ובהתנג־דותן לזולתיות האימפריאליסטית. שתיהן אפשר

כל חלק העולם הנרחב הזה נפרשה טלית שכולה ערבית. גם היהודים וגם היהודים סבלו בעטיה של המדיניות הבריטית הבודקת ומכריעה כל בעיה לאורה של האסטרטגיה המוסלמית של האימפריה. עכשיו, בשעת ירידתה, עשויה המדיניות הבריטית לאחוז באמצעים מסוכנים יותר מבשעה שכוהה היה עמה. התפיסה הכל-מוסלמית המרחיבה רשתה אותה-אזרה היא על השלב הבא של האימפריאליזם. באיסלאם מקור פלים, בכוח, יסודות טוטאליטאריים שבנסיבות מסוימות עלולים הם להכריע את שאר יסודותיו, ובריטניה הנוצרית, אשר לא חסכה עמל להקים ארגון מדינות על דבק הלשון הערבית, עשויה לעורר לחיים ארגון עולמי על יסודות האיסי-לאם אשר אחריתו לא תשור גם היא. בקונסטי-רוקציות פוליטיות המתחדשות לבקרים מטעמים אופורטוניסטיים עלולה היא לקרוא דרור לכוחות האפלים ביותר שבאסלאם. מי יודע, אפשר שבריטניה תשוש-רצון היא מלעצור את הדר-דור לתהום, אך הודו ויהודה, שתי תרבויות עתיקות מאד — עתיקות מן האיסלאם והנצרות — וחפצות-חיים מאד, שהגיעו לעצמאות בתקופה זרועת מוקשים, ושתיהן שוכנות לחופי ים האיסי-לאם, הן הצפויות לסכנה בראש וראשונה.

ה.

מבחינת מדיניות ארוכת-גשימה, מתחייבת מכאן הברית בין הודו לישראל. הברית הזאת הנתת-חיים מדינית היא לשתי התרבויות והאור מות המתחדשות — ועצם המגע, אפילו שרשו בצורך-השעה, עשוי להצמיח פירות רוחניים לדורות.

לפי שעה ברית זו היא חזון רחוק, האיש גאנדי אשר ידע היטב את נפש הטמאים, ובזכותו רשאים היום מיליוני טמאים להתפלל יחד עם שאר אחיהם בני הודו, לא הבין לנפשו של גוי קדוש שהפך לטמא-ההיסטוריה, ולשאי-פתו להערות רוחו מתוך שוויון-זכויות בכנסת העמים, אך התנועה אשר ניהל גאנדי, ואשר היתה למדינה, סופה לשנות יחסה לישראל. היא לא תוכל להתעלם לאור-יימים מן הצורך להקים סוללה, ולבקש בני ברית, מפני געש הכוחות האפלים שבאיסלאם, כשם שלא תוכל לעצום עיניה מראות את חיובה של החטיבה היהודית החדשה באסיה.

מדינת ישראל, אף שאינה צריכה פיתוי ליחסי שלום וידידות, חייבת להתקין עצמה

ונותנים, ולא נשואים ונתונים; גשר — ולא סלע-מחלוקת.

זו משמעותה האמתית של ההתנגדות שמתנגדת הריאקציה הבין-לאומית לקיומה של מדינת יהודים, ולמדינת-יהודים גדולה, תוססת ויוצרת, לא כל שכן, מדינה זו עשויה להיות דוגמה חיה, ובלתי רצויה, של עמידה שאינה תלויה בדעת אחרים; היא עלולה לבחון שאלות המדיניות העולמית לגופן, ולא לקבל את הדין, גם כשאין בכוחה להכריע בהן; היא מועדת על דינאמיות חברתית; ומפני כל הטעמים הללו היא עשויה להוציא חלק-עולם זה מתר-דמתו הלטארגית, מרפיונו הפוליטי ושעבודו הכלכלי, ולחזור ולעשותו גורם בעל מידה של עצמאות.

הרי נקודת הצטלבות וניגוד הריף בין אינ-טרסים הודיים לענייני בריטניה המבקשת לקיים סוכת האימפריה מפני מפולת גמורה. היש הצדקה היסטורית ומהותית לכך, שהודו וברי-טניה תימצאנה במחנה אחד לגבי מדינת ישראל? הודו, שהכרח חיוני הוא לה כי לא יהפוך המזרח התיכון — על ידי מתן דריסת-רגל רחבה וחזקה מדי לאחת המעצמות — לעניבת-חנק סביבה, מעניבה לתת ידה ותמיכתה למדינת ישראל, שהיא בנתיבי-התקוה הקרובים ביותר להחשת שחרורו של המזרח התיכון. אחת המטרות היציבות ביותר של המדיניות הבריטית בשנים האחרונות היתה הקמת שרשרת מדינות נחשלות וציוניתיות מתעלת סואץ ועד שערי הודו. "הליגה הערבית" לא מילאה את התקוות שתלו בה, וקרוב לשער כי התאגדות מדינות מוסלמיות תהיה הנסיון שלאחריו. לפאקיסטאן, הגדולה בארצות האיסלאם באוכלוסים ובשטח, מזומן תפקיד של מנהיגות בהתאגדות כזו. הרי זיווג נכבד ולא-טהור: האיטרס האימפריאליסטי בגוש צייתן, נחשל וחד-גוני עם יסודות הריאקציה הפיאודלית, הפיגרון החברותי, ואף הפא-שיזם הפוליטי והטוטליטריות הדתית, המתלווים בהכרח לכמה צורות של תנועה כל-מוסלמית. תפיסה אנגלו-מוסלמית זו סכנה רבה בה לשלום העולם, ולשלומה של אסיה ביחוד. היא מטשטשת ומדכאת עמים ועממים וקהילות, גם בעבר ביקשה לדכא ולקפח לא רק את היהודים בארץ-ישראל בלבד; המארונים בלבנון והקופטים במצרים, הקורדים והאשורים בעיראק הנו מבשרם את אימתנותו של הרוב המוסלמי, אשר זכה בהכשר בריטי לאחר מעשה וגם לפניו, על

למות באתונא, עיר החירות, וכשש מאות שנה לפני אדיקט הסובלנות של קונסטנטין שכותבי רשומות רואים בו מעשה ראשון במינו בדברי ימי עולם. המחקר המדעי עוד לא העלה לפנינו בבהירות כלשהי את השפעת הגומלין ההדדית שהיתה מצויה בכל זאת, בין הדתות והתרבויות של הודו וישראל. היה מי שגילה בורות (ארנסט די בונזן) עד כדי לגזור „פרושים“ מארץ פרס, וממילא גם סברתו על הקשר בין תורת האסיים ותמשיחיות הנוצרית והבודהיזם אינה מעוררת אמון יתר. ובכל זאת הלא דבר הוא, כי בראשית הנצרות כבר עמד הבודהיזם במרום פריחתו אף מחוץ לגבולות ארצו, וכי בודהא, בן זמנו של ירמיהו הנביא, הקדים ואמר: „השנאה לא תחדל על ידי שנאה, כי השנאה תחדל על ידי אהבה“...

הקשר בין הודו למערב אינו מתמול שלשום. גם בתקופות פריהיסטוריות ניכרת זיקה בין הרבות הודו לזו של ארסיההרים ואסיה הקטנה. ובין אם „אופיר“, מחוז הפצן של אניות ששלח חירם מלך צור מעציון-גבר, היתה בדרום-מזרח של חצי האי הערבי, ובין אם היתה בקרבת בומביי, הנה ברי שהתוצרים אשר הובאו באניות היו מהודו. המלים העבריות „קוף“, „תוכי“, עצי „אלמוגים“, מקורן בהודו. בספר המכבים א' נזכרים הודים כנהגי הפילים בחילות אנטיוכוס החמישי. בתלמוד מסופר שהכהן הגדול היה מתעטף בערב יום הכפורים בבגד מ„הנדויין“ (יומא ג' ת'). לדברי אברהם אבן-עזרא היה יהודי מתרגמם של סיפורי כלילה ודמנה מהודית לערבית. סיפורי בודהא נפוצו בישראל על ידי הספר הנודע „בן המלך והגזיר“. בדרכים שונות, שרובן כמוסות עדיין ומצפות לידי חוקרים, הגיע ממורשת הודו לישראל.

בדרכים שונות עשויות שתי התרבויות להרוות ולהעשיר זו את זו לעתיד לבוא. מעציון-גבר של שלמה ועד סיכוי המוצא הדרומי למדינת ישראל באילת של ימינו נתכווץ העולם כדי איזור מצומצם אחד. אך בכל התמורות הכבירות לא נשתנו עובדות-יסוד כצרכי המסחר בין מזרח ומערב. אילת תוכל לשוב אשר היתה — ובתנאים שהטכניקה החדשה מאפשרתם. אף המגע בין שתי התרבויות, הרחוקות כל כך, הודו וישראל, עשוי להיבנות ביתר עז וליתר ברכה. לכאורה אין לך ניוגוד חמור יותר מזה שבין הבודהיזם, על אי-התנגדותו לרע ופניית-העורף שלו לעולם, ובין היהדות, החותרת להתערבות

להתוודעות מעמיקה, לראייה הדדית צלולה. שהיא תנאי קודם לקירוב הלבבות. משהגיעה הציונות למעמד מדינה וכנסה בריקמת כוחות ממשיים המתמודדים סביבה, כשם שחובה עליה לחיות בשלום עם הכל כך חובה עליה לבקש לה בני-ברית הקרובים לה קירבת אינטרסים ומעמד. אם המדיניות הבריטית נעגנה לתפיסה ערבית-מוסלמית מסוימת, הרי מענינה של מדינת ישראל הוא שלא לראות חזות כל התגברות על הקשיים שבדרכה בתוך אותה עוגה ערבית-מוסלמית שעגה בריטניה סביבה. בעוגה ערבית-מוסלמית בלבד נהיה תמיד בגדר דיסונאנס, ואילו באגד אומות נרחב יותר נוסף צליל וגוון על שפע הצלילים והגוונים שבעין. ציוני המדיניות הישראלית הוא החתירה להרחבת הקשתות וגיווןן: מקשת מדינות ערבית לקשת מדינות יס-תיכונות, ומעבר לה קשת מדינות המזרח התיכון והרחוק.

לכך נדרשים אנו למאמץ כפול: להכשיר את הדרכים המדיניות והתרבותיות (ואולי האחרונות קודמות) על מנת לקרב את הודו להכרתנו ולהכרת דמותנו; ולהקנות לעצמנו, וביהוד לנוער שלנו, ידיעה הגונה יותר, והערכה עמוקה יותר, במזרח הרחוק בכלל, ובהודו ביוחד. אם נאמר בחוברת של אחת הקרנות הציוניות כי תימן היתה לפנים תתנת-מעבר מסחרית „בין העולם התרבותי ובין המזרח הרחוק הבלתי-נודע“, הרי אין כאן כוונה רעה, אבל יש כאן עדות על יחס בלתי-מודע הנטוע בחינוך נפסד. בתי-ספר שלנו אין טעם והכרח שיעמידו את לימוד ההיסטוריה על העולם הנוצרי בלבד. אזרח עברי המתחנך בארצו יודע, יש לשער, את המוסדות המדיניים שהונחו בין וברומא, ויודע הוא מן הסתם את חידושי בריטניה בפרלמנטריוז; אך ספק אם יודע הוא כי הבוד-היום דהה את מרותה העליונה של הכהונה והעלה את עיקר השוויון וכי ראשית המשטר הפרלמנטרי אפשר צמחה באסיפות הבודהיסטים לפני יותר מאלפיים שנה; או כי האמנה החברתית כמקור השלטון והמלוכה נדונה בכתבי הזויר הגדול של הקיסר שאנדראגופטא, כשלוש מאות שנה לפני הספירה; כי בהודו כבסין היה תלמיד-חכם עדיף ממלך ולוחם; או שהמלך אסוקא, שנספח לבודהיזם, הטיף לסוב-לנות ולדרכי צניעות וקיים נאה מה שהיה דורש כמעשים טובים ובשפע חוקים ומאמרים נאצלים. כמאה וחמישים שנה לפני שנידון סוקראטס

היהדות מבקשת למצוא תיקון, ואילו מגמת רוחה של הודו היא לקרוע אשליות, ולו גם תדע כי בסופו של תהליך זה אורבת הבלימה. אך בדבר אחד הן היה תמיד לב אחד להודים וליהודים: בנהייה להתעלות הרוח, בעומק הוויתן והתרות שתי ציויליזאציות אלו לחירות רוחנית עמוקה יותר משניתנה להן בנסיבות גורלן ההיסטורי, הרצוף חירות ושעבוד וחוזר חלילה עד עצמאתן החדשה, שתיהן כאחת צריכות לתנאים דומים למימוש עצמאותן המדינית, ביצורה והרחבתה, כיסוד איתן להמשך יצירתן ולהתחדשותן הרוחנית.

מוסרית מתמדת בחיי האדם והחברה. אך אמר נתה של הודו אינה עשויה, כנודע, מסכת אחת ויחידה, ואינה עומדת, אגב, על שלילת-העולם בלבד, בשלל צבעי הריקמה של אמונת הודו, השונה כל-כך מהדתות הגדולות הידועות לנו בחוסר-קנאותה, ובאותה הנתתיסוד שלה שהיא אמת והאלהות ניתנת לגילויים שונים, — בריקמה זו לא מעטים החוטים הסמוכים במהותם למורשת ישראל. ההודי כיהודי שואפים לגאולה מן הקרע הפנימי, משניות היצר, אך בעוד שהיהודי שואף לגאול את עצמו בתוך העולם ועמו, מבקש ההודי להיגאל מכל זיקה והסתבכות בעולם זה העכור.

מדוע אם כן הריאקציה מנצחת?

הסיבה נעוצה בנו, בחוסר-ארגון שלנו, בהתפוררות מערכותינו שבאה עקב שיטות מחשבה מנוגדות, שיטות קצתן תפלות, קצתן מסוכנות, וכולן פגומות ובוסר, וכולן מוגנות מתוך רוח אי-סובלנית קנאית וצבועה. הסיבה נעוצה בחשדנותנו ההדדית, בהכילותנו המתמדת והאומללה, בחוסר-כשרוננו המוחלט למשמעת שאך היא לברה תכרא גדולות; בפיוור כוחותינו בשפע מרכזים קטנים וכיתות קטנוניות לאין-ספור שהן כלי-יכולות לאייסדרים, אך חסרות-אונים לפעולה מתואמת. הסיבה נעוצה בפולחן עיני התומר שחדר לבתי-ספר שלנו על חשבון משאי-הגפש הקדושים, על חשבון מאמצנו לחינוך אשר אך בו הכשר להאבקותנו, על חשבון הרגשתנו לחיים ולתעודתם. הסיבה נעוצה ברוח לאומנות מגושמת שבאה לרשת את רוח הלאומית, בהכרה נואלת בכל עם כי יש בכוחו לפתור את כל בעיותיו החברתיות, המדיניות והכלכליות באמצעיו שלו ועל הצד היותר טוב לגבי דידו. הסיבה נעוצה בשיכחתנו את האמיתות הגדולות כי משאי-נפש העמים משא אחד הוא; כי הארץ תיפון בהכרח על האנושות; כי בשעה שמהפכות מסתלקות מפולחן חירויות-נפש למען כל הנלחם וסובל, הרי הן כלות בתנועה סחור-סחור ונכשלות; כי המטרה בכל מלהמותינו, והכות האחד שיוכל להכריע ביית מעצמות שצמחה מזכויות-יתר ואנוכיות יהיה הברית הקדושה של האומות. המניפסט של לאמארטין הרג את הריפובליקה הצרפתית, כשם שלשון הלאומנות צרת-המוח שיקטו בפראנקפורט הרגה את המהפכה בגרמניה, וכשם שהרעיון הפאטאלי של תאודור-התפשטות למען בית סאכוי הרג את המהפכה באיטליה.

(ג'וזפה מאדזיני, על כשולן המהפכות של 1848)

התמורה ומשמעותה

יחיאל הלפרן

בעים של סס"ר ליוז אותנו בגידופים והחרמות; אף על פי שהללו הוכיחו לנו בכל לשון של הוכחה, כי ליכוד העם היהודי למאבק על מדינה יהודית אך ישניא את הציונות עוד יותר על העולם המתקדם, וסס"ר בראשן. אנו סבורים היינו, כי כותנו העולה הוא אשר יקרב את הרחוקים, ולא ההערכה והסגידה להם.

התמורה ביחסה של ברית המועצות לציונות הלה בצלן של כמה נסיבות, מהן עיקריות (ומהן מקריות: א) ראשית התמורה באה לידי ביטוי במאמץ פרוציוני משותף של ברית המועצות וארצות הברית, ודוקא בשעה שקשרי הידידות בין הציונות ובין ממשלת ארצות-הברית היו טובים; ב) הדבר קרה בשעה של תגבורת האגף הימני בציונות; ג) התמיכה הסובייטית הראשונה והעיקרית ניתנה לנו כלוחמי מדינה יהודית; ד) התמורה ביחסה של סס"ר לציונות באה בשעה שחובבי סס"ר המובהקים בתנועתנו לא היו להם כל קשרי השפעה עם אלה שהכריעו בדבר. לפי סברת המומחים שלנו להתקרבות וליחסי ידידות די היה בארבע הנסיבות הנזכרות כדי להפוך את ברית המועצות לאויב נצחי של מפעלנו. קרה ההיפך מזה, והכריעה העובדה האחת, כי במשך עשרות שנים הקימונו עמדות ואגרנו כוח ויכולת עמידה עצמית, ובכוא השעה גילינו את הכוח הזה במערכה על מדינה יהודית. בשעה זו חל המיפנה החד ביחסה של סס"ר לענינו.

*

במידה שיכולתנו עלתה והיינו לעם בעל משקל עצמאי, הפכו גם כמה עובדות ותהליכים סביבנו לגורם מסייע להתקרבות אלינו. שנים רבות היו שביקשו להסוות את המצב בקרב עמי ערב והיו שביקשו לשנותה. אלה ואלה נכשלו. יכלתם של שליטי ערב ושל החוגים שעליהם הם נשענים נתגלתה קטנה לאין ערוך מהמשוער והמקוה. אף האופוזיציות בעלות המשקל, אין בידן ואולי אין בכוננתן, לשים קץ לשיעבוד לזרים ולשנות את המצב מיסודו. מצד שני עלו עד כה בתוהו כל הנסיונות לגבש כוח ערבי מתקדם בעל השפעה ניכרת ויצרניות כלשהי. על רקע זה בלטו ביותר סגולותיו

בתנועה הציונית היו שתי דעות בדבר יחסה השלילי של ברית המועצות לענינו. היו שטענו: עלינו לנהוג כאנטי-אימפריאליסטים מובהקים ולתמוך במדיניות הסובייטית; להרויך מן ההנר הלה הציונית חוגים שאינם מקובלים בעולם הקומוניסטי, ולוותר על תביעות שאינן מקובלות עלינו, כגון התביעה למדינה יהודית; עלינו להש" תדל שיופיעו בשמנו רק נציגי זרמים המוחזקים ידידי סס"ר, ונציגים אלה, חזקה שיעלה בידם להסביר ולהוכיח לקברניטי ברית המועצות, כי הציונות ראויה לאמנם ולתמיכתם. בשנים קודמות היו אפילו שטענו, כי עלינו לעזוב את ההסתדרות הציונית ולמשוך ידנו ממעשי הבניה הנעזרים מקרנותיה. שותפות זו עם הבורגנות היהודית, אמרו הם, מבאישה את ריחנו ומפריעה להשגת התמיכה במפעלנו.

כל אלה, דבר שאין צריך לומר, ראו את עצמם כנציגי האינטרסים של הפועל היהודי, ושל המהפכה העולמית, ולא הרגישו לרוב, עד כמה מבטאים הם, קודם כל, את הפחד הגדול מפני עול הבדידות היהודית. פחד זה קינן בלב כל אחד מאתנו ואף אמיצי-לב יש שלא עמדו בפניו. כצללים הולכים הם אחרי כל מהפכה בגויים ומתפללים על גאולתם בזכותה, הם מלווים מן היום הראשון גם את המהפכה הכולשביסטית.

הציונות לא קיבלה את הדעה הזאת. מקור הבדידות היהודית, לדידה, אינו בעולם האופף אותנו, אלא בנו, בחולשתנו. התנועה הציונית ראתה את עיקר תפקידה בהגברה מהירה של כוחנו הממשי העצמאי. במידה שצעד זה או אחר במדיניותנו עלול היה לסבך את התנועה ולהקי שות על התקדמותו ושגשוגו של מפעלנו, נמנענו מלעשותו. במידה שהוספת זרם ומפלגה לתנועה תגו עשויה היתה להקל על ליכוד האומה סביב המאמץ הציוני, ולהרחיב את תחומי מפעלנו, בירכנו על התוספת ולא שאלנו לפספורטים. משנוכחנו, כי אין להתקדם עוד ללא עצמאות בארץ הזאת, לא שאלנו לכשרות המלחמה, אלא אורנו כוח ויצאנו להיאבק על העצמאות.

סבורים היינו, שזוהי גם בסופו של דבר הדרך לחיסול יחסה השלילי של ברית המועצות לציונות. עשינו זאת אף על פי שידידיה המוש"ר

יחד והעמידו את שאלת היהודים באור חדש גם בעיני אומות העולם ומנהיגיהן. יש מהם הרואים בקיום של מיעוט יהודי סכנה תמידית של פרעות אנטישמיות וקרב קפיצה לעלית כוחות ריאקציוניים בארצם. ויש שלבם מתקומם מטעמים מוסריים על האפשרות של רצח נוסף בשארית ישראל הקטנה.

ובמידה שעל כל הגורמים הללו נוספה העובי דה המכרעת, כי אכן קם בעם היהודי הכוח ולהאבק בתוך ארצו ולהעשות אדון לגורלו, היה בדבר כדי לעורר יחס חדש לפתרון הבעיה היהודית המוצע על ידי הציונות, והואיל והמאר רעות והתמורות הדימוגרפיות הנזכרות חלו בעיקר בשטחי ההשפעה הסובייטית, ובסס"ר גופה, היה לדבר הד והשפעה בקר בחוגים המכריעים בברית המועצות.

*

הציונות בדורנו פירושה שני דברים: א) ביצור המדינה היהודית וההגנה עליה; ב) קיבוץ הגלויות הלכה למעשה. האם קיימת זהות בין מדיניות של סס"ר והתנועה הקומ"ר ביסטית ובין הציונות בנוגע למטרה שלמענה הקימונו את מדינת ישראל, בנוגע לקיבוץ הגל"ר יות?

עד כה לא עלתה השאלה במלוא היקפה ומשמעותה. וכמה סיבות לדבר, גם לאחר שהוקר מה מדינת ישראל אנו עומדים לפי שעה, לפני בעיית העלאתם של יהודי המחנות, ובשאלה הזאת — אין חילוקי דעות רציניים, מצד אחר, יש חוגים ציוניים בעלי משקל שאינם רואים אף הם את העלאת היהודים בהמוניהם מכל ארצות הגולה כענין אקטואלי והם עושים למען הקמת שרידי הקיבוצים היהודיים באירופה ולמען טיפוח שרידי ערכים לאומיים בתפוצות האחרות. בקרב החוגים האלה קיימת נטיה לפסוח על ההבדל בין תמיכה במדינת ישראל ובין קיבוץ גלויות ולראותו כהבדל אקדמי בלבד. הביטוי הארגוני של הנטיה הזאת הוא הקונגרס היהודי העולמי. בוועידתו האחרונה השתתפו ציונים וקומוניסטים יהודיים. אולם המחלוקת החריפה שהתעוררה בוועידה הזאת באה לא בשל ענין הנוגע להגשמת הציונות, אלא בשל "אורינטציה" ומדת הנאמנות לגושים הבין-לאומיים הנאבקים על שלטון בעור לם, והקו המבדיל הזה חצה פרקציות ציוניות ולא-ציוניות כאחד.

כשתגיע מלחמת הערבים במדינת ישראל לסיימה ונתפנה לתת את עיקר כוחותינו להגש-

יכולת עמידתו של הישוב העברי בארץ. משהגיעה יכולת זו לשיא בהאבקותנו עם השלטון המנדטורי, הוצבה לפני ממשלת סס"ר השאלה: האמנם כדאי הדבר להוסיף בהתנגדות לכוח היהודי העולה?

*

בשנים האחרונות נתערער במדת מה העקרון "הארץ ליושביה" גם בקרב עמים טריטוריאליים. גברה השאיפה למדינות חד-לאומיות. גבר רצונם של הבריות לשבת בקרב בני עמם בלבד, וגבר הפחד מפני תסבוכת המיעוטים הלאומיים וסכנת האירידינסטה. חלקם של המיעוטים הגרמניים במסע היטלר נגד ארצות אירופה המרכזית והדרומית עשה רושם רב. השאיפה לחסל את בעיית המיעור-טים על ידי העברה מארץ לארץ נעשתה כוללת והוגשמה במידה ניכרת.

ולא זו אף זו. עם גמר מלחמת העולם האחרונה גורשו מיליוני גרמנים גם משטחים שבהם היו הרוב המכריע באוכלוסים, והשטחים סופחו לפולין, לברית המועצות וכו'. בסס"ר גופה הועברו מיליוני תושבים משטח לשטח והרכב הדימוגרפי של האוכלוסיה בחבלים מסויי-מים נשתנה ביסודו במשך זמן קצר. ההעברות והסיפוחים נעשו מטעמי בטחון או מחמת צרכים כלכליים והם מהווים חלק מן המדיניות הלאומית באירופה המזרחית והמרכזית. במקרים מסוימים הועלו והודגשו קשרים היסטוריים בין עם וארץ כדי לנמק את צדקת ההעברות והחילופי האוכלוסים: באזור שלזיה התחתונה, למשל, ישבו פולנים בעבר. גרמניה כבשה את השטח לפני דורות, ודיכאה את הפולנים אותם ואת שפתם ותרבותם הלאומית ואיכלסה אותו גרמנים. האין זה מן הצדק, שאלו מנמקי הסיפוח לפולין וגירוש הגרמנים, שהאזור הנגזל יוחזר לבעליו הקודמים?

כל הדינמיקה הדימוגרפית הזאת, המכוונת והמתוכננת, וודאי שהיא עומדת בניגוד לקדושת העקרון של בעלות היושבים על ארצות מגוריהם. ובמידה שהוכר הובן ההכרח שבחילור-פי האוכלוסין, הוכשרו הלבבות לפקפוקים, אם אמנם נכון וצודק העקרון הזה בכל התנאים ובכל הנסיבות. ויש בה בהתפתחות החדשה כדי לעורר ולהמריץ את המחשבות בלב רבים על גורל היר-הודים בנכר. השאיפה לחד-לאומיות מובהקת, אירצונם של העמים לבולל בקרבם קיבוצים גדולים מדי של זרים, וזכרון ההשמדה הנאצית של מיליוני יהודים באירופה — כל אלה נצטרפו

שלות ועל החוגים הקומוניסטיים הלא-יהודיים שבקרבתם רבה יותר ההבנה לצרכי העליה. מתחלה נראה היה הדבר פשוט למדי: על ארצות אירופה להשקיע עתה כוחות עצומים כדי להקים את ההריסות אחרי המלחמה. הן זקוקות לידים עובדות וליזומה רבה. זקוקות לכך במיוחד המדינות בגוש הסובייטי, משום שהן סבלו ביותר בשנות המלחמה הן מפאת ההרס החומרי והן עקב השמות שעשו הנאצים בקרב האינטליגנציה שלהן. כמה מן הארצות האלה פתחו עתה בתכנון תעשייתי מזורז ורב הביקוש לפועלים מומד חים, לבעלי מקצועות חפשיים וכיוצא בהם. הרי הודים יכולים לספק כוחות כאלה. מצד שני ירד מספר היהודים במידה שאיש לא פילל לה. והם לא יהוו עוד בעיה מבחינה חברתית. מאחר שעלו לשלטון מפלגות הנלחמות בכנות בכל הסתה אנטישמית, יירתמו היהודים בעול התפקידים החדשים ויחיו את חייהם כאזרחים חפשיים לגמרי. ברצונם יטפחו את ערכיהם הלאומיים, ברצונם יתבוללו.

כך האמינו רבים. לא כן הדבר למעשה.

היהודים חדרו ומוסיפים לחדור לענפי החיים השונים, אולם חדירתם מעוררת קשיים ובעיות חמורות. בארצות הללו מורגש מחסור חריף בבעלי מקצועות חפשיים ובכוחות מנהלים, אולם די שמספר ניכר של יהודים ייכנס לשטחי עבודה אלה, ומיד הם מעוררים קנאה ומשטמה. הקמת ההריסות אחרי המלחמה, תהליך האינדוסטריאליזציה המהירה מחייבים ריפורמות סוציאליות מרחיקות לכת מזה והגבלות ומעמסות כבדות על האוכלוסים מזה. הצעדים הדראסטיים הכרוכים בדבר הם, לרוב, הכרת חיוני לקיומם של העמים. אולם השתתפותם של יהודים בהגשמת התכניות נותנת אפשרויות להסית ולעורר מרידת נגד היהודים ונגד הריפורמות כאחד. הרי שעת-כוש נוספת לכוחות הריאקציוניים לעשות נפשות בקרב המוני העם ולקומם אותם נגד הממשלות ונגד סדר החיים החדש. התועלת שהידינות מפיקות מהשתתפות היהודים במלאכת הבינוי — האמנם שקולה היא כנגד הנזק החברותי והסכנה הפוליטית שבדבר? במידה שמתחדדים היחסים בין הכוחות המתחרים והנאבקים על השלטון באירופה, במידה שגוברת נטייתם של גורמים ריאקציוניים לחדור — מתוך חידוש השפעה — גם לארצות של הגוש הסובייטי, — עשור יה השאלה הזאת להיראות אקטואלית יותר גם בחוגים קומוניסטיים המתעלמים ממנה עד כאן.

מת עצם מטרתנו, יעלה ענין חיסול גלויות כבעית הבעיות של זמננו. התנועה הציונית ודאי תתלבט בשאלה זו, ויהיה עליה להתגבר על הירוסים והתנגדותם גם מבפנים. אולם אין ספק, כי מדינת ישראל תראה בה עד מהרה את העיקר, כי בלעדיה אין לה חיים ואין עתיד לעם היהודי. אין טעם להתעלם מן ההבדל בין ההשקפה הציונית ובין ההשקפה הקומוניסטית בשאלה הגורלית הזאת. הוא קיים גם עתה, לאחר התמורה ביחסה של סס"ר לעניננו. השאלה היא: כיצד יתפתחו הדברים בעתיד?

קיבוץ הגלויות מן הארצות האנגלו-סכסיות הוא לעת עתה שאלה פנימית של התנועה הציונית גופה. עלינו לבצח את הלכיהדעות השולטים בהסתדרות הציונית שבארצות הללו ולעשותן מכשיר להעלאת המוני היהודים הלכה למעשה. העלאת יהודי אפריקה ואסיה היא בעיקר (אם גם לא לגמרי) שאלת יכולתה המעשית של התנועה הציונית העולמית. בכל הארצות הללו אין להתנגדותם או אי-התנגדותם של הקומוניסטים לקיבוץ הגלויות חשיבות מכרעת. לא כן המצב בחלק גדול מאירופה המערבית, וביחוד בצרפת ובאיטליה והן גם שוכנות לחוף ימים, שבהן מהות המפלגות הקומוניסטיות גורם צבורי ראשון במעלה. הן נלחמות על חלקן בשלטון ותביעתן אקטואלית מאוד. בברית המועצות ובארצות ההשפעה הסובייטית קובעים השלטונות ומעצבים במדה מכרעת גם את דמות החיים היהודיים במדינות האלה. מה תהיה עמדת סס"ר והתנועה הקומוניסטית בשאלת עתידם של מיליוני היהודים שנסארו באירופה לאחר השואה?

*

בזמן האחרון הוצבו כמעט כל הממשלות באזור ההשפעה הסובייטית בפני השאלה, כיצד לנהוג באזרחיהן היהודיים המבקשים לעזוב את מקום מגוריהם ולעלות לארץ-ישראל. התשובה אינה אחידה. יחסן של ממשלות פולין וצ'כוסלובקיה הוא חיובי, למשל, ואילו ממשלת אונגריה מתנגדת ליציאה רבתי של יהודים. וישנן מדינות שלות, כגון ממשלת רומניה, שעמדתן אינה יציבה. לעתים היא נדיבה יותר ולעתים מחד מירה ואוסרת איטורים. אף בעמדתן של ממשלות אחרות (כגון של פולין) היו הנוריות. קיימת התרוצצות מסוימת והרושם הוא כי העסקנים הקומוניסטיים היהודיים נוטים יותר לאיסור היציאה והם הלוחצים ברוח זו על הממ

לאחר שגם בבירוביג'אן לא נתרכזו במשך עשרים שנים אלא רבבות יהודים מעטות? כיצד יפתרו את השאלה העמים הסובייטיים שאינם רוצים לא בהטמעת גוף לאומי זר בקרבם ולא בקיום של מיעוט לאומי בתוכם? ומה יהיה על היהודים שאינם יכולים להתקבץ אלא במולדתם ההיסטורית?

*

מקורה של הבעיה היהודית היא במעמדם של היהודים, בעובדת היותם מפוררים בין העמים. ולא בטיבו של המשטר בו הם חיים. הצורך בפתרון ציוני של השאלה היהודית קיים גם בבריית המועצות. הוכחה לכך הם המאמצים לרכז יהודים רבים ככל אפשר בטריטוריה אחת וליי צור מדינה יהודית בבירוביג'אן. הצורך הזה אינו פחות אלא גובר. הוכחה לכך — הגברת התעמולה למען הגירת היהודים מרחבי סס"ר לבירוביג'אן דווקא בשנים האחרונות. אולם פתרון טריטוריאלי של הבעיה היהודית, גם של בעיית יהודי סס"ר, איננו אפשרי אלא בארץ-ישראל. הוכחה לכך — כשלו המאמצים לרכזו המוני יהודים בבירוביג'אן למרות ההקלות והתמיכה הרבה מצד השלטונות המרכזיים.

המשטר הסובייטי רואה את עצמו חייב לפתור את כל הבעיות של אזרחיו. בזה כוחו. ברית המועצות מסתגרת ככל האפשר מפני עולם החוץ, וטעמיה ונימוקיה עמה. אולם הבעיה הלאומית של יהודי סס"ר, כבעייתם הלאומית של יהודי העולם, גם אותה אין לפתור אלא בארץ-ישראל. היינו מחוץ לתחומי סס"ר. בזה נבדל מעמדו של היהודי, שרק הוא לבדו אין קרקע מולדת תחת כפות רגליו, מכל יתר העמים שבמדינה. היסייע המשטר הסובייטי לאזרחיו היהודיים לפתור את בעיתם בדרך הפתרון היחידי שבגדר האפשר?

קיים הבדל יסודי בין הציונות ובין תנועות אידיאולוגיות אחרות. אין לציונות מגמה להשיתרש בתפוצה היהודית. מגמתה לבטל את התפוצה. היא נעלמת, בתורת תנועה, עם יציאת היהודים מן הארצות האלה. ככל שהסתדרות הציונית פוסקת מהיות הסתדרות של חובבי ציון ונעשית ארגון של יהודים העולים לארץ-ישראל, שורת ההגיון נותנת שיפחתו גם המכשולים בדרך להכרת ברית המועצות בצורך פתרון ציוני-ארץ-ישראלי גם ליהודים שבגברות לחייה.

ברית המועצות מורכבת, כידוע, מריפובליקות לאומיות מובהקות והיא חותרת בעקביות מיוחדת להומוגניות לאומית בריפובליקות. היא צועדת בראש המגמה לחילופי האוכלוסין, לריכוז העמים בשטח אחד ככל האפשר ולהוצאת המיעוטים הלאומיים מן המדינות השונות. ההתעוררות הלאומית, טיפוחם של ערכי העבר המשותף של אחדות הגורל ההיסטורי, התפתחותן של התרבויות הלאומיות, עלייתן הסוציאלית וההשכלתית של שכבות רחבות ביותר מקרב המוני העם — מלוות כאן שאיפה עמוקה של האדם לחיות, לפעול ולספק את צרכיו ככל האפשר במסגרת עמו ועל ידי בני עמו בלבד. אין זו אורח נוחה לא לחיים לאומיים של מיעוט יהודי — ולא לעין יפה כלפי חדירתם של מאות אלפי יהודים ולהתבללותם בקרב עמי הרוב. ישנו רצון להתחדות עם עם ומולדת ללא מגע ושותפות עם קיבוץ לאומי זר, ומצד אחר קיימת קנאה ביהודים העוסקים בתפקידים נוחים או במקצועות מכובדים יותר ובידיהם לעתים קרובות גם עמדות המעניקות סמכויות שלטון.

בניגוד להשקפה הקומוניסטית, ועל אף כל מאמציה הכנים של הממשלה הסובייטית להמית את חידיקי האנטישמיות, לא חדלה שאלת היהודים מלהוות בעיה גם במציאות הסובייטית. מעבר לפרוגרמה הרשמית על אפשרות חיים לאומיים של מיעוט ליהודים הרוצים בכך ועל התבוללות לאלה היהודים הרוצים בזה, משתדלים בסס"ר כאשר השתדלו לכרות אפיק אחר לפתרון השאלה. החל ביצירת ישובים חקלאיים יהודים בקרים וכלה בהכרזה על הקמת אזור יהודי עצמאי בבירוביג'אן, — מאמצים אלו הם כהודעה בקושי הישיבה המעורבת של היהודים ולא-יהודים, ותהיה צורת העירוב אשר תהיה. דומה שהדבר קשה ביותר עכשיו שהיהודים נעשים המיעוט הלאומי היחידי החי במפורז בברית המועצות.

בימי המלחמה חדרו הגרמנים עמוק מאוד לתוך סס"ר. תחת שלטונם היו כל הארצות בהן מרוכזות בעיקר היהדות הסובייטית. מיליוני אזרחים סובייטיים ספגו את הרעל הנאצי הן במקומות מגוריהם והן במחנות העבודה והשבוי. הדברים האלה לא עברו ללא השפעה, הצעדים התקיפים שנקטו השלטונות הסובייטיים שמרו על שארית יהודי סס"ר מפני הרבה אסונות חמורים, אולם השנאה לא נעקרה. היא גוברת והולכת. כיצד תפתור ברית המועצות את הבעיה

שנה אחת בלייק סאכס

אבא אבן

הוטל עול הביצוע במלואו על צואר הישוב והעולם היהודי.

אין צריך לומר שגם הכשלון הזה מצד האו"ם הפך לנו ליתרון. כי העובדה שמדינה זו הוקמה בפועל ממש ביד בניה ואורחיה בלבד, בלי עזרה כלשהי מצד איזה גורם חיצוני, והעובדה שההגנה על המדינה הזאת לא נסתייעה על ידי שום גורם חיצוני, מגבירה ומבליטה את דמות עצמאותנו בעיני אומות העולם ובעינינו אנו ושוללת מכל הגורמים החיצוניים את הזכות המוסרית להשפיע השפעה יסודית על גורלנו ועתידנו.

עד שנבוא לבחון את בעיות השלב השלישי, הוא שלב הקמת עצמאותנו והשלמתה, מן הראוי שנעמוד, ולו גם בקיצור, על הקיום העיקריים בשני השלבים הקודמים.

כשפתחה ועדת החקירה של או"ם בפעולותיה וסיוריה, לא היה אף אחד מן הגורמים המיוצגים באותה ועדה קשור בהתחייבות או נטייה לתמוך ברעיון הנועז של סיום המנדט והקמת המדינה היהודית. דומני שכותבי דברי הימים יצינו את תוצאות החקירה היא מנקודת המיפנה בכל הפרשה הזאת. בלי המלצת הגוף הניטרלי הוא על סיום המנדט והקמת המדינה היהודית, ספק אם המושג הזה של עצמאות יהודית היה נעשה לנקודת ריכוז לגורמים בעלי משקל במושג העצרת האחרון. ומאידך גיסא, קשה לתאר בלי חרדה, גם לאחר מעשה, את התוצאות המדיניות שהיו נובעות משלילת המושג של עצמאות יהודית אילו באה על ידי הועדה ההיא ואילו נתאשר הקו הבאויני והערבי דוקא באותם הימים של בדידותנו הבינלאומית.

מדוע איפוא נפלה ההכרעה ההיא לטובתנו? מה הגיע חבורה זו, שעם כל אוצרות נסיונה המדיני והרצון הטוב לא הצטיינה בתפיסה מדינית בלתי מצויה, להפנות את המחשבה הבינלאומית אל רעיון העצמאות היהודית כמטרה קרובה? סבורני שהכריעו כאן ארבעה גורמים שלא אבד תקפם עד היום הזה. ראש וראשון לגורמים היה מחוזה הישוב הזה כחטיבה מדינית וחברתית בפועל, גם בטרם באה הכרזה פורמאלית של עצמאות. ראתה הועדה וראתה

זה שנה וחצי עומדת בעיתנו במרכז דיוניו של ארגון האומות המאוחדות. עם השלב החדש במסענו הבינלאומי שאנו עומדים לפניו, מן הראוי שנעלה על זכרוננו את מצבנו בשעה שהוגשה הבעיה הזאת לפני האו"ם בפעם הראשונה. פרשה זו מתחילה בלונדון, בימי תורף אפל ועגום לפני שנתיים, בהכשל מאמצנו האחד רון הגואש להגיע לידי הסדר סופי במסגרת המסורתית של היחסים עם אנגליה. שמורים באזני עד היום צלילי האיום והאזהרה שליוו את הודעת באוין על כוונתו להעביר את השאלה הזאת לבימה הבינלאומית. לפי הערכתו היתה זו עלולה רק לאשר את מסקנותיו והשקפותיו לפי תורת הספר הלבן — ולחטל את היסודות הבינלאומיים של מעמדנו המדיני. הוא לא נתכוון לשחרר אותנו מכבלי הספר הלבן; הוא לא נתכוון לספק לנו הזדמנות חדשה לרכישת תמיכה בינלאומית או לאפשר לנו שנחזור ונצדיק את ההנחות המוסריות של הציונות. ואולם את אשר לא יגור — בא לו: על ידי הגשת הבעיה הזאת לפני הבמה הבינלאומית יצאנו בן-לילה מדרך סתומה ואפלה לאור העולם, מבדידות בינלאומית תוך היאבקות נואשה עם אנגליה לקראת חידוש הקשרים עם העולם כולו; מניתוק כוח יזמתנו המדינית לעולם של אפשרויות וסיכויים, קשרים, ואפקים חדשים ומגוונים. על אף הערכתנו השלילית את השלב הנוכחי במדיניות האו"ם שביטויה המשך ההפוגה ללא מאמץ רציני להגיע לידי הסדר יציב, עדיין אנו מאמינים באפשרויות החיוביות הטמונות בהופעתנו על הבימה ההיא. וחלילה לנו להסיק מגורלנו במערכה מסויימת בתקופה זו או אחרת מסקנות שליליות כלליות לגבי זיקתנו אל הגורם הזה ששמו האומות המאוחדות.

בתהליך זה של התפתחות קשרינו עם האו"ם היו שלושה שלבים מסויימים ונפרדים: שלב החקירה, שלב ההחלטה ושלב הביצוע. משני השלבים הראשונים — מחקירת הועדה המיוחדת ומהחלטת העצרת בנובמבר אשתקד — יצאה תביעת העצמאות הישראלית בנצחון עקרוני שלם. אולם בשלב השלישי, שלב הביצוע, הופיע ארגון האומות ברפיון ידיו ובאפיסת כוחו. וכך

נצטרף לכך פקפוק גם בזכות עצמאותנו. מיד ראינו בנסיון לכפות עלינו תכניות נאמנות בין-לאומית. דרכנו היתה איפוא דרך כפולה של גורמי מציאות וגורמי הסברה הקשורים ושלובים זה בזה. מטרת ההסברה היא להטעים את המציאות הזאת אחרי שנוצרה, ותוך כדי יצירתה, או גם מבחינת סיכוייה הבטוחים להיווצר. אבל בשום מקרה אין להביא את העולם הבין-לאומי לידי כך שיעניק לנו זכות מדינית כלשהי מבלי שנוכיח את יכולתנו להקים את היסודות העובדתיים של הזכות הזאת.

אחרי תקופת החקירה בארץ-ישראל ובגיני-בה, התחיל שלב ההחלטה בלייק-סאכס. צירוף הגורמים ששכנע את ועדת החקירה הטביע את חותמו גם על מושב העצרת. נוסף על הלחץ המשכנע של מציאות והסברה זכינו באותה התקופה בנכס מדיני חשוב וכביר: אחדות עקרונית של שתי המעצמות הגדולות והסכמתן על תכנית אחידה לגבי תמיכה בעצמאות היהודית והתנגדות למאמצי תוקפנות המכוונים להרוס את העצמאות הזאת. במרוצת הזמן מצאו הרפתקאות ומבחנים שונים את השיתוף הנדיר ההוא. ובכל זאת, בקווי הכלליים, הוא נשאר בתוקפו עד היום הזה ובשעת הכרעה חותרים שני הכורחות האלה מנקודות-ראות מנוגדות ורחוקות. לקראת נקודת-פגישה מרכזית המתבטאת בה-כרת עצמאותנו וברצון לשמור עליה. שיתוף זה הוא בעל חשיבות עצומה לנו ומצווים אנו על פעולה זהירה ומחושבת הנשענת על רצוננו להבין את שני העולמות ההם ולהיות מוגנים על ידיהם.

בין שני התאריכים הגדולים של 29 בנובמבר ו-14 במאי, עומדת תקופת החושך מדצמבר עד מאי, כלילה אפל המשתרע בין ערב לשחר. כותבי הקורות יעמדו בלי ספק תוהים ומשתוממים על התקופה הזאת על סיבוכיה וסתירותיה. הנה המליצו האומות המאוחדות על עצמאות יהודית — ובטרם נתיבשה הדיו בגוף ההחלטה הזאת, התיצבו מרחוק, בשלות-רוח ובאדישות, לראות בהתנפלות מתנגדי ההחלטה הזאת על תומכיה. בעקשנות רבה סירב ארגון האומות, והריחו מסרב עד היום, להבחין הבחנה מוסרית בין המאמץ להרוס מדינה הקמה לפי המלצתו ובין המאמץ להגן על מדינה זו מפני תוקפיה. ואולם החזיון המוזר בכל מאורעות התקופה הזאת הוא התהליך המפורסם ששמו המנעות מהגשמת החלוקה. במיבצע המזור

העצרת לפנייה הטיבה מדינית מיוחדת ונפרדת בתרבותה ושאיפותיה, במוסדותיה, בשיטותיה החקלאיות והתעשייתיות, בהסדרת יחסיה החברתיים, ברור שבחיים המדיניים רב כוחה של העובדה הקיימת. רבים הם אשר אין להם היוזמה האומץ הנפשי ליצור עובדות חדשות, מהפכניות, אך מסוגלים הם בכל זאת להכיר במציאות יציבה ולתת למציאות הזאת גושפנקה של אישור פורמלי. חלילה לי לזלזל בכוח השפעתם של העדים וכותבי התזכירים למיניהם שהציפו את חברי הוועדה הזאת ואת הוועדות שבאו בעקבותיה בנחשול של תורה בעל פה ותורה שבכ"ת. אך ברור כי העד המכריע היה הישוב בכבודו ובעצמו ובמציאותו, ישוב זה שהופיע כבר כמדינה שלמה ומגוונת בהתהוותה, הצועדת לקראת עצמאות שלמה ופורצת כל מחסום וכבלי דיכוי מבחוץ. בקיץ שעבר, כמו בקיץ ההיסטורי של תש"ח, הופיעה העובדה הזאת כגורם מכריע בקביעת יחס העולם כלפינו.

הגורם השני שהביא את רעיון המדינה לידי נצחון בוועדת החקירה ובמושב העצרת היה דוקא העולם הערבי. משהופיע העולם הזה במלוא ריבונותו ועצמאותו, למדינותיו השונות, התבלט ביתר הרגשה אי-השוויון שבמעמדנו המדיני, ומאי-שוויון זה גבעה ממילא מסקנת אי-האפשרות, להלכה ולמעשה, לבוא לידי הסדר כלשהו בין הגורמים הערביים הקבועים והמופריים האלה ובין הגורם היהודי, כל זמן שהיה משולל כל דמות של גורם קבוע ועומד, שאין ברירה אלא להשלים אותו. הוטל עלינו להוכיח את הצורך בהשוואת מעמדם של כל הגורמים הלא-מייים העיקריים במזרח כתנאי מוקדם ליחסי שלום, שבלעדיו כל מאמץ בשדה היחסים היהודיים-ערביים היה נידון לכשלון חרוץ.

הגורם השלישי היה גורל נידחינו באירופה וסבלם המר. זה היה נימוק בעל השפעה מכרעת להקמת המדינה הזאת והדגם מחריד לתוצאות של חוסר-המולדת.

על שלושת הגורמים האלה נוסף הגורם הרביעי המכריע: האמונה הבין-לאומית ביכולת ההתגוננות של הישוב הזה. לולא היו נציגי האומות משוכנעים שמדינה יהודית מסוגלת לעמוד בפני איבת העולם הערבי, לא היה אף אחד מהם מקבל עליו את היוזמה או את האחריות להמליץ על הקמת מדינה יהודית. וזו הראייה: בהודשים הראשונים של שנת 1948 נכנס בדעת-הקהל פקפוק ביכולת הגנתנו, ומיד

אפילו אם אין בכוחנו — ולא היה בכוחנו עד היום — להניע אותו לצעדים חיוביים לטובתנו, עבודתנו במועצת הבטחון החלה ב־15 במאי הוא יום יסוד המדינה והתחלת הפלישה הערבית הרשמית והמאורגנת. אז הורכבה משלחת ישראל בלייק־סאפסס והחלה לפעול כנציגתה המדינית של מדינת ישראל לפי הוראות שנתקבלו יום יום מאת הממשלה הזמנית. מהרגע ההוא, ובלי להשגיח בסירובם של גורמים אחרים להכיר במדינתנו, הכרזנו באופן תגיגי וברור שרק דעות הממשלה הישראלית תישמענה כקול הצד היהודי בסכסוך ההוא.

אז החל הויכוח ההולך ונמשך עד היום הזה: מהי חובת מועצת הבטחון נוכח המאמץ הערבי להרוס מדינה שקמה בעצם יזמתו והמ־לצתו של המוסד הבין־לאומי? היש להגדיר את המאמץ הזה כחוקפנות ולצוות על הפסקתו לפי סעיפי הפרק השביעי של המגילה — או שיש לעמוד מרחוק ולהתיר את הרצועה? את המסקנה האחת, מסקנת ההתערבות הבין־לאומית, הסיקו נציגי אמריקה ורוסיה. את המסקנה האחרת, המטיפה לסבילות, הסיקה המשלחת האנגלית ומכיון שלאנגליה היה הכוח השלילי להכשיל כל החלטת שלא היתה לפי רצונה, נקטה מועצת הבטחון ביודעים או בלא יודעים את הקו האנגלי. היא עמדה מרחוק, הרשתה לערבים לערוך את התקפתם, ופעלה ביודעים או בלא יודעים לפי התכנית האנגלית שיסודה הוא כי אין להגיע לידי פתרון על ידי החלטות מופשטות הכתובות על גבי הנייר, כי אם על ידי לחץ המציאות והעובדות. אין להמנע משפיכת דמים, מהתנגשות בין ערבים ויהודים, עד שיכירו שני הצדדים איש בעצמת רעהו ויכולתו הצבאית. אז יתגבש פתרון, לא פתרון הכתוב על הנייר, כהחלטת נובמבר, כי אם פתרון המשקף את עובדות המציאות. יודעים אנו היטב איך העריכו החוגים האנגלו־ערבים את המציאות הזאת. אולי לא האמינו ביכולת הערבים לכלכל מאמץ מלחמתי לאורך ימים; אך האמן האמינו כי במלחמת בוק של כמה שבועות, כשידי האויב היהודי כבולות וצבאו טרם יצא מהמחצרת, באין לו ציוד ונשק, יצליח היתרון הערבי במספר האנשים ובציוד, למוטט את מדינת ישראל, ולפחות לחזור עמוק לתוך תחומיה ולקצץ בה קיצוץ מחניק.

בשלב ההוא הזדהתה מועצת הבטחון עם ההשקפה הזאת. היא עמדה מרחוק. ניתנה שעת

והנפלא הוא תרמה ממשלת המנדט ללא ספק תרומה מקורית מאוד לתורת המדיניות הבין־לאומית: פירוק מנגנון הממשלה והשלטון תוך סירוב להכין את הקרקע לשלטון חדש; הטלת תוהו ובוהו מתוך מחשבה תחילה להניח חלל ריק שתוכו רצוף ערבוביה, בחינת יצירת אין מיש; ציוד המתקיף בנשק וכספים וכבילת ידי המתגונן תוך הסתמכות על הצורך בעמידה נייטרלית ושמירת עקרונות המגילה. כל המוזימות והתחבולות הללו לא רק איימו על תקוות עצמאותנו אנו, אלא הטילו מבוכה ורפיון־ידיים באו"מ, וממילא איימו גם על עצם קיומו ויעריכותו של המוסד הבין־לאומי.

על רקע מעורפל זה צצה אמונה תפלה שהיתה לקור־היסוד בכל המחשבות על נאמנות והפוגה, היא האמונה שהכוח הערבי גדול ועצום, שהיהודים רימו את נציגי האומות בהגזמת כוחם הם, ושכלי כוח חיצוני בין־לאומי אין החלטת העצרת ניתנת להגשמה. נסתבר, שאם יישלח צבא בין־לאומי לארץ, ייפתח הפתח לתדירת השפעות „לא רצויות“; שבמערכה אשר תתלקח עקב משלוח הצבא ההוא, צפויה סכנה למקורות הנפט היקרים למעצמות המערב. מכאן נבעה המסקנה שיש להציל את המצב על ידי משטר גאמנות, ביטול החלטת נובמבר, דחיית העצמאות היהודית וגיבוש פתרון פרו־ערבי. בהביטנו לאחור ובסקרנו את התקופה הזאת, דומה שמלחמת תנועתנו נגד הצעת הנאמנות, היא כדוגמה קלאסית לכשרון הפעולה הציונית. מבודדים היינו, ומול פנינו מתנגדים ענקים. עמדנו איפוא כשבידינו רק שני כל־יזיבנו — המציאות וההסברה. ובכוחם של אלה בלבד זכינו. חזות עצמאותנו המתפתחת והמתרחבת, אשר השתדלנו להסבירה בכל גילוייה, נתנה את רעיון הנאמנות הבין־לאומית ללעג. הניגוד בין הדיונים על נאמנות ובין המציאות של העצמאות דיבר בעדו. זמי שירגיש ביום מן הימים נטיה ליאוש מהיר מיכולתנו להשפיע בכלל על מרוצת הענינים — ייטיב לעשות אם יהרהר בתקופה הזאת ובמסקנותיה.

השלב השלישי, שלב הביצוע, הוא השלב שבו אנו עומדים עדיין. ראשיתו בדיוני מועצת הבטחון, ויחסי הגורמים במועצה הזאת קובעים את תנאי עבודתנו. עלינו להסתגל ליחסים אלה. הרכב מועצת הבטחון מטביע את חותמו על כל החלטה והכרעה, ובכוחו אפשר להסתייע בגוף זה הסתייעות שלילית לסיכול מוזימות נגדנו,

לקראת ההסדר הסופי. בחדשיים האחרונים היינו עדים לסידרת מזימות ותבולות והחלטות שלא נתכוונו אמנם להריסת המדינה מיסודה, אלא למגמה הזאת של ריכוך ותחלשה. חוליות בשל-שלת זו היו הנסיון לחזור ולהביא את כל הבעיה לדיון יסודי לפני בית-הדין הבין-לאומי; מאמץ מסויים להתערב בסמכויותיו של בית-הדין היהודי בירושלים; ניצול המתווך לגיוס כוח בין-לאומי שישתלט על ירושלים ואולי גם על אזורים אחרים בארץ; וניצול בעיית הפליטים הערבים כדי לתת את מדינתנו לשימצה בעיני העולם הנאור וכדי להחליש את כוח-הגנתנו.

בקורת-רוח נוכל להעיד שמזימות אלו רובן ככולן נכשלו — ובעיקר בכוחו של אותו איוון כוחות שבהרכב מועצת הבטחון. להכשלת החלטות ומזימות יש באפשרותנו, כאמור, לגייס את הקולות המספיקים. לפנינו כאן שני גושים קיצוניים: מכאן אנגליה, סוריה וסין, המוכנות לקבל כל החלטה נגדנו; ומכאן ארצות הברית, ברית המועצות ואוקראינה, שמעשיהן מושפעים מן העובדה שהכירו בעצמאותנו ועודן רוצות בעצמאותה. אותה ההיא. בתחום הביניים, בין שני הקצוות הללו, פועלים אנחנו והערבים מתוך תקוה להכריע את העניין כל אחד לטובתו. בכל המוסדות האלה עמדה צרפת לצדנו וגם קולומביה נמנעה מכל פגיעה בנו.

מן הכשלונות האלה ראוי להטעים במיוחד רק שניים: כשלון המזימה להטיל על ישראל בשם מועצת הבטחון את החובה להחזיר לאלתר את הפליטים הערבים, וכשלון נסיונו של המתווך לגייס לשירותו צבא מזויין לשלטון בירושלים ולמנוע הכללתה בתחום השפעתה ושלטונה של מדינת ישראל.

כשלון המאמץ לגייס צבא לירושלים נובע מחולשתו האורגנית של א"מ, מאי-הרצון להתערב התערבות מזויינת באיזה מאבק וסכסוך שהוא. מקורה של חולשה זו טבוע, כנודע, בהשקפה מדינית ופסיכית אמריקנית ידועה, שלא כאן המקום להרחיב עליה את הדיבור. תוצאת הכשלון הזה על סיכויי התיווך תהיה בהכרח כבירה ועמוקה. מכאן ואילך ברור שבלי הסכמת הצדדים, כוחו של המתווך, הנטול כוח כפייה, להשפיע על מהלך הענינים מוגבל מאוד.

כשלון המאמץ האנגלי לגייס את האומות המאוחדות לפעולה בענין הפליטים הערבים בולט ומנקר את העינים עוד יותר. השאלה הזאת הועלתה — לאחר מערכת תעמולה מרוכזת

כושר למלחמת הבזק שבה היתרון הערבי מכריע. כביכול, רק פרט אחד קטן היה חסר עדיין כדי להשליט את הנצחון הפורמלי: הנצחון על שדה הקרב. הפרט ההוא לא נתגשם, כידוע. שעת-הכושר הוחמצה פעמיים, מלחמת הבזק נכשלה, צבא ישראל הוריד את הדחליל של כוח-הענקים ערבי מאיגרא רמא לקרקע המבחן המעשי. נתברר שהנחות-היסוד שהניעו את הגורמים הללו לכפור בזכות עצמאותנו אין להן על מה לסמוך. לאט-לאט התחילה משתלטת על מועצת הבטחון השפעת המציאות הקיימת והגלויה של עצמאות ישראל השלמה והיציבה. מציאות זו מטביעה כיום את חותמה על כל תחומי עבודתם של מועצת הבטחון ושאר המוסדות הבין-לאומים למיניהם.

הנה כי כן, לא תוצאות הדיונים בלייק סאכס הם הקובעים את גורל מדינתנו, אלא להיפך, המציאות הנוצרת כאן על ידי מאמצי מדינת ישראל, על ידי קרבנותיה והצלחתה בעיצוב המדינה וההגנה עליה, היא הקובעת את תוצאות הדיונים שם.

עם קבלת החלטת ההפוגה ב-29 במאי ועם מינוי המתווך, חל מיפנה מסוים ביחסי הגורמים במועצת הבטחון. בראותה שבלי שיתוף-פעולה עם אנגליה אין להביא את מועצת הבטחון לידי כל הכרעה, ביצעה אמריקה — אפשר עם הקו האנגלי, לא רק כפני שמדיניות משותפת אנגלו-אמריקנית הולמת את המצב: ז הבין-לאומית הכללית, אלא משום שאנגליה, אף שאינה יכולה לכפות רצונה על מועצת הבטחון, יכולה לסכל כל תכנית של אחרים שאינה לפי רצונה. הצורך הזה במדיניות משותפת אנגלו-אמריקנית קובע היום את תנאי עבודתנו במועצת הבטחון.

באותה החלטה על ההפוגה מכ"ט במאי ריאים אנו את סימני הפשרה ההיא בין המגמה האמריקנית להפסיק את הקרב ובין המגמה האנגלית לספק את הדרישות הערביות העיקריות עד קצה גבול האפשרות ומעבר לגבול הצדק והיושר. אופייה זה הכפול של ההחלטה הזאת מוצא לו ביטוי בכל שלב של הגשמה. אחרי הנצחונות של צבא ההגנה לישראל והטלת ההפוגה השניה בטי"ו ביולי, נתיאשו אפילו הגורמים המתנגדים מתכנית ההריסה הגמורה של מדינתנו. מעתה מכירים הם מאונס בעובדת המדינה שאינה ניתנת להשתנות, והרי הם מבקשים לצמצם אותה, לכבול אותה בכל מיני כבלים, להחליש את יכולת הגנתה, ל"רפך" אותה

של מלחמה. התוקפנות הערבית מצאה לה רק צורת ביטוי חדשה. המדינות הערביות מבקשות להחניק את ישראל בדרכי מצור, בעוד שמדינת ישראל אינה שמה מצור עליהן. ברור איפוא שעל ידי שינוי צורת המלחמה, והחלפת שיטת ההתקפה הערבית, לא פסקו הערבים מהיות המתקיפים.

לנוכח ההתקפה המוסווית הזאת, לנו הזכות המוסרית לדרוש מה שדרשנו ממועצת הבטחון לנוכח ההתקפות האחרות, הצבאיות. אמרנו להם: או שתצוו על הערבים להפסיק את ההתקפה הצבאית, ואם לאו — אל תפריעו את מאמצינו אנו להדוף את ההתקפה הזאת. הגימוק הזה היה מובן מאליו לנוכח ההתקפה הצבאית, אך אינו זוכה בהכנה רבה, כשהמדובר הוא בהתקפה בדרכי מצור. עלינו לחזור ולהטעים השכם והעז רב, שכל צעד המסייע לגיבוש עמדתנו, מקרב את היום בו יכירו הערבים שעמידתנו אינה עלולה להתערער. עלינו להסביר שכל המחבל בעצמאר תנו, מרחיק על ידי כך את יום השלום היהודי-ערבי, מעכב את גאולת המזרח התיכון מקללת המלחמה והשנאה, ומגביר את האיום על השלום הבינלאומי.

בין הגורמים הבינלאומיים הנוטים עכשיו להסתגל למציאות החדשה, יימנה גם הגורם האנגלי. ואפילו מיניסטר החוץ הבריטי אין להוציא מכלל חשבון, יש סימנים שגם הוא מסתגל למציאות החדשה, אך הסתגלות זו מתבטאת לא בשינוי המדיניות, אלא בהמצאת נימוקים חדשים לאותה המדיניות. לפני הנצחונות היהר דיים נשמעה מפיו התורה הזאת: עלינו לפייס את הערבים ולעשות כרצונם, מפני שהם כוח איום ונורא ועלינו להרתע מפניהם; בכוחה של האימפריה הערבית הזאת להכשיל את כל תכניר תינו ותכניות המעצמות המערביות במזרח התיכון. עכשיו שינה את טכניסו והוא טוען: מן הצורך לפייס את הערבים ולעשות כרצונם מפני שהם שבורים ורצוצים ומקופחים ומחוסרי כל ומי יגן עליהם. אם יתמוטט הגורם הזה לחלוטין — האם לא יתמוטטו כל המשטרים שבמזרח התיכון ותחיל פרשת זעזועים חברתיים ומדיניים אשר אחריתם מי ישרנה?

כולנו זוכרים, באיזה לחץ של התלהבות נוצרית-בינלאומית נמנענו מתיבתנו המוצדקת ומעמידתנו על הזכות של ירושלים עברית, ויש סימנים שהגורמים אשר הטיפו בהתלהבות יתרה לירושלים בינלאומית מכירים עכשיו בתהום

מאוד בעתונות האנגלית והאמריקנית — בנאום רציני והגיגי של סיר אלכסנדר קאדוגאן, ומתוך הסתמכות מוחלטת על המלצת המתווך, אחרי נאום זה, שבו תבע הנציג האנגלי את החזרתם של הפליטים הערבים לאלתר, ירדה על החרד שתיקה עמוקה ורבת משמעות. איש לא חש לעזרתו של סיר אלכסנדר קאדוגאן ואיש לא טרת אפילו להסביר מדוע אינו חש לעזרתו. הענין נמסר לחשומת לבם של המוסד הבינלאומי לעניני הפליטים והמועצה הכלכלית והחברתית. המוסד הראשון מיהר להשיב תשובה, שזו משמעה אם גם לא בדיוקו של נוסח: אין לערר בים זכות להידחק לראש התור ויש פליטים קודמים.

אלה ואלה היו המזימות שבהן נאבקנו בלייק סאכסס. אולם עם כל הצורך לסכל מזימות ולהמלט מסכנות חדשות, הבעיה המרכזית בעינה עומדת: איך נצא מההפוגה הזאת בתנאים הנר-חיים ביותר מבחינה בינלאומית; איך נחליף את ההפוגה הזאת בהסדר יציב, איך נימלט מהפיקוח התמידי ותבלותיה, ומהסכנות הכלכליות הכרוכות במצב הנוכחי? ברור שגם כאן, כמו תמיד, לא נוכל להסתפק ביכולת השלילית, להכשיל החלטותיהם של אחרים, שומה עלינו להמריץ את מוסדות האו"ם להכרעות חיוביות. ואין ספק שתפקידנו הראשון במעלה הוא ריכוז תשומת הלב של דעת-הקהל הבינלאומית לענין ההפוגה, שהוא מצב ללא נשוא הכולל את כל תנאי המלחמה חוץ מקרבות וגם אלה לא תמיד נעדרים. קיימת הסכנה שקיום ההפוגה יביא את האו"ם ומועצת הבטחון לידי רושם מוטעה, כאילו אין כאן מלחמה, ואין כאן בעיה דחופה המשועת לפתרון סופי.

עד כאן לא עלה בידנו לסלק את האשליה הזאת, ומחובתנו לסלקה בכל דרכי ההסברה והתיאור. מחובתנו להעמיד את נציגי האו"ם על חומרת הבעיה ודחיפותה, עליהם להשיב על שאלה אחת: עד מתי נתבעים ומחויבים אנו להרשות לצבאות הפולשים לשים מצור עלינו, להחניק את חיינו בקפאון ומתיחות בלתי פוסקים, לעכב את התכנית לפיתוח הארץ ובנייתה, ולהר-טיל עלינו מעמסה כספית כבדה ואכזרית, לאמור, לבצע בשלום ובחסות האו"ם את כל הפעולות הקשורות במלחמה חוץ מיריות והפצצות כלליות על פני כל הארץ? במוסדות האו"ם שולט הרושם המוטעה, שההפוגה היא יסוד של שלום, ואילו לנו ברור, כי יסוד ההפוגה הוא יסוד

אולי ניתן לומר שסיכויינו בשלב הנוכחי מפורקים ומעורפלים. ואולם לכל שלב משלבי מערכתנו הבין-לאומית הן באנו בסיכויים לא טובים מאלה. מעטים מבינינו האמינו כי ועדת החקירה מסוגלת להמליץ על סיום המנדט לאלתר ועל הקמת מדינה יהודית. מעטים האמינו כי ההמלצה הזאת תקבל אישור מאת העצרת. מעטים האמינו שמועצת הבטחון תמצא את העוז והיומה ללחוץ על הערבים שיפסיקו את התקפתם. מכאן שעלינו לדעת היטב מה גמישה המערכה הזאת, העשויה לפתוח לנו אפקים חדשים לבקריים. בהכרה זו עלינו לפעול בלי להרתע מהעריכת סיכויים קודרת. נכנסים אנו לשלב הזה כשלעינינו חזון של מדינת ישראל שוכנת בשלום עם שכניה ועם העולם כולו, חורמת את תרומתה לשגשוג המזרח התיכון, שומרת על עמדתה העצמאית כלפי הגורמים המכריעים בעולם, וצועדת לקראת אפקים חדשים של בנין ויצירה.

הגדולה שבין המושג ההוא על ירושלים בין-לאומית ובין הגשמחו. באין יכולת להסכים על משלוח צבא בין-לאומי, על מינוי מושל, על הרכבת מנגנון ממשלתי, כמעט שאין רגלים לתביעה הערטילאית לירושלים בין-לאומית.

את האחריות שהשמיטה מידיה מועצת הבטיחן קיבלו עליהם תושבי ירושלים ואזרחיה חזילי מדינת ישראל. מבחינת הזכות המוסרית להכריע בבעיית ירושלים חוללה איפוא המלחמה שינוי מרחיק לכת.

נציג של מדינה מערבית, שהיה מראשי המטיפים למשטר בין-לאומי, הודה לפני שטעה בחשבונו, שהתכנית למשטר בין-לאומי בירושלים היתה מבוססת על ההנחה שארגון האומות דומה דמיון כלשהו לאותו המוסד המתואר בדפי המגילה. לדאבונו אין כל דמיון בין שתי הדמרות האלה. וארגון האומות בכוחו ובצורתו כיום, וביחסים אלו השוררים עתה בין גורמיו השונים, אינו מסוגל לקבל עליו אחריות מעשית כבדה כזאת.

אנו רוצים בשלושה דברים: בקבוץ גלויות, בבנין נשמות הארץ ובחברת עובדים. ואם כי דברים אלה נפרדים, הרי הם דבר אחד.

במה נקדם פני הבאות? דומני, בשני דברים: במדע ובחלוציות, לשון אחרת — ביתרון האינסלקטואלי וביתרון המוסרי. המדע הוא שלטון האדם על כוחות הטבע, על סודות הטבע, על איתני הטבע. בתקופה זו נעשה הזמן יקר לנו מאוד ואין עוד אפשרות ללכת לאט. ההתקדמות מהירה כל כך, והיא הקובעת כי עם שאינו מתקדם הוא מפגר ואין לו תקנה וסופו השמדה או שעבוד. את היכולת הזאת למאמץ שכלי ומדעי עליון הורשה לנו ההיסטוריה. בלעדיה לא היינו מתקיימים. ולשם קבוץ גלויות, לשם בנין הארץ ולשם חברת העובדים, עלינו לפתח מלוא פיתוח את יכלתנו המדעית. בטכניקה המשוכללת נוכל להחיות את ערבות הנגב הנשמות ולהפריחן בתעשייה ובחקלאות ובשכלולים האחרונים של המדע.

וכשם שמדע הוא שלטון האדם על הטבע, החלוציות היא שלטון האדם על עצמו. חלוציות היא כשרון שקיים בכל אדם. רק מתוך בערות, מתוך חוסר חלוציות, האדם נכנע לגורלו, למציאות שהוא נתון בה, ומקבל את הדין. החלוצ אינו נכנע לגורלו. היאבקות זו עם הגורל מחייבת שהאדם ידע לשלוט על עצמו ולהכניע את הכוחות המשפילים אותו; דבר זה מחייב קודם כל חירות האדם והוא לא יתכן במקום שאין חירות האדם, במקום שהאיש הוא רבובט, העושה הכל לפקודת אחרים. חירות האדם אין פירושה, כמובן, אנרכיה, שכל אדם יפעל על דעת עצמו בלי שיטה, בלי מסגרת ומשמעת. החלוציות לא תיתכן בלי אמון בכלל, בחברה, ובלי הפעלת הכלל. והחלוציות לא תיתכן בלי שויון האדם.

בין לאומים

מברלין ועד מאלאיה

ד. ר. אַלְסְטוֹן

ישראל כמאלאיה, פינלאנד כיון, בלגיה כבולגריה, דאניה כאינדונאזיה, נדחפות והולכות לצד זה או אחר במחניים; והאומות המאוחדות באסר טדיה שלפנינו אין להן ברירה אלא להיות חלק ממנגנון הדחיפה. הרי דוגמת הודו שמעידה על דרך התפתחותו של התהליך. מדינה חדשה זו ביקשה לפלס לה נתיב עצמאי משלה; ואילו עמדה בתקיפות על החלטתה, אפשר היתה מביאה לארגון העולמי השפעה חדשה ומבורכת שיש בה כדי למתן את ניגודי המעצמות. אך היא בחרה, לפי שעה להצטרף לגוש המערבי, בתורת קול נוסף, תחת לייצג השפעה שלישית וחיונית על עניני תבל.

יציוב קוי מדיניות-החוץ השונים ותיאומם עם המדיניות הקרויה מערבית או עם זו הקרויה מזרחית, כרוכה באינטרסים כלכליים ואסטרטגיים יותר מבאינטרסים אידיאולוגיים. במקרה הגוש המערבי, הרי שיטת ההבראה הכללית על ידי תמיכת דולרים, שהיא הקלה בדרך כים, הביאה לידי התאמת מדיניות-החוץ והמדיניות הכללית למטרת השגתה של תמיכה מעין זו. מכיוון שקר-מדיניות של אחת הארצות הותאם בדרך זו, יקשה מאד לארץ זו לחזור וללכת בדרכים עצמאיות אפילו בדברים הנוגעים במישרים לעניניה החיוניים. מעתה הריהי כפותה להתחייבויות שעליהן נוסדו ההתאמה והסדר הדולרים הנידון. צרפת היא דוגמה חותכת. גלוי וידוע שבשאלת גרמניה רחוקה צרפת מההשקפה האנגלו-אמריקנית שסופה, לדעתם, שתביא לידי חידוש כוח-המלחמה של הגרמנים, או לידי מלחמה בגלל גרמניה, שבה אולי תשוב צרפת להיות שדה הקרב. ואולם הישענותה הכללית של צרפת על ארצות-הברית כיום כפותה עליה מעין הישענות מדינית, שאינה מרשה לה להמרות את פי ארצות-הברית, ומיניסטרוֹן-החוץ שלהן, בשום שאלה חשובה.

בתוך המחנה הרוסי אחדות-הדעות בעניני מדיניות-החוץ קלה יותר; ולפי שהיא קלה יותר היא נחשבת לעתים קרובות כסימן עבדות. לאמתו

לאמתו של דבר, ובפועל, אין לך אלא שני קוים של מדיניות-החוץ כיום: אחד נמתח בור-שינגטון ואחד במוסקוה. כל שאר הקוים הם תולדותיהם של אחד מן השניים, או תחבולות גרידא להשתמט מן ההכרעה. שני הקוים מתפתלים ומקיפים את כדור הארץ והשפעותיהם המנוגדות מורגשות בכל ארץ וארץ, מאיסלאנד ועד המזרח התיכון ומאירלאנד ועד אינדונאזיה. בעטים נס לחה של ריבונות מכל מדינה הקרויה עצמאית, שהיתה בדרכם, עד שהעולם כולו היה למעין מסכת ארצות אבטונומיות-למחצה, הכפופות בפועל למרותן של שתי המעצמות היחידות שעמדה בהן חיותן האימפריאלית.

עובדה זו היא בראש ובראשונה אשר שינתה את האומות המאוחדות שינוי חריף מחבר-הלאומים הישן. מדיניות-הכוח בימי חבר-הלאומים היתה מורכבת, בריטניה, גרמניה, צרפת, ארצות-הברית, ברית-המועצות העולה, ויאפאן, ובמידה פחותה מזו איטליה, היו מתחרות זו בזו בשוק המדיני והכלכלי. כיום נשארו רק שני מתחרים שויים, ארצות-הברית וברית-המזרח-עצות; וסביב שניהם בנויות האומות המאוחדות, יתרון-פשטות זה יש בו מעלות טובות. ככל שיכריעו את רוסייה בהצבעה או יפריעו את ארצות-הברית באובסטרוקציה, קשה להעלות על הדעת שאתח מהן העוזב את האומות המאחדות. כמכות-המות שספג חבר-הלאומים מידי חבריו הממרים לא תרדנה על ראש האומות המאוחדות אשר היו לזירת-ניסוי מובהרה לשני הכוחות הראשיים המתמודדים בעולם.

כל זמן שבריטניה וצרפת מוסיפות ללכת בעינים עצומות אחרי אמריקה בכל השאלות השנויות במחלוקת בינה ובין ברית המועצות, אין למעשה כל סיכוי ל"כוח שלישי" שיקום באומות המאוחדות, ולפיכך אין כל סיכוי שתהיה השפעה ניכרת לאומות הקטנות העושות למען עניניהן המיוחדים. בטובתן ושלא בטובתן, האומות הקטנות והללו שקמות לתחיה נעשות בעל-כרחן אך גזרות בחזית המלחמה הקרה.

תומכת בו. הקומוניזם של ויאטנאם, אינדונזיה ומאלאיה, כמו הקומוניזם של סין, אך דמיון מעט בינו ובין הקומוניזם של רוסיה הסובייטית. ביסודו של דבר, האידיאולוגיה של הקומוניסטים במזרח הרחוק אינה מנוגדת לעקרונות הדימוקראטיה המערבית. אך זו הצרה, שהמעצמות הקולוניאליות שבמערב הניחו לנאציאנאליזם להזדהות עם הקומוניזם ובאמצעותו עם רוסיה הסובייטית, עד שכיום הפכה כמעט כל תנועה לאומית בארצות הקולוניאליות לתנועה פרו־רוסית בכוח. הנה כי כן שאיפותיו של אכר מאלאי או מלמד־תינוקות סיני הם חלק בלתי־נפרד מני־גודי העולם הגדולים לא פחות מהממשלה הגרמנית הספאראטיסטית בפראנקפורט או ממפלגת האחדות הסוציאלית באזור הסובייטי של ברלין. לאחד מן המחניים, ולאשר יקרה בהתנגשם, כפופה כל נפש חיה, פשוטו כמשמעו.

אין פירוש הדבר שהסכסוך בין ארצות־הברית ורוסיה הסובייטית, ולחצם ההדדי של שני קווי מדיניות־החוץ, מוכרח להביא לידי מלחמת עולם, קרוב יותר לשער כי הסכסוך בכללו ישאר סכך סוך „קר“, כשחטיבות נפרדות מסתככות במלחמה „חמה“ לפרקים. זו האחרונה עלולה ללבוש צורת מלחמת אזרחים כזו המשתוללת ביוון ובסין, והמאיימת אף על ארצות כצרפת או שהיא עלולה ללבוש כצורת המלחמה הנטושה עכשיו עם מדינת ישראל החדשה, אך אין לשער שהיא תפתח עד כדי שואה גלובאלית, לפי שתוצאותיה של שואה מעין זו הן בלתי־משוררות. עוד ימים ושנים תבקש מדיניות־החוץ של כל אחת מן המעצמות להתבסס באזורי השפעתה שלה ולהחליש את האחרת באזורי השפעתה של זו. ותהליך זה של ביסוס אין פירושו אלא ערי עור נוסף של ריבוניות לאומיות.

ימי המדינה העצמאית באמת עברו־חלפון. אולי סימן טוב הוא. הסכנה קיימת שהדבר עלול להביא לידי שעבוד דיקטטורי או אימפריאליסטי בצורה זו או אחרת. חסידי וושינגטון רואים סכנה מעין זו בתאורת־התפשטות הבלתי־מוגבלת של רוסיה הסובייטית; ותלמידי מוסקוה רואים סכנה זו ב„אימפריאליזם של הדולר“, כמימרתם. אך לעומת הסכנות הללו יש לזכור את הסיכוי שהדבר עלול להביא באחד הימים לידי ביטול ריבונות לאומית ולידי שלטון עולמי יעיל. העולם כיום מחולק לשני חלקים. לא רחוק קים הימים שהיה מחולק לשנים־עשר חלקים. החלוקה דהאינדנא קרובה יותר לאחדות מזו שקדמה לה.

של דבר היא קלה יותר מסיבה פשוטה: רוב המדינות הנקראות גרורות לרוסיה אינן תובעות, ולא תבעו לעצמן, מעמד מעצמות או זכות למדיניות־כוח לשם התפשטות מדינית, תרבותית או כלכלית. יוגוסלאוויה אינה עדיין יוצאת מן הכלל בבחינה זו. הניגוד בינה לבין רוסיה מקורו באי־הצלחתה של יוגוסלאוויה לנקוט באמצעים יעילים לשם תיאום כלכלתה עם כלכלת הגוש הסלאווי. תקות רבים כי יוגוסלאוויה תגיע לשינוי־ערכים ביחסיה הבינ־לאומיים נשאה מעל. המדינה קשורה לגוש המזרחי על ידי זיקה מס־חרית, סדרת חוזים ועל ידי האידיאולוגיה שלה. הקצף יצא על יעילותו של המשטר שלה, ולא על עקרונותיו; והמריבה בין יוגוסלאוויה והקומוניסטים אינפורם דומה למריבות שנתגלעו במפלגה הרודית הבולשביטית תיכף לאחר המהפכה.

הלחץ מצד רוסיה ומצד ארצות־הברית, בסיועה הערני של בריטניה, להקיף ולהבליע ברשת מדיניות־החוץ שלהן את העולם כולו, נמשך בפעולתנות בויאטנאם ובמאלאיה כברלין. הנסיון האימפריאליסטי לרכוש השפעה בטריטוריות קולוניאליות אינו חדש. אבל בצורתו המסורתית היה זה בעיקר ענין של מסחר. מלבד זאת הרי שאיפת עמים קולוניאליים לעצמאות נחשבה בדרך כלל בעיני אומות ומעצמות שאינן נוגעות בדבר במישרים כחזיון של לאומנות גרידא וכדבר הטעון הכרעה בין המורדים עצמם לאדוניהם. לא כן הדבר היום. אפילו היסודות הליבראליים שבמערב אינם מוחים על הדיכוי המרעי שבויאטנאם, שם נעשים מעשי־תגמול אכזריים בידי השלטונות הצרפתיים נגד אנשים נקיים ואשמים כאחד. ממשלה סוציאליסטית בבריטניה אינה מנידה עפעף בהרסה כפרים במאלאיה ובשללה מעם הארץ את זכויותיו הראשונות על מנת לעקור תנועה לאומית המיוחסת לקומץ סינים והיא מושרשת ברחבי מאלאיה. אף מדינה מן המדינות הדימוקראטיות אינה פוצה פה נגד דוגמאות אלו של שלטון פרוץ, רדיפות וריאקציה חברתית גלויה. סיבת הדבר היא לא רק השפל שבא לאחר המלחמה בזרמי המחשבה הליבראלית וההומאניטארית, אלא, בעיקר, העובדה שכל צורה של לאומיות מתעוררת כמנה כחיתרה תחת עמדות המערב כלפי רוסיה. בשל אנוכיותן של רוב המעצמות הקולוניאליות, וכשלונו של הסוציאליזם המערבי בקיום אחריותו כלפי העמים המנוצלים, נמשכו העמים המשועבר־דים בדרך הטבע לקומוניזם, הנראה להם כמכשיר שחרור שעצמתה הכבירה של רוסיה הסובייטית

במזרח התיכון

איחוד ופירוד בליגה הערבית

יעקב שמעוני

לארגון המשותף סמכות אמיתית, ולוותר ויתור כלשהו על ריבונותן האמתית או המדומה, כדי להלביש את הליגה בשר ולתת לה אפשרות לחיות חיי ממש. בידוע שאין ארגון מקיף או פדרטיבי יכול לעסוק בעבודה פוריה וממשית, יתר על כן, אין הוא בר אחיזה במציאות הסר ציאלית, הכלכלית והמדינית, אלא אם כן אבריו וחבריו מפרישים לו חלק מסמכותם. חוסר-ממשות זה בליגה — הקבוע במסמרות חזקים בחוקת-היסוד שלה — הכשיל את כל נסיונותיה להמיר חיש ולבצר מידת אחדות כלשהי של מדינות ערב, ולהקים מפעלים קונסטרוקטיביים. כל התכניות הנאות על איחוד החוקות והשיטות המשפטיות; האחדת הנוהג בעניני פספורטים וזיוות וכו', ואפילו תיאום רשתות התחבורה (שגם מדינות שאינן מאוחדות בליגות מצליחות להסדירו ביניהן); איחוד תכניות הלימודים ושיטות החינוך וההשכלה; הידוק בריתות-מכס או ביטול גבולות המכס; הגברת שיתוף-הפעולה הכלכלי במסגרת הליגה; איחוד הפיקוד הצבאי (ואפילו האחדת המונחים הצבאיים) — כל אלה לא יצאו מגדר מישאלה חסודה.

חוסר כל אחדות ממשית מנע הגשמתה של כל תכנית קונסטרוקטיבית חיובית, אך לא הפריע פעולות שליליות משותפות. אי אפשר היה לרכז מאמצים למען דבר משותף, אך אפשר ואפשר היה להחליץ למלחמה שאינה מחייבת מאמצים חיוביים. הן ההתקפה על העוני והבער רוח, המחלות והקפאון הכלכלי והסוציאלי תבעה תיקונים חיוביים ועל כן מוטב היה שירוכז מאמץ השיתוף הכל-ערבי במלחמה עם הציונות, ובמידת-מה גם עם הקומוניזם. ולא זו אף זו:

חוסר-אחדות זה הסטאטי לא סיכן את קיומה של הליגה; לולא נתוספו עליו גורמים אחרים, תוססים והרסניים, שבחוסר-אחדות דינאמי, אפר שר היה לליגה לחיות חיי צל באין מפריע.

חוסר האחדות הדינאמי, אלו ניגודי האינ-טרסים הפעילים המתפרצים, מסכנים את קיומה

חוסר-אחדותה העמוק של הליגה הערבית, הפילוגים וניגודי האינטרסים שבין המדינות-החברות בליגה, — מן המפורסמות הן וכבר דשו בהם רבים. תזיון מפתיע הוא, איפוא, שליגה זו, המסוכסכת והאכולה ניגודים, הצליחה להתר פיע כלפי חוץ, כלפי העולם הגדול והמעצמות, בחזית מגובשת ואחידה, כביכול, ולא עוד אלא שהעולם קיבל חיזיון זה והאמין בו. אף על פי שגם ביהסים שבין מדינות ערב ובין המעצמות הלכה כל מדינה ערבית בדרכיה היא ולא השגיחה ברצון אחיותיה, הנה, בכל זאת, הפכה הליגה, בחזית גוש, לגורם בין-לאומי, ואם גם עד היום לא הוכרה הליגה כגוש אזורי מטעם האומות המאוחדות ובמסגרתן, הרי בכמה וכמה עיני מעשה — כגון המרעצה הכלכלית והסוציאלי של ארגון האומות המאוחדות — נוהגים בה כאילו היא מיצגת גוש אזורי. הוזה אומר: ברית מדינות שלא הצליחה להתגבר על מגמות צנטרי-פוגאליות ואינטרסים פרטיים של המדינות חברותיה, העלולים להרסה, הצליחה עם זאת להסתיר את מהותה האמתית וליצור מציאות מדינית-חיזונית נטולת ממש המתמרת כמציאות.

במלחמת ערב בישראל באה שניות זו, התלבטות הליגה הערבית בין פירוד לאיחוד — פירוד אמתי ואיחוד שאמתו מועטת ורובו חיזוני ומופגן, בתוספת תבלין סנטימנטליים — לידי ביטוי חריף. יתר על כן, מלחמה זו, שתוצאותיה עדיין לוטות בערפל, היתה לאבן-בוחן לליגה הערבית, ולא מן הנמנע הוא, שאף אותה אחדות חיזונית שבהפגנה, אשר הצליחה עד כאן לקיי מה, תנופץ גם היא אל אבני-הנגף של המלחמה.

ב

חוסר-אחדותה של הליגה הערבית בחיי המ-ציאות והמעשה — בניגוד לחיי ההופעה החי-צונית-הפוליטית — שני יסודות עיקריים בו, אחד סטאטי ואחד דינאמי. היסוד הסטאטי המתמיד הוא אי-רצונן של מדינות ערב להעניק

על חשבון גורמים גיאוגרפיים-אסטרטגיים שח" שיבותם מוסיפה והולכת בשנים האחרונות. בגבור „הסכנה הרוסית“ ועם הזות נקודת-הכובד של האימפריה הבריטית אחרי אבדנה של הודו. תמורות אלו הביאו לידי ירידת חשיבותן האס- טרטגית של המדינות שבחצי-האי הערבי, ואלה בתוספת מצרים, נהפכו ל„קו שני“ מול רוסיה (או, אם לראות את תורכיה ואיראן כקו ראשון: לקו שלישי), בעוד שעיראק, עבר-הירדן וארץ- ישראל תפסו מקום חשוב יותר בחגורת-המגן שביקשו הבריטים להקים מול רוסיה.

שלישית, העדפת הגוש ההאשמי על יריבו גבעה לא רק משיקולים מדיניים ואסטרטגיים לגופו של הענין, אלא גם מן העובדה הפשוטה שמנהיגי הגוש המצרי-הסעודי נתונים להשפעה בריטית במידה פחותה משליטי עיראק ועבר-הירדן: אבן סעוד נתון זה שנים לא- מעטות להשפעתן האכסקלוזיבית כמעט של אר- צות-הברית; ולשנאת בריטניה המפעפעת בלב המוני מצרים נצטרפה בשנים האחרונות גם הממשלה בעמדה בולטת ותקיפה בעיראק, לעומת זאת, לא הגיעה המדינאות הרשמית — על אף שנאת הבריטים בלב העם — לידי נקיטת עמדה אנטי-בריטית עקיבה ומתמדת, ו„אינצידינטים“ כמרידת רשיד עלי בשנת 1941 וכקריעת חוזה פורטסמות בראשית 1948, נתיישוב, במהרה או בהדרגה, בצורה המניחה את דעת הבריטים. שליט עבר-הירדן לא הפר, כידוע, מעולם את „עצת“ ידידיו הבריטים והוכיח את נאמנותו והכנעתו פעמים אין-ספור.

ברם, ההגבלה המעשית והתמורה ביותר לתמיכת בריטניה בגוש ההאשמי היא בקו העובר כחוט השני בכל מדיניותה הערבית: אין להניח לגוש ההאשמי בשום אופן לפרוץ את חומת הליגה הערבית ולשוב את אחדותה. גוש האשמי חוק דרוש לבריטים, אך בתוך הליגה הערבית, כגרעינה הנאמן לבריטניה, וכקו ראשון המחובר בחוטי נאמנות וידידות אל הקו השני שמאחוריו. גם אחרי כל האכזבות המרות שנחלה המדיניות הבריטית מידי הליגה בכלל ומידי מצרים, שהיא עצמה העמירתה בראש ה„אחדות הערבית“, משמש עדיין הגוש הכל-ערבי המלוכד אבן- פינה במערכות הבריטיות. על כן לא ניתן מעולם לעיראקים, וביחוד לעבדאללה, חופש-פעולה מלא, אלא בכל מקום ובכל שעה שמשחק המדיני עלול היה לעורר תגובה מצרית-סורית סוערת מדי ולערער את אשיות הליגה, נאמר להם

של הליגה והם הגוזרים עליה — ועל האפוט- רופוס הבריטי — את צעדיהם המדיניים המע- שיים. ניגודי האינטרסים הם, בעיקרם, שנים: ההיאבקות על המנהיגות בעולם הערבי ובליגה עצמה, שהיתה עד כאן בידי מצרים, והכות העיראקי-ירדני מבקש לנטלה לידיה, וסכסוכי אי- טרסים מיוחדים בין המדינות הערביות השונות. יש ניגודי אינטרסים בין סוריה ללבנון, ובין ערב הסעודית למצרים, והם הריפים למדי, אולם אלה החורו ונדחקו מפני הניגוד הגדול והמקיף בין הגוש המצרי-סעודי-סורי-לבנוני מכאן והגוש ההאשמי (עיראק ועבר-הירדן) מכאן. ניגוד זה ניתן להסתכם בבעיה אחת: הגוש המצרי-סעודי- סורי מגן על הסטאטוס-קוו בעולם הערבי, הוא שמרני מבחינה ערבית-פנימית ומבקש למ- נוע כל שינוי ביחסי הכוחות, בגבולות, בשיווי- המשקל, ואילו הגוש ההאשמי שואף-שינוי, וגם עיראק, כעבר-הירדן, יש לה שאיפות אֶכספנסיה.

ג

עמדתה של בריטניה במשחק זה של פירוד ואיחוד, בתנודות אלו שבין התחרות גושים יריבים ובין גיבוש תזית אחידה, ראויה להערה קצרה. מקובל לחשוב שבריטניה תומכת בגוש ההאשמי, בעיראק ובעבר הירדן, כנגד מצרים, ערב הסעודית וסוריה; ואף יש הרואים בחלומות ההתפשטות של עבדאללה, ובתכנית „סוריה רב- תי“, תכנית בריטית מעיקרה, ואמנם במידה שאפשר לסכם את תנודותיה של המדיניות הברי- טית הסתגלנית, שאינה חוששת גם מפני תהפור כות וסתירות, הרי הנחה זו נכונה בעיקרה. ובכל זאת יש סייגים, ראשית, תמיכה בריטית זו מקורה במציאות פוליטית של שעה היסטורית שחלפה. בית האשם היה מן היתדות הראשונות של בריטניה במזרח הערבי. תכנית איחודה של סוריה תחת כתר של עבדאללה, היתה מכשיר חשוב ביותר בידי המדיניות הבריטית כנגד הצרפתים בארצות הלבנט. אך התלהבותה של בריטניה לתכנית זו רפתה במידה רבה משעה שעבר ובטל שלטון צרפתי בסוריה ובלב- נון, ולבריטניה היו סיכויים לקנות השפעה בליבאנט גם בלי המלכת עבדאללה על סוריה מאוחרת, לאמור: משעה שתכנית „סוריה רבתי“ פסקה להיות תכנית של השתלטות האשמית- בריטית על סוריה צרפתית.

שנית, יש לזקוף חלק רב מהתקשרותה היתרה של בריטניה עם עיראק ועבר-הירדן

מלב העמים הערביים את בעיותיהם האמתיות, את מאבקם הסוציאלי, הכלכלי, המדיני שבבית; לסתום פי אפוזיציות ולבצר שלטוןן של הסיעות השליטות; לביים קבל-עולם חזית אחידה ולהציג כוח ערבי מגובש שאין לו אחיזה במציאות; ולהקים ולקיים על אשיות הענין הארץ-ישראלי את בית-הקלפים המט של הליגה הערבית.

אולם בצד האחדות האמתית והמבויימת שנתגלתה בפרשת ארץ-ישראל, ובה בלבד, נתגלו, ובצורה חריפה ביותר, גם ניגודי האינטרס-סים שבין מדינות ערב. ואם אפשר היה להסיר תיר ניגודים אלה ולהרדימם, כל עוד היתה בעית ארץ-ישראל רודמת למחצה, נתונה לויכוח פוליטי גרידא לפני משפט העולם, הרי משהיה ענין ארץ-ישראל להיאבקות גלויה, מזויינת וסוערת, פרצו חוצה גם ניגודי האינטרסים, עד שהיו לעובדה גלויה המזעזעת את אשיות הליגה הערבית כולה.

בשעה שמוכרע גורלה הסופי של הארץ, שוב אין לעבדאללה ברירה אלא לחגור כל מאמצי כוחו כדי לספח את הארץ, או חלקה, אל ממלכתו; ואילו המצרים, הסעודים והסורים אנוסים לעשות כל מה שבידם כדי למנוע זאת. ובעוד שעבדאללה שוקד למנוע דריסת רגל ושלטון מן המופתי ואנשיו, יריביו ושונאיו של עבדאללה, הרי המצרים ובני-ביתם טורחים שדוקא אלה יועלו לשלטון של ממש. נדחפים שני הגושים למאמץ עליון לכבוש חלק גדול ככל האפשר מארץ-ישראל המערבית (ובמידת האפשר, גם מארץ-ישראל העברית), לא רק כדי למנוע כיבושו בידי ישראל, אלא כדי למנוע נפילתו בידי היריב הערבי. וזאת להזכיר: בצד שאלת השלטון על ארץ-ישראל הערבית וצירוף חוליה חדשה לאחד הגושים היריבים בליגה — מוטלת על כף המאזנים ההגמוניה בעולם הערבי וכליגה הערבית, במידה שתצא ממבחן זה כגוף מדיני חי.

ה

ניגודי האינטרסים נתגלעו בעצם הצטרפותן של מדינות ערביות שונות למסע נגד ישראל. למצרים לא היה אינטרס חיוני עצמי בהשמדת ישראל או בכיבוש ארץ-ישראל הערבית — פרט לאותו אינטרס רגשי-כללי שתואר לעיל, ולרצון לקיים את ה"אחדות" הערבית. אין לה שאיפות טריטוריאליות רציניות בארץ: אזור עזה אינו דרוש משום בחינה למצרים, והשלטון בגב לא

„הרף“ ברור ומפורש. על כן העדיפו הבריטים, כנראה, בשנים האחרונות את עיראק על עבר-הירדן (על אף נאמנותו העודפת של עבדאללה), שהרי תכניות ההתפשטות של עיראק היו זהירות יותר, מקיפות ותקיפות פחות מתכניותיו של עבדאללה, והצטרפותה של עיראק למדינאות הקיצונית המתרברבת של הליגה היתה תמיד פשוטה ומלאה יותר מהיגררותו הזהירה של עבדאללה, ופרשת ארץ-ישראל תוכיח.

ד

בעית ארץ-ישראל היתה תמיד במרכזה ובמעמקה של כל מסכת „האחדות הערבית“ ושימשה אבן-בוחן ונקודת-משבר הן לגורמים המאחדים והן לגורמים המפרידים. אין לזלזל באחדות הרגש האנטי-ציוני הפועם בלב המוני הערבים לארצותיהם. רגש זה טופח עד כדי שנאה קנאית עיוורת על ידי תעמולת שיסוי מכוונת ומרובת שנים ונתלנו לו גורמי-רגש דתיים-מוסלמים. הפחד מפני שאי-פוח התפשטות והשתלטות ישראל בעתיד — מבחינה מדינית, צבאית וביחוד כלכלית — משותף לאיש ההמון ולמדינאי, והוא, כנראה, פחד מושרש ואמתי. כל הכרוזתו כי אין לפחד זה אחיזה במציאות, הן בעיני הערבים, רובן ככולן, הכרוזת שקר וצביעות — ומה גם כשאין מחסור גם בקטעי נאומים או הצהרות הניתנים להתפרש כאישור לפחד זה. רק על יסוד רגש מאוחד זה ניתן לעורר את מדינות ערב השונות לאותו מאמץ מדיני, צבאי וכלכלי גדול שעשהו על מנת לשבור את מדינת ישראל בעודה באבה. על האינסטינקטים של פחד ושנאה גוספו החששות המדיניים המחושבים, המשותפים גם הם לכל מדינאי ערב לארצותיהם, מפני תקיעת טריז באחדות הערבית, ומפני שינוי צביונו של גוש המזרח התיכון. החשש ליסוד זר חדש שיפריע את האחדות הלשונית והמדינית של האזור הנה ויעודד גם יסודות אֶתניים, לשוניים ודתיים אחרים להתקומם ביתר שאת גגד כפיית האופי הערבי-המוסלמי-הסוני על האזור כולו, חשש זה, שיש בו גרעין של אמת, טופח על ידי המדינאות הבריטית הדוגלת מסוף מלחמת העולם הראשונה ברעיון איחודו של האזור הנה תחת שלטון ערבי-מוסלמי-סוני.

לגורמי שיתוף אמתיים אלה נצטרפו מאמרים מכוונים ומלאכותיים להפוך את בעית ארץ-ישראל לענין שיאחד את מדינות ערב, ישכיח

זה שקדו מדינאי בריטניה גם הם. עיראק היתה לפי כל הסימנים, הגורם האשמי שנענה לעצה הבריטית ושמר על קיום הליגה ועל הקיצוניות הדרושה כלפי ישראל ומנע בזה את עבדאללה מגילוי כל קלפיו (היחסים בין עיראק לעבר-הירדן הם פרשה מסובכת של משיכה והדיפה, ואינם ענין לכאן). ראשי הלבנון שימרו, כנראה, מתווכים ראשיים בין שני הגושים.

1

מסכת הניגודים והשמירה על קיום האחדות הגיעה לשיא ולמשכר בסוף אבגוסט ובספטמבר בפרשת איחוד המפקדות הערביות ובבעית הממלכה הערבית הארץ-ישראלית.

הוחלט על איחוד הפיקוד העליון של הצבא העיראקי והצבא העבר-ירדני ("הליגון הערבי"). ולפי ידיעות ראשונות אמנם מתחיל איחוד זה להתגשם. אף איחוד זה — גורמי אחדות כל-ערבית וגורמי פירוד ספאראטיסטיים משמשים בו בערבוביה. מצד אחד, כך נראה, ביקשו עבדאללה ובן-אחיו, עוצר עיראק, להגביר את הגוש האשמי ואחדותו, ביחוד שהשעה גראתה לו נוחה לאיחוד כזה הן משום צרכי המלחמה בישראל, ששימשו אמתלה נוחה וסתמו פי משטינים, והן משום שהקבוצה האנטי-ירדנית והאנטי-בריטית השולטת בעיראק מאז פברואר 1948, התחילה יורדת מגדולתה וידידי עבר-הירדן (ובריטניה) הרימו ראש. במידה שהאיחוד הזה היה מכון להגברת החזית האשמית, בלטו בו גורמי פירוד כלפי כלל הליגה הערבית.

מצד אחר אין להימנע מהרושם שלא רק הבריטים תמכו באיחוד זה ודחפו לקראתו — ועובדה זו לבדה דיה להוכיח שאין האיחוד מכון כולו או בעיקרו נגד הליגה. הבריטים תומכים בגוש האשמי, כמוסבר, רק במידה שלא יגבר עד כדי פירוק הליגה. תמכו בו גם מתנגדי הגוש האשמי: המצרים והסורים. סיבת החזיון המשונה הזה הוא, כנראה, החשש של ראשי מצרים וסוריה, שמא ילך עבדאללה ויתרחק מן הליגה, ויבעט בתכניות המשותפות של מלחמה בישראל עד שלא יימנע עוד השבר הסופי בחזית הליגה. מקוים הם כי עיראק הקרובה לעבדאללה היא לבדה תוכל למנוע פרישתו זו על ידי הידוק יתר של קשריה עמו, ראש ממשלת הלבנון הופיע גם הפעם כמתווך בין שני הגושים: הוא שנשלח לתהות על קנקנו של עבדאללה, והוא ששידל אחר-כך את מנהיגי עיראק להחזיר את

זו בלבד שאינו דרוש לה, אלא הוא עלול לסבכה אף בסכסוכים חדשים עם הבריטים. גם שותפות האינטרסים בינה ובין בריטניה אינה נגדר גורם חיובי, כידוע, והתחבולה הבריטית להסיח את דעתה של מצרים מבעיות הסודאן על ידי סיבוכה בהרפתקה הארץ-ישראלית, היתה שקופה גם לעיני המצרים. הווה אומר, מצרים עשתה את החשבון הכל-ערבי: אם תימנע מהשתתפות במסע ה"כיבוש", יהיה הגוש האשמי מכריע באותו מסע ובהכרעות שיפלו בעקבותיו, ואז נשקפות שלוש תוצאות אפשריות: הערבים ינחלו מפלה, באין עמם הכוח המצרי הגדול והחשוב, והליגה הערבית תיפגע פגיעת מוות; או שעבדאללה יבוא לידי הסדר של שלום עם היהודים ויטול את חלקו מתוך הסכם או ברית עם היהודים; או ההאשמים לברם יצליחו להכות את היהודים ולספח את ארץ-ישראל כולה, רובה או חלקה — אל עבר-הירדן. את שלוש האפשרויות כאחת ביקשה מצרים למנוע, וזה היה המניע הראשי להצטרפותה למלחמה.

ניגודי האינטרסים שהביאו ערב המלחמה לידי "איחוד" המאמצים, גברו בעצם ימי המערכה, והפעם, במגמת הפירוד וההתפרקות, הדברים ידועים. חוסר כל תיאום בפיקוד ובהתרת ית קוי המערכה הצבאית — על אף ההחלטה התגיגית על התיאום ועל המיפקדה העליונה בראשות עבדאללה; המאבק הגלוי על אוזר חברון-בית-לחם, שנכבש מידי עבדאללה על ידי המצרים בניגוד לכל ההסכמים והתכניות, והסכר סוכים הבלתי פוסקים עקב הדבר הזה; המירוץ לרכישת אזהדתם של ערביי ארץ-ישראל באזור המצרים, וכשאר אוזרי החלק הערבי, והנסיגות המפורזות להקים כוחות תומכים מבין ערביי המצרים; והתחרות על השליטה בשרידי הכוחות ה"בלתי יאיריים" וה"מתנדבים" ובנסיגות להקים גרעינים חדשים לפלוגות כאלה; הקמת האדמיניסטרציות ה"צבאיות" באזורי הכיבוש שמטרתן — וביחוד מטרת המינהל הירדני ב"משולש" ובאזור רמאללה-ירושלים — אינה אלא להכין את הממשל המדיני העתידי ולהכשיר את הקרקע לסיפוח; המאבק על המופתי והועד הערבי העליון, שנתגלגל בממשלת עזה בעידוד מצרים וידידותיה; העמדות השונות והמנוגדות לגבי צו ההסגה של מועצת הבטחון.

על אף הניגודים, נשמר הקו להציל ולקיים ככל האפשר את הליגה הערבית ואחדותה — ולו גם ככרית רופפת, כשלט כלפי חוץ. על קיום קו

הערבית, ואף יביאה, אולי, לידי התפרצות איבה. הגברת הממשל המצרי באזור הכיבוש המצרי תעלה אף היא את הסכנה של החמרת הניגודים עד כדי איבה גלויה, ואף תועלתו של צעד כזה מוטלת בספק, מאחר שרובה של הארץ בידי עבדאללה, ואך פינה לא גדולה בידי המצרים. לא נותרה איפוא אלא דרך אחת: להקים ממשלה ערבית ארץ-ישראלית — שתדבר בשם ה„דמוקרטיה“, ורצונם החפשי של תושבי הארץ כולה, על אזורי הכיבוש השונים, ולהשיג לכך את הסכמתו של עבדאללה, על ידי ויתור מופגן על כל שאיפות מצריות ונפנוף בדגלה של האחדות. לכך דרושה ממשלה קואליציונית: של אנשי המופתי, חסידי עבדאללה, בלתי-מפלגתיים. לשם כך רצוי שמושבה של „ממשלה“ זו יהיה בירושלים.

ואמנם, ההכנות לכינון ממשלה הרחיקו לכת. אף את נציגיו של הזרם הנוטה חיבה לעבר דאללה צדו יוזמי התכנית בשמה של הליגה והאחדות, אמנם מן הפוסחים על שתי הסעפים, מאנשי הועד הערבי העליון שהואילו לעבוד עם עבדאללה וממשלו, כאחמד חלמי, ד"ר חוסיין ח'אלדי ואחמד שוקיירי, ולא חסידי עבדאללה הותיקים, כאנשי נשאשיבי וטוקאן או האנטטי חוסיינים המובהקים של השנתיים האחרונות כקבוצת מוסה עלמי. אלא שעבדאללה לא נצוד ברשת: ברגע האחרון אמר במפורש ובצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, שלא יסכים בשום אופן לכינון ממשלה כזו באזור שבאוחתיו הירדנים והעיראקיים אחראיים לו. יתר על כן: גם בשאר אזורי הארץ, בהם אין לו שליטה ישירה, לא יתן הסכמתו לתכנית זו.

הנה כי כן הולך ומחמיר המשבר — אותו המשבר — בשינוי לבוש. הנה כי כן הפכה מעריכת ארץ-ישראל — שנוצרה וטופחה והורתחה לשם ביצור האחדות הערבית והגברתה על מגמות הפירוד — לנקודת מוקד ומשבר למגמות הפירוד וההתפרקות בעולם הערבי. אין להניח שהליגה הערבית תנופץ במבחן זה שלפנינו. כי תמיד הברירה בידיה ובידי מכווניה, כערביים כבריטיים, להסתפק בחיים של מראית-עין, בארגון שאין בו כוח של ממש, ומגמות הפירוד תהיינה חפשיות להשתולל בו באין מפריע, ובלבד שיקויים ויישמר שמה המקודש של ה„אחדות הערבית“. אך המבחן חמור ללא ספק, ואין לראות עדיין כיצד תצא ממנו הליגה בלא ריטוק איברים.

עבדאללה למוטב ולקשרו באמצעות איחוד צבאי עם עיראק אל עגלת הליגה. מכאן גם ההנחה שבברית המחודשת בין עיראק לעבר-הירדן גוברת ידה של עיראק.

אולם לפי תכניתם של המצרים והסורים, ולפי מחשבת התיווך של ראשי הלבנון, נועד האיחוד העיראקי-ירדני להיות אך צעד ראשון ומזרז לקראת איחוד מקיף יותר, איחוד הפיקוד בין כל ארצות ערב. לפי התכנית הזאת עתיד היה להקביל לאיחוד העיראקי-ירדני איחוד מצר-ריסעודי ואיחוד סוריה-לבנוני, ומעל לשלושת הפיקודים המאוחדים נועדה לקום ועדת-פיקוד או מועצת-תיאום עליונה. לא נודעו פרטים מדוייקים, באיזה שלב נכשלו הדיונים, אולם ברור וידוע שהיה משאומתן נמרץ וער אשר יוזמי ונושאי העיקריים היו ראשי השלטון העיראקי, ומשאומתן זה נכשל. קרוב לשער שהוא נכשל בשאלת ההגמוניה בועדת הפיקוד העליונה: נראה שהמצרים תבעו את הפיקוד העליון לעצמם, ואילו העיראקים דרשו כעין חלוקה ושלטון כפול. מכל מקום, עם כשלון הדיונים האלה ירדה לפי שעה ההצעה בדבר איחוד הפיקוד — מאחר שגילתה עוד הפעם בצורה חמורה את תהומות הפירוד המסתתרות מאחורי החזית המאוחדת הנאה.

משבר חמור עוד יותר גרמה בימים אלה ההצעה להקים ממשלה ערבית ארץ-ישראלית. ברי, ליוזמי ההצעה היו גם כוונות שבמדיניות-החוץ: ברצונם היה ליצור משקל-שכנגד מדיני מול עובדת קיומה של מדינת ישראל, להשיג הכרת כמה מדינות בממשלתם ולהציג מול מדינת ישראל לא רק את מדינת החלק הערבי אלא את „עובדת“ קיומה של המדינה הערבית בכל ארץ-ישראל שנת-אשרה על ידי הכרתן של כך וכך מדינות (אם כי בכמה פינות של הארץ עדיין שולטות, למרבה הצער, כנופיות של מורדים-פושעים ציוניים). מבחינה ערבית-פנימית הרי זו חזרה על אותו הנוסח: נסיון ליצור עובדה לטובת אחד הגושים היריבים לא על ידי פעולה ישירה ועוינת לגוש השני — פעולה העלולה לסכן את קיומה של הליגה — אלא במסווה האחדות ובשמה המפורש של הליגה הערבית. הפעם הכוחות האנטי-האשמיים הם היוזמים. כיצד חיבלם הקמת משטרו של עבדאללה באזורי כיבוש, המכוונים לסיפוח האזור לעבר-הירדן בקרוב? מעשים גלויים נגד הקמת אותו משטר, יערערו את קיום האחדות

כלולות

(מתוך ספור)

דבורה בארון

הבחור מגרבובה, נתן לב, נחשב בבית הפנסיון של הגברת רוטשטיין כאחד מבני המשפחה. אכל בזמן ובמקום שבעלה, מאיר רוטשטיין, אכל, ושר פה, בהתעטף עליו נפשו, שירי ציון או גיגוני תפילות, בכל חדר שהוא, ובמוצאי השבת, כשבעל הבית נשתהה לפעמים בעיר, הבדיל, לפי בקשת האשה, הוא על הכוס, חבש לשם כך את כובעו, והטעים יפה בקולו הצלול את המלים. והיא, בדאותה היאך ברכה, הבת, מחזיקה לפניו את הנרות, נתמלא לבה רחשי חנינה ותפילה זכה של אם למעט נחת שרוצה היתה לזכות בה.

בשעת קניותיה בשוקי אלכסנדריה, עיר גלוחה, רכשה או לפעמים, חוץ מהדרוש, גם „משהו מן הצד“, קטעי אריגים, או חפצי נוי, אשר עם גמר המלחמה, בבוא יום העליה, העבירה אותם אל הארץ כסחורה מוברחת, גנזים אי שם בתחתיות הארגזים, והוסיפה עוד אחרי כן לצפות באורך רוח ליום, אשר הבחור ימצא לו איזה מעמד, ויוכל לקבל עליו עול של משפחה. אולם כשהציצה פעם, בשעת לילה, מן החלון, וראתה היאך השנים עומדים באור של ירח על הגזוזטרה, כתף אל כתף, ואין כל דיבר ביניהם, הבינה שאין עוד פה מקום לשהיות, וביום המחרת, כשירעה שבעלה נמצא על המרפסת האחורית לבדו, היטיבה את מטפת הראש, ובאה וסחה לו את אשר בלבה.

אבותיהם — אמרה — אילו חיכו בזמנם עד שיתבססו, לא היתה היא יושבת פה כיום לפניו, אלא שהם, כשהגיעו לפרקם, התחננו, מתוך הבטחון שאלהים הוא שיתן את הפרנסה, ואמנם, לא נשמע זאת אשר מת אז שם מי ברעב, כל אחד הוציא את כל שבעים שנותיו, והן הבחור, אגב, גם מרויח מה בעבודתו בבית־הספר, וחדר העליה ממילא אין קופצים עליו, והשנים יוכלו לשבת בו לעת עתה.

האיש, אשר בבואה סילק את הספר, שהיה מעיין בו, הצדה, בשעריו כי דבר נכבד לה אליו (לא היה דרכה להטרידו בענינים של מה בכך), הקשיב לה מתוך כובד ראש, ולבסוף, אחרי הירהור מה, אמר:
— טוב, אני אדבר אתו.

ואכן, עם פנות היום, אחרי שתית התה של שעת ארבע, יצא עם הבחור אל המדרכה שלפני חזית הבית, והתהלך אתו שעה קלה תוך שיחה כה וכה, והדבר נתישב. ואז, לאחר שדבר האירוסין נתפרסם, הוציאה האשה כל מה שהיה גנוז ושמור אצלה בארגזים ונגשה אל ההכנות לחג הנישואין.

ברכה היא שניצחה על תפירת הבגדים, ועשתה היא אותם לפי הדוגמאות שבעלוני פאריס ולונדון, בעוד שהאם, מהחמרים שהיו אתה, התקינה את מיני המאפה בנוסח מאקוב עיר מולדתה, לפי אותן התבניות, ובאותם חמרי המילואים, ומתובלים באותם התבלין.

מאיר רוטשטיין, בעברו דרך המטבח, נעמד פה לפעמים חוזה בקוצר ראיתו, שואף ובוהן באפו את הריח, שנראה כמוכר לו, (מאפי התנור עצמם, מפני החשש לעין רעה, חבויים היו בארונות), בהביאו בכך לידי צחוק את אשתו, בת המשק המובהקה והמרזיקה לראות. הוא, החמור והמסולק תמיד, גתרכך בימי תכונה אלה לחג המשפחה, כתב ושלח את

כרטיסי ההזמנה לקרואים, והזמין את „כלי הקודש“, וביום החופה, לשעת קבלת האורחים, חבש את המשקפים שהותקנו בשביל המרחק, ונעשה על ידי כך ער, ומפוקה, וגם כאילו ידידותי יותר. בשעה מוקדמת התחילו האנשים להתכנס, משפחות, משפחות, מכבר החולות, ומן השוק ומשכונת הים. מבני מאקוב וסביבתה רובם. מהם פליטים ניצולי פרעות, ומהם דורשי ציון ובעלי-כיסופים, חתנים של אמידים לשעבר, וסמוכים על שולחנות מלאים טוב, ועכשיו פה מושחתים מדאגות הפרנסה וקשי ההסתגלות, ומדודלדלים מהליי הקדחת והגרענת. באמצע היום סגרו את חנויותיהם ובתי מלאכתם והתלבשו בבגדיהם הטובים. האנשים בסורדוטים דהויים וספוגי טחב עם מגבעות שצורת קלחת להן בראשם, והנשים — אמונות על משי ופלוסין לפנים ולהוטות אחרי חידושי מודה — במחוכים מרופטי-צלעות ושמלות עתיקות גיזרה, וכולם הסבר המאקובי המיוחד בפניהם, אותה הארשת של עננת תום דרישת טוב לזולתם.

באולם המרווח של בית רוטשטיין, עם שולחן האוכלים המכונף ומראת הטרומז הממולאה תכלת ים, דיברו עכשיו כולם יחד, בקול רם, כדרך בני מקומם, ונשמעות היו פה הכופות הקריאות „מתראים“, „מתראים“, „וזוכים להתראות“.

הסקרנים שבהם היו הולכים ומציצים מתוך כך אל השולחנות הנערכים ולחדרה של הכלה, אשר בוששה לצאת. (זו, נעולה כבר בנעליה החדשות, שהוסיפו גובה לשעור קומתה, ומעודנת מן הטפול בתמרוקים, עמדה בענן של אבקת פוך וגהצה גהרץ אחרון את שמלת הכלולות) — שתי נערות מבנות השכנים היו מפלסות להן בין כל אלה דרך עם טסים בידיהן, אשר עליהם מסודרים היו מיני המאפה — כמו לפנים בעירות — ב„חלקים“, כל אחד פרוסת עוגה בו, דובשן בצורת רומבוס וכעכית סוכר פריכה, שהיא עשויה כנו מעוקל.

בראש הקרואים ישבה פה הישישה פייגה, שקראו לה הירושלמית, אשה כבדת אונים ורבת יחש, אשר שמלת האטלס שלה נתמרטטה מרוב הביקורים בשמחות מצוה. בת מאקוביץ הסמוכה למאקוב היתה, נצר משורש צדיקים, שעלו בזמנם בסירת מפרשים אל תארץ. הערצתם של בני המכורה אליה היתה כזו שרוחשים לתשמיש קדושה שבלה מיושן. היא, מן ה„חלק“ שהונח לפניה, הוציאה את הדובשן, הריחה אותו, ועשתה תנועה כמי שמתאמץ לזכור מה, לבסוף, הוא פני הקלף שלה מתוך חיוך של קורת רוח, והאנשים מסביב, כשורות של נרות הנדלקים מן האחד, הבעור, נאחזו כולם באותה בת הצחוק, הבאה מתוך תום לבב.

מקום כבוד ניתן פה גם לאלצה מבית הלויים, שידועה היתה בחושה המיוחד לגלות אנשים מיוצאי מאקוב בארץ, ובכשרונה לתמוך בכל הנחשלים והכושלים שבהם. תדר מגוריה שמאחורי חנות המכולת שלה שימש גם אכסניה וגם בית תמחוי לכל כמו אלה, וריח מעשיה הטובים היה מתערב שם בזה של הסלטים מירקות העונה. מאיזו קרובים מאמריקה קבלה חתיכת בד ירקרק, ותפרה ממנו לה ולשלש ילדותיה שמלות קליוש מקושטות בסרטים ורדיים, ובשבתן עכשיו ארבעתן יחד דמו לשיח של ורדים העומד בלבלבונו, וכן גם נראו בתוך הראי שמנגד.

היא, אלצה, היתה הראשונה שהניחה על השולחן המיוחד למתנות את זו שלה — שלוש כפות פרויט, אשר, מאין לה היכולת לקנות משהו, „גנבה“ אותן מכלי הפסח שלה עצמה. בחמימות נתקבל פה פני ליזר'ס מכפר גנים, מוכרי-ספרים לשעבר בעירה, ופה עכשיו עובד אדמה.

בקרן משא באו, הוא ואשתו רישה וקרובם יחיאל, שהוא בנו של החזן ממאקוב, ולו מפורחית שהוא מיטיב לנגן בה, ואת הכלי הזה הביא אתו.

האיש, לאחר שהתיר את הפרדות בחצר, נכנס ובא מזורו וקל, (לבוש היה כדרך ה"חלוצים", חולצת בר ששרוליה מופשלים), סקר בעיניו העליונות את בני המכורה, ופתח מיד בשיר, "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד", ואֵלצה לוי, עם שלש ילדותיה, הצטרפו אליו בקולות דקים ויפים להפליא.

אשתו רישה נראתה הפעם, להפך, זעופה ועצובת רוח, שלא כדרכה, נתברר, שהנעלים, שקנתה לכבוד החתונה, הציקו לה, ואחרי שניתנו לה סנדליה של ברכה, והיא נעלה אותם, רוח לה זפניה קבלו שוב את הסבר הרגיל של דרישת טוב.

בלתי מעורב, כאורח לא קרוא, עמד פה מן הצד קרובם בן החזן, שותק ומחריש כאביו בזמנו, בשעה שנמצא מחוץ למקומו שליד ה"עמוד", ורק כשנתבקש על ידי האשה לנגן לפני המסובים משהו "ביתי" (מנגנים לא הוזמנו לחתונה), התישב על אחד הכסאות ישיבה מאוששת ומשך אליו את הכלי.

הוא ניגן את "ניגון הפרידה" לפי נוסח מאקוב, וכמה פזמונות, מאלה שחוברו על ידי בחורי המקום שם, בסדנאות. אחר הוסיף והשמיע עוד אחדים מניגוני אביו בתפילות "הימים הנוראים", והשרה פה בכך את הלך הרוח של אותם הימים, שהם ספוגים עצבות של ראשית סתו ואימת דין.

אותה ההזדככות שבאה אז עם הרהורי התשובה, חרדת הלב לקול תקיעת השופר, והרגשת הפחד בזמן תפילת "תשליך" על הנהר מאַקובינה הקודר, בתוך שדות זרים, אשר כמו צלצול של כלי חבלה ישמע בהם, ולבסוף הבכי המשותף, החם, בבית הכנסת, בשעת הזכרת נשמותיהם של כל הטהורים והקדושים, בין אלה שמתו בקצם, ובין אלה "שנהרגו ונשחטו על קידוש השם"— שעדיין רבים, לפי השמועה, הולכים ונשחטים שם גם כיום.

פיני ליזר'ס כבה גץ העליצות בעיניו, והשזיפות בעורו נראתה עתה כגון חולני צהוב, בעוד שהנשים מסכיב, פניהן במטפחותיהן, בכו במשותף בכי חם, אבל אז עשה הבחור תנועה בידיה, כמי שעושה בלהטים, והבית הוצף פתאום צלילי נחמה ותקוה.

שתי הנערות, שעסקו לפני כן בעריכת השולחנות, פתחו עתה חגיגית את דלתו של החדר הצדדי, והכלה, ברכה, יצאה ובאה, לבסוף.

הדורה בלבוש משיה ומדיפה ריח של בשמי "פומפיאה", היא הלכה והסתכלה בראי, ראתה, לקורת רוחה, שם, בתוכו, את ההתפעלות הכללית של המסתכלים בה (אחדות מהנשים היתה עוד דמעתן על לחין), ושבה וישבה בכסא המיועד לה.

לאלה שישבו עם החתן בבית השכן במסיבת "קבלת הפנים", ניתן אז אות לבוא, ושמש הקהל יצא להעמיד בחצר את החופה.

על תחומי ספרותנו החדשה

דב סדן

משותפים, ביתר דיוק: משורש אחד, ונפגשים בסופם בצמרת אחת, ושעל כן הספרות של שלושי תם, היא היא הספרות העברית החדשה. אולם חוקרי ספרותנו תחת להגיע אל הקרקע המזועזעת והמשותפת, שהצמיחה מתוך שורש אחד את הקנה מרובה-ההבדים, ולמצוא את הדרך המיוחדת של דיון ותיאור, של סיוג והערכה, — דרך שאינה ניתנת, כמובן מתוך שימוש, לא-כל-שכן מיכני, בסכימה שאולה, הטילו אותו קו של הבדלה בלב התקופה הגדולה הזאת, והוא קו, שכלל שנרחיק מימי התקופה הנידונה, תמבלט ותלך המלאכר תיות ואף השרירות שבו.

ודאי, שלוש בחינות-היסודי, המבדילות בין חטיבת-הספרות הזאת הנמשכת מתנועת-ההשכלה ובין חטיבות-הספרות האחרות, שחייהן נמשכו גם בזמנה ואף מעבר לו — בחינת-החילוניות, בחינת-האידיאולוגיה, בחינת הצורה — יש בהן כדי לקבוע ייחודה, אך אין בהן כדי לקבוע יחידותה, היא לא תיקבע, גם אם נעריך את סוגי-הספרות האלה לפי ערכם הכפול — משקל-התכנים ורוחק-השפעתם. אם למשקל-התכנים, הרי דוקא ההבדלה המלאכותית היא, אין בה כדי לסייענו בהמצאת המאזניים המיוחדים לש-קול, מה גדול ממה — האם עולם המושגים של ההשכלה, שעיקרה בכבישת-המרחב; האם עולם-הדימויים של החסידות, שעיקרה בהסערת-העימק, ואם לרוחק-ההשפעה, הרי דוקא ההבדלה המלאכותית היא אין בה כדי לסייענו בהמצאת קנה-המידה למדוד, מה מרובה ממה — האם כוחה של ההשכלה, שהפקיעה קליפה ישנה והקרימה קליפה חדשה לתכנית החדשה; האם כוחה של החסידות, שחידשה קליפה ישנה מתוך חידוש התוכן הישן, וסופה גלגלה גרעינה לתוך קליפת-יריבתה, רק ראייה כוללת של ספרותנו ל כל זרמיה יש בידה לתת בדידנו מאזניים כאלה וקנה-מידה כזה, ואילו ההפרדה, שנהגה ונוהגת בכתיבת-תולדות-ספרותנו, עשויה להביא, ואמנם גם הביאה, להערכה דיספרופורציונאלית, ביחוד אם כותב-התולדות נמשך, בין בידעים ובין בלא יודעים, להזדהות עם מסכת-דיונו, בעיותיה ואישיה, אפילו הנוסח המקובל של גבולי הספרות העברית החדשה מחייב דיון כולל בספרותנו בדורות האחרונים

כנודע, כבר יש בדידנו כמה וכמה מחקרים גדולים ואף ספרים כוללים לתולדות הספרות שלנו בדורות האחרונים ומן הדין היה, כי נראה את הדרך סלולה גם ברורה לפנינו, ולא היא; ככל שאנו מבקשים לעיין, אם בפרק מפרקי התקופה הזאת אם בתקופה כולה, קופצים עלינו כמה וכמה קשיים, המתראים כקשיים של מתודה ובאמת הם קשיים של מהות. הקשיים האלה, שכל אחד מפותל מחברו, סגם כפול, הסוג האחד, שאין לשנותו — גודלה ומעמדה של הספרות הזאת; הסוג האחר, שיש בדידנו לשנותו — גישתם של חוקריה לשיטותיהם.

אם נאמר לבדוק את הגישה הזאת, נהא חייב בים להפליג לעיקרו של דבר, כלומר להתבונן בעצם-המושג של ספרות עברית חדשה, ועד-מהרה תתגלה לנו סתירה בדרכם של כותבי-תולדותיה, הללו ניסו לגרוס את הספרות הזאת, על התפתחותה תה המיוחדת, בתוך סכימה, כפי שהיא מקובלת בכתיבת תולדות הספרות באירופה, ובין מתוך-כך ובין לשם-כך הטילו שינוי שאינו מצוי בתולדות ספרויות אחרות, כותב ספרות של עם ועם בתקופה מסוימת מכליל בה כל שנוצר בה בלשון הראשה, והמהדר מרחיב את הגבולים וכונס בתו-כס גם מה שנוצר בדיאלקטיים שלה, ואילו כותבי תולדות הספרות החדשה שלנו כוללים בה לא כל שנוצר בלשוננו בדורות האחרונים אלא חלקו בל-בד: מה שנמשך ממעגל-ההשכלה (מבדלסון ואי-לך). לכל המרובה הם מוסיפים, וגם הוספה זאת אינה שלימה, מה שקדם למעגל-ההשכלה, אם ברוח אם ביסודות (רמח"ל), ומעמידים מחוצה לדיונם את שאר הספרות, שנוצרה באומה באותה תקופה עצמה. לאמור, בבואם לדון תקופה שלימה של כמאתיים שנה, הם מותחים קו של הבדלה ביצירה הכוללת של האומה וכותבים, בעצם, חלק של הספרות הזאת, שבו אין החלקים האחרים נראים, לפחות במחצית התקופה הזאת ומעלה, אלא באספקלריה העקומה של סאטירה ופול-מסאות, הדברים האלה צריכים הדגשה, ביחוד עתה, ממרחק-הימים, שבו אנו רואים את שלושת זרמי הספרות העיקריים — של תנועת החסידות, תנועת ההשכלה, תנועת המתנגדות (המוסר) — יונקים, מעבר לגילויי-ניגודיהם, מסתרי-שרשים

וממילא את ספרותם. דוגמה לחוסר תשומת הלב ונזקו תשמש לנו העובדה, הקטנה אך חשובה, כי חקר הספרות שלנו, הטורח כל כך על שיוכם של אישי הסופרים, לפי זרמי ספרות או אסכולר תיה, ובבירור השפעותיהם עליהם, פוסח על מקורי השפעה עמוקים מהם, שעיצבו את אישור תם, והם מקורי השפעה הנמשכים מתנועות על זרמיהן, שחוקרינו מסרבים לכלול את ספרותם בכלל ספרותנו החדשה. והרי רק עצימת עינים מכוננת, שגם היא פרי ההבדלה המלאכותית ההיא, יכולה להתעלם מחשיבותה של טיפולוגיה מגוונת, שגיבושה החותכים הם החסידות מזה והמתנגדות מזה, כמורשת מנטאליות ותכונות, שפעולתה מרובה, ואפילו מכרעת, גם באפים של אישי הספרות גם בביטויים, אפילו אם כליביטיים עשיריים על דרך אסכולה אחת או אחרת, והמעייין ימצא דוגמאות מחכימות עד כדי מיני פסידור מורפוזה.

ההתעלמות מולידה התעלמות. חקר ספרותנו, המורגל — כפי שספרות ההשכלה מניחה זאת בנקל — בביאור על פי מניעים גלויים, כמעט שאינו יודע דרך אחר לביאור החזיונות, המצטרף פים כדי זרמי ההתגברות על ההשכלה, כך, למשל, בבוא חוקר מחוקרינו לבאר את גילוי מאורה של החסידות בספרות בדור אחרון, היהו פותח ביאר רו בספר אידיאולוגי (צווייפל) ותולה בו זכות מופלגת של אבהות, כאילו היה בכוחה של אידיאולוגיה לחולל כתמורה הזאת, אולם הביאור הזה הוא, בזוית הראייה המקובלת, ביאור מוכרח, ושיי נזיה של זוית הראייה פירושו שידוד המערכות של חקר ספרותנו, ושידוד מערכות כזה ראשיתו בהכרה, כי הזרמים היריבים להשכלה — או תאיר מר: הנרמים שהיא היתה יריבה להם — לא נפסק חוט חייהם ויצירתם וממילא לא נפסק חוט ספרור תם; ולא עוד אלא שהם היו כמניעי עומק גם בלבם של אלה שנתפסו להשכלה והיו בין חלוציה ובין מאספיה, ולימים פרצו מניעי עומק אלה כדמות התנועה, הנקראת, כדון או שלא כדון, רומאנטיקה או רומאנטיקה מחודשת וכדומה. יתירה מזו, חוקר ספרותנו בדורות אחרונים עזו חייב התבוננות גדולה, אם מורשת הזרמים האלה, שמעבר להשכלה, לא קיימה את עצמה גם בירי ביה, אבירי ההשכלה עצמם, אפשר והרבה דרך העיון והדיון של היקרי ספרותנו גירם, לפי שהם אווזים בדרך הביאור הגאנאטי וכמעט אינם נזקקים לדרך הביאור הדיאלקטי, לא ייפלא, כי כמה חזיונות נכבדים, ביחד חזיונותי כפל, נפטרים

לכל ענפיה, על אחת כמה וכמה אם אנחנו כופרים בעצם ההגדרה של הספרות החדשה ואנו תולים אותה בכל מה שנוצר בלשונו בדורות האחרון נים ואנו רואים כל יצירה ויצירה נושאת בה, אם על כרחה אם ממילא, חותם המשבר והמיפנה המכריע בתולדותינו, שחל ימים הרבה הרבה קודם דם שמנדלסון שקד על תרגומו וביאורו וקודם שוויזל טרח בבכורי הפובליציסטיקה שלו.

ודוק: ימים הרבה הרבה קודם לכך, לאמור כי גם מי שמעמיד בראשה של הספרות החדשה את רמח"ל, אינו בעינינו אלא כמי שהיה מחויב לעשות דרך הגונה ועשה אך פסיעה קטנה בה, וגם פסיעה קטנה זו היא הרת סתירות: רמח"ל, שנתכבד בכבוד האבהות לספרות העברית החדשה, לא נתכבד בכך מלוא כבודו ועצמו — הוא בדומה לאושפיו נכבד, שמשמעמיד רגלו האחת בתוך הטרקלין, נסגרה בפניו הדלת ועיקר קומתו נשאר מחוצה לו, ואין החזיון הזה משתנה על ידי כך, שמכניס האורה (פ, לחובר) יצא במחקר מיוחד ידי חובה לשאר אישיותו של רמח"ל ואף הגיע ונלחם להכרה, כי אין להבדיל בין חלקו האחד של רמח"ל (שירים, מחזות), הנכלל בתוך הספרות העברית החדשה, ובין שאר חלקיו שאינם נכללים בה (ספרי קבלה ומוסר), אלא הבדל של צורה בלבד, נמצא כי שיטת ההבדלה, שמלאכור תיחה בולטת במיוחד בפרשה זאת, מפסידה לנו את האישיות הגדולה בדורה וכמה דורות לאחריה, שהרי תחת לראותה עולה ונצמחת בענפיה השוריים משרשה האחד, אנו מפצלים אותה באופן שמה שהיה בחייה ובפעלה כטפל לעיקר והזריח אך קטע שלה, נעשה כביכול כחטיבה אבטונומית המסייעת, אמנם, בידינו לרקום יריעה חלקה, ואפילו חלקלקה, של תולדות ספרות, אולם עוקרת, בפסיעתה הראשונה, ערך גדול בספרות, אם לא גדול ערכיה — ערכה של אישיות יוצרת, הנערכת פה דרגות דרגות, לא לפי עיקרה אלא לפי סוג צורתה.

אמת, גם בדוגמה הגדולה שראינו — קר ההבדלה בלב התקופה; גם בדוגמה הקטנה שראיינו — קיצוצה של אישיות גדולה ופיצולה של איגיה פרסונאלית, כרוכים כמה יתרונות ובכללם אחידות המסלול וחלקות, ברוח הסכימה הנזכרת ונוסחה, אולם גם המזדה בסכימה ההיא יודע, כי היא מחייבת, למצער, מודולציה — וזו לא תתכן בלא תשומת לב (לפחות תשומת לב) מלאה לכל הזרמים שפירנסו, אם במיוחד ואם במצומד ואם במעורב, את תולדותינו בדורות האחרונים.

איטליה מזה ואת הולאנד מזה, ואחר כך היא מפ" סידה והולכת מרכזם של יהודי אשכנז, והלשון העברית היא כנדחקת והולכת מורחה.

ושמיטת־טריטוריות זו מתחוללת על דרך מפתיעה ומחרידה כאחת: הנה קמו בטריטוריות אלה מרכזי־ספרות, ספרות השכלה בלשוננו, ועמ" דו על תלם והנה נכתד ההמשך ונעלמו סופרים עברים על קהלם ואינם עוד. הנה שכלה את בני איטליה והולנד, בני גרמניה וביהם ומהרין ואין דורש לה פה זולת יחידים, ומפלטה באוכלוסיי ישראל במזרחה של אירופה, אשר גם בה אין היא נמלטת מסכנת שמיטה של תחומים. שהרי גם בה לשוננו על ספרותה נתבעה, כמו בארצות־המערב, לעמוד בפני יריבתה, הלשון האחרת, ואדרבה, פה היא נתבעה לעמוד בפני יריבה כפולה — לשון הנכר ולשון הגלות. חוקר התולדות מסביר לנו, על שום מה הספרות העברית, ילידת־ההשכלה במערבה של אירופה, לא היה בה לקיים שם את עצמה אלא כימי דור, כשם שהוא מסביר לנו על שום מה ראשית זו, שלא מצאה המשך לה בסביב־בותיה, ראתה אתריה טובה יותר במזרחה של אירופה. מובן, כי חוקר הספרות, הנעזר בהסברות אלה, אף הוא מביא במגין גורמי חוץ וביחוד גורמי פנים, ובכללם בולטת לפניו העובדה, כי כוח־עמידתה של לשוננו וספרותה זאת יניקתה היא בקרקע שלפני ההשכלה ומעבר־לה — התנועות החדשות כמותה, החסידות והמתנגדות, הן שהעמידו לספרות הזאת חיל־מילואים, שאפילו בהיך הם מורדים במחצבתם, הרי מורשתם היא שפיר־נסה כוח־חסינותם, ודאי, שההשכלה עצמה דימ־תה, כי הזרמים האלה הם לה אך קרקע־ניצול, לחולל בו תמורותיה, ולא ידעה כי הם לה קרקע־חיות, כל שכן שלא שיערה, שלא פחות משהיא מקצצת בהם הם מערימים עליה ולא פחות משהיא כובשת אותם הם כובשים בתוכה.

הנסיגה הגדולה הרצופה של לשוננו כלשון ספרות של קיבוצים מעוררתנו לעיין בגורמים, שעמדו להם לקיבוצים האלה ליצור בלשוננו ספרות, ביחוד על פי נוסח ככל הגויים. מובן, כי בהערכת הגורמים עלינו להבחין, כשם שאנו מב־חינים בתופעות אחרות, בין מניעים גלויים ובין מניעים נסתרים. אין צריך שירחה יתירה, כדי להבין, כי המניעים הגלויים וביחוד נימוקיהם, שעיקרם נימוקים אידיאולוגיים, אין בהם כדי לב־אר, ואפילו לתרץ, את המגמה הגדולה של הספ־רות הזאת — לתת את כל העולם בלשוננו, ואמנם, תמיהה היא, כיצד לשון שלא היתה לה אחיזה

על ידם שלא כמיצויו של דין. כי אילו אחזו בדרך הדיאלקטיקה, אפשר והיו מקדימים למצוא את אותות פריצתם של הזרמים האחרים לתוך ספרות ההשכלה, ולא עוד אלא היו מגלים בעצם האס־פקלריה העקומה את חיפוייה, חילופה ואולי אפילו היפוכה.

קשיים אלה וכאלה — ההתגברות עליהם היא בידינו. ודאי, התגברות זו מחייבת גם מידת־עזו, גם כוח־בדיקה, גם חריצות־עיון, ואם נאמר לצאת באמת ידי חובה, לא נוכל לעשות בחקר ספרותנו החדשה בחינת ממשכי תלם חרוש אלא בחינת גרים ניר חדש, אם כי מתוך הכרח או לשם נר־חיות, לא נקיים בבת אחת וישן מפני חדש תוציאנו. אבל יש קשיים שאין בידינו לשנותם ומקורם, כאר־מור, בגורלה ומעמדה של ספרותנו ככבואת גורלו ומעמדו של עמנו בדורות אחרונים. המדבר בספ־רותו של עם ועם, מדבר לא בלבד בתחום מוגדר בלשון, אלא לרוב גם בתחום מוגדר בגיאוגרפיה שלה, האומר, למשל: ספרות רוסית, כוונתו גם לתחום גיאוגרפי מסויים, והוא תחום נרחב ורצוף בתוך משטח גדול יותר, תחומה של האומה הרוסית הגדולה, אשר כאנפי מדינתה הם העמים האחרים. האומר, למשל: ספרות גרמנית כוונתו לתחום גיאוגרפי מסויים והוא תחום נרחב ומפורז ובו מרכז אחד גדול, תחומה של גרמניה, אשר כאנפים ללשונה הם ארצות או מחוזות של דוברי גרמנית, לא כן האומר: ספרות עברית בדורות אחרונים, כוונתו אינה לא לתחומו של עם שלם ולא לתחומה של ארץ שלימה, כיון שנושאייה החיים (סופרים וקוראים) מתחלפים והולכים והגיאוגרפיה שלה נודדת והולכת, ושני החזיונות האלה, חילופי־הנושאים ונודדי־השטח, מתקיימים תוך כדי צמצום־מעגל. כי הספרות העברית של הדורות האחרונים מעגלה הטבעי — אם הביטוי הזה הולם בכלל את מעמדה של ספרות עם גולה — היה כמעט אידיטי עם מעגל היהודים, שהיו אדוקים בלשון העברית כלשון, שאם כי לא היה בה כדי למלא כל צרכיהם בכל ספירות החיים, הרי היה בה כדי למלא צרכיהם בספירה או בספיר־רות, שנראו להם עיקר. והנה גם המעגל הזה, המצומצם מאליו, הצטמצם והלך, ואם נראה את תהליך־צמצומו מבחינת מלחמתה של הלשון לקיומה עלינו לומר, כי היתה זו מלחמה, שרובה ככולה נסיגה, מפת־הנסיגה זאת מציינת לפנינו, כיצד לשוננו מקפחת שטח אחר שטח ובה אנו רואים בבירור, כיצד לשוננו מפסידה תחילה את שלוחות היהדות הספרדית בקצות־אירופה, את

שהיתה מניחה אפילו את דעתו שלו. והנה המגמה הזאת של התרחבות־לשוננו, כדי כושר ביטוי כולל, הלכה והתחכנה, אף על פי שלא היה לה צידוק, או היה לה צידוק קלוש מדי באידיאולוגיה של נושאייה. ואם נאמר לבאר את רוב מסירות הנפש, כשרון־המעשה, שהללו גילו במפעל ההר־חבה, נמצא, כי מקורם הוא מחוצה לאידיאולוגיה הזאת, מעבר לה ומתחתיה, עד שניתן לומר, כי יותר משהם עשו ללשון עשתה היא בתוכם. הדבר נשמע כפאראדוקס, אך עובדה היא: דוקא הללו, שהאמינו בכוחה של אידיאולוגיה ומכוחה ניסו לשנות את המציאות על רוחה וממשתה ואף שינוה, הם־הם שינקו את עיקר־כוחם משרש אחר, עמוק יותר, שניחש מה שלא ידעה האידי־אולוגיה שלהם: כי יגיעתם סופה תשמש תכלית שלא עלתה בגדר־דמיונם ואילו עלתה וגירשוה בחזקת־יד, כי רק עתה, ממרחק־הימים, אנו יוד־עים, כי מפעלם של חלוצי־ההשכלה ומא־ספיה נועד למציאות, שהיתה מעבר לאיפק כוונתם והשערתה, מציאת המציחה מתוכה בדרך־הטבע ל־שון וספרות ונצמחת מתוכן ולתוכן, היא המצי־אות שאנו נתונים בה פה, בארצנו.

אבל מפעלם היה, כאמור, בחינת מלחמה, הנעשית מתוך איבוד מתמיד של שטחים, שכן הקיבוצים היושבים בהם מצאו להם דרך אחרת בתוך המציאות של יהודי־אירופה, שהתפשטה במרחב־הימים רב־התמורות שבין המהפכה הצר־פתית ובין התהפוכה הנאצית, ושאו יכולים היום לכנותה תקופת־תולדותינו בין גיטו לגיטו, הדרך הזאת היתה מעבר ללשון הסביבה, ומן הענין הוא להדגיש, כי מי שנחשב בחקר הספרות העברית החדשה (נוסח קלוזנר) כאביה, והוא אמנם כאבי ספרות ההשכלה, הוא־הוא גם אבי המעבר הזה (מנדלסון) ונמצאת אבהותו כפולה, והיא אונייה פרסונלית א־פינית ביותר, היא כאילו באה, בעצם המופת שבה, להראותנו את שער־הלשונות הכפול של ההשכלה, ובעל־המופת עצמו ניתן לדורשו כמי שי־שמאלו מחריבה את שבנתה יד־ימינו.

בחייו־יומיו ומתוך שמירת הקיום שלה עצמה — ניתן לומר: מתוך שמירת קיום תכליתית, כלומר מתוך החפץ לקיים אפשרות של לשון אחת בשביל האומה כולה — השתדלה תמיד שלא להיות כפופה ביותר להשפעות של לשונות־הסביבה וייתדה את עצמה לצרכים המשותפים לכל חלקי האומה; כיצד לשון זו מגלה, ביחוד בתקופת־ההשכלה, חפץ טמיר להגיע לכלל־יכולת של מילוי כל הצרכים, להיות כאחת הלשונות התינות, המחר־גנה באפשרות הגדרה והבעה לכל המגוונת של הגות האדם ורגשו ומיצוים גם בהלך־נפש גם במרא־עיניים, והתמיהה הזאת תגדל בעינינו, משנוכר, כי אין הדברים אמורים בתחומה של ספרות יפה בלבד, אדרבה, סקירה קלה במפעלות ההשכלה בראשיתה ואמצעה מראה לנו, כי היא רצתה באמת למלא את כל הצרכים — מכוח מאמציה למדנו לכתוב בלשוננו לא בלבד שיר או נובילה או מאמר כמתכונת המצויה בספרות אירופה; מכוחם למדנו לכתוב בלשוננו גם דבר חכמה ומדע שחסרנו בהם אוצר־מונחים, וראוי שניתן דעתנו על כך, כי בנקודה זו תקופת־ההשכלה דומה יותר לתקופתנו, שבה לשוננו מנסה באמת וברוב הצלחה למלא, במעגל־חיים שהוא בערך כדרך־הטבע, את כל צרכי־החיים, משהיא דומה לתקופת־הביניים, עד שעולה בנו הרהור: הרי מה שההשכלה כיוונה בראשיתה מתקיים, בעצם, רק עתה בארצנו, והרהור זה גורר כמין בן־הרהור; כאילו מה שנעשה ברא־שית ההשכלה היה מכון למציאותנו עתה.

והשאלה היא: האמנם מכון? והתשובה היא: לאו והן, וראוי, אילו נטלנו לו לאחד מראשוני המשכילים והיינו לוחצים אותו אל הקיר ושואלים אותו, לשם מה הוא יגע, כי מדעים אלה ואלה יהיו על ביאוריהם, הגדרותיהם ומונחיהם בלשון־גנו; וביחוד אם היינו מרחיבים את השאלה ושוא־לים אותו, על שום מה הוא עושה את המעשה הרב הזה, הרי ספק גדול הוא, אם הנשאל יכול היה, מתוך מגמותיו ילידות־זמנו, להשיב תשובה,

נתן ויצר הרע

י. בשבים

פרק ראשון

נתן ותמרל

אמרו עלי, על יצר הרע, יורד ומתעה ועולה ומרגיז. לאמיתו של דבר הרי אף אני מספיגו לחוטא מלקות ראשונות. אלא תמיד אני עושה את הדבר בהערמה, שייראה, כביכול, כדרך הטבע, כדי ששאר הפרשעים לא יקחו מוסר וירדו ירידה אחר ירידה לבאר שחת. אלא מוטב שאספר לכם מעשה שהיה.

בעיירה פראמפול דר אדם אחד, שהיה ידוע בעשירותו ובהנהגתו הרחבה. ר' נתן מיוזפוב שמו נקרא, שכן היה מבני יוזפוב וזוהי וכאן נשא אשה. בפתיחת המעשה כבר היה ר' נתן בן שישים ואפשר ולמעלה על כן. הוא היה נמוך-קומה, רחב-גרם, כרסתן, כדרך העשירים. זקנו היה כזה ומגודל קצר, אגיצים-אגיצים, עיקר לכאן, עיקר לכאן ומביניהם הציצו לסתות שמנות, אדומות כיון, גביניו היו גדולים, עבים ומתחתיהם הציצו עינונים שמחות. כל ימיו אכל ושתה יראה עולמו בחייו. לפת-שחרית אשתו מעלה על שולחנו תרנגולת צוננת, פת הבאה בצימוקים והוא שוטף ומדיח בכוסית של מי-דבש, מעשה פריץ. הוא אהב יונונים צלויים, קיבה ממולאת טחול קצוץ, חביתה בתערובת של כבד, אטריות-ביצים ברוטב ועוד כמה מטעמים. אמרו עליו בעיירה, שאשתו, רויזה-תמרל, מתקינה לו כל יום ויום פשטידה של אטריות וכשפוחו עליו תיאבוננו, הריהי טומנת לו חמין בימות-החול. לאמיתו של דבר האשה אף היא לא היתה גראית כאוכלת. בנים לא היו להם, ממון לא חסרו ובעל ואשתו דומה שנו בלשון חכמים: עיון תפילה, זו אכילה. קיצורם של דברים, שניהם כאחד שמנו וכבדו. בעיצומו של יום, לאחר פתי-צהרים, היו מגיפים את התריסים בקיטון ונוחרים תחת הכסות כבעיצומו של לילה. בימות-החורף, כשמקדים היום להחשיך והלילה ארוך כגלות ישראל, היו בעל ואשתו מתקנים תיקון חצות. כלומר, יורדים מעל המיטה וסועדים לבם בקורקבנון, בכבדון, במשהו מרקחת ושוטפים ומדיחים במלוא-לוגמה של חמיצה או תמדת-פוחים. אחרי-כך הם חוזרים למיטות-הכילה ורואים בחלומם הגריסים של מחר...

ר' נתן היה עושה סחורה בתבואה, אלא לא עסק הרבה במסחרו. הסחורה נעשתה מאליה, מאחורי הבית, שנפל לו בירושה מבית-חמיו, עמד אמבר גדול של שתי דלתות-אלון. אף היו בחצר כל מיני מזוזות, סככות וסוכות. בכפרים שבסביבה היו הרבה איכרים זקנים, שלא מכרו תבואתם ופשתנם אלא לר' נתן, ואפילו סוחרים אחרים מוסיפים על הזמנים, לא שמעו להם. שכן לא היה נאמן עליהם אלא ר' נתן ומידת ישרנותו. ולפי שהיה לו ממון הרבה בעין, לא יצא איכר ממנו בידים ריקות ופעמים אפילו נתן דמיקדימה לשנה הבאה. האיכרים הבורים היו גומלים לו לר' נתן ומביאים לו בחינם עצים מן היער ונשותיהם דוקטות לו כמהים ופטריות ותות-השדה. משרתת זקנה, שנתאלמנה בנעוריה, היתה צופיה הליכות הבית ואפילו סייעה במסחר. פרט ליום-השוק לא נקף ר' נתן אצבע כל ששת ימי המעשה.

הוא אהב להתלבש במלבושים נאים ולספר סיפורי-מעשיות. בימות-הקיץ מוציאים לו מיטה בחצר, בין האילנות ושם הוא מתנמנם, או מעיין לפרקים בטייט-שיחומש, בספר של סיפורי-מעשיות. בשבתות היה הולך להנאתו לשמוע דרשתו של מגיד זעתיים מכניס אורת. היו לו כמה מיני תאוות. הוא נהנה, למשל, כשהיתה אשתו, רויזה-תמרל, מדגדגת לו בעקביו והיא עושה לו כן כל אימת שנתהשק. בחצרו היה לו מרחץ-היחיד ומספרי לשון הרע מרגנים אחריו, שהוא מתרחץ בו עם אשתו בצוות. לעתות-יערב היה יוצא על הגזזטרה של ביתו, בחלוק של שיראים, רקום ציצים ופרחים, ברגליו קרקים עם פיפים ומעשן מקטורת, שראשה ענבר. עוברים ושבים מקדימים בשלומו והוא מחזיר להם שלום בסבר פנים. עתים הוא משהה ברחוב ריבה אחת, שואל לה בפלוני ובפלוני ושולח בדיחה אחריה. בשבתות לאחר פרקי-אבות הוא יושב

על הספסל, בין הנשים. פוצע אגוזים או זרעוני-דלעת, שומע שיחתן ומספר על פגישותיו עם פריצים, כמרים ורבינים, להבדיל. בשהרותו היה יוצא לדרכים רחוקות, לקרוקה, לברוד ולדאנציג.

רויזה-תמר'ל היתה דומה כמעט לר' נתן. משל הדייט אומר: בעל ואשתו ישנים על כר אחד, עד שנעשה ראשם אחד... היא היתה נמוכת-קומה, בעלת-בשר, לסתותיה היו אדומות ומלאות אפילו בזיקנותה ופיה קטן ומלא תשעה קבים של שיחה. בשבתות וימים טובים היתה מקריאה בעזרת נשים, שכן ידעה לקרוא ברהיטות וידעה לדפדף בסידור ובתחינה. לפרקים היתה מוליכה כלה לבית-הכנסת, נעשית שושבינית, סנדקית ועתים היתה מחזרת על הפתחים לעשות להכנסת כלה. אף-על-פי שעשירה היתה, הרכיבה קרני-אומן לחולים וידיה זריזות בתלישת שומה מלשונה של תרנגולת. אף היא בקיאה בסריגה וברקימה. משופעת בתכשיטים ובתריסרי שמלות, מעילים ופרוות. כולם מוצנעים בתיבות של אלון, שמירה מפני מקק ומפני גנבים. ולפי שהיתה מעורבת עם הבריות, הללו מקדימים בשלומה וחולקים לה כבוד באיטליה, במיקווה, בחנות ובכל מקום שבאה. לבה מיצר ודואג דאגה אחת, שאין לה בנים. לפיכך נתנה פרוטה לצדקה והקדימה ושכרה אדם כשר, למדן, שיאמר קדיש לנשמתה לאחר מאה ועשרים שנה. הנאה יתירה נהנתה מן הצורה, שחסכה משנה לשנה. במקום סתרים הצניעה תרמילון מלא אדומים ולפרקים היתה מונה אותם, אף-על-פי שלא ידעה אימתי תוציאם, שכן ר' נתן סיפק לה כל צרכיה. ר' נתן ידע סודה, אלא השים עצמו אינו יודע, שכן הבין מדעתו, כי מים גנובים ימתקו והניח לה ליהנות מהבלותה זו.

פרק שני

שפרה-צירל המשרתת

יום אחד חלשה המשרתת הזקנה ולא היו ימים מרובים והלכה לעולמה. ר' נתן ואשתו נצטערו צער גדול. שכן ראשית, נתדיירו עמה והיא היתה בבית בחינת קרוב מהקרוביהם. שנית, היתה ישרנית, שקדנה, נאמנה ולא קל למצוא ממלאת מקומה. ר' נתן ורויזה-תמר'ל הורידו דמעות על קברה והקדיש הראשון לנשמתה אמר ר' נתן, בעליה. הוא הבטיח, שתיכף לשלושים יצא ליונג אצל חרת-המצבות ויתקין לה מצבה כראוי לה. לאמיתו של דבר לא הפסיד ר' נתן במיתתה. אשה זו צברה ממן הרבה, שכן הוציאה מעט משכרה והניחה הכול לבעליה, הואיל ולא היו לה קרובים.

תיכף להלוויה התחילה רויזה-תמר'ל מבקשת משרתת חדשה, אלא יגעה ולא מצאה כגון זו שמתה. בנות פראמפול עצלניות היו, לא ידעו לבשל ולטגן כרצונה של רויזה-תמר'ל ואי-אפשר היה לסמוך עליהן הרבה. הביאו לה כל מיני גרושות, אלמנות, עגונות, אלא אחת מהן לא היו בה אותן המעלות, שביקשה רויזה-תמר'ל. כשהביאו לה משרתת אחת, התחילה בודקתה שבע בדיקות, כיצד מבשלים דגים, מחמיצים סלק, אופים כל מיני כרוכיות, צפיתיות, תרגימת-ביצים, מה עושים לחלב שהחליב ולחמיצה שהחמיצה, לתרנגולת קשה מכשיעור, לרוטב שמן מכשיעור, לטמון שנקדת, לגריסים דלילים או סמיכים מכשיעור ותיוהות כיוצא בהן. הריבה תוהה ובוהה, עד שניטל דיבורה, והיא יוצאת אבלה וחפוית-ראש. כך נכנסו שבועות ויצאו שבועות. ורויזה-תמר'ל המפורנקת אנוסה לצפות בעצמה הליכות הבית ורואה בעליל, שנח לאכול סעודה מלהתקינה.

ובכן לא יכולתי, אני, בעל הדבר לראות בסיגופם של ר' נתן ואשתו וזימנתי להם משרתת הפלא ופלא. המשרתת היתה מזאמושץ וזמן זמנים שירתה אפילו בלובלין בבתי-עשירים. הריבה תחילתה סירבה לבוא לעיירה נידחת פראמפול אפילו נותנים לה כל חללו של עולם. אלא גבאיות וסרסורות לקופה של צדקה נכנסו בעובי הקורה, רויזה-תמר'ל הבטיחה תוספת של כמה זהובים על השכר, שנחנה תחילה והמשרתת, שפרה-צירל, סברה וקיבלה. היא הצריכה שליחת עגלה לזאמושץ לשמה, שכן משופעת היתה במיטען. היא באה בתרכוסים, בסלי-נצרים ובמיזוודות, בחינת כלה עשירה. אף-על-פי שכבר היתה בת עשרים וכמה, נראתה כבת שמונה-עשרה, תשע-עשרה, שערותיה גדלה בשתי צמות ועשתה אותן עטרות לשני צדי ראשה. היא

נתעטפה בסודר תשבץ עם פיפים, לבשה שמלת צמר־גפן וברגליה נעלים צרות־עקב, גבוהות־מלך, פרופות בכפתורים, כדרך יושבי כרכים. היא היתה יפה־פיה. פנים צרות, סנטר חד, בחינת זאבה, שפתים דקות, עינים מציצות בפיקחות ובקלות־ראש. באליות־האזנים התנענעו עגילים ובצוארה חרוזי־אלמוגים. מיד קבלה על הרפש שבפראמפול, על מיי־הבאר, שיש בהם בנותן טעם של חומר לפגם ועל פת־קיבר, מעשה־בית, שהיא מלאה סובין. רוזית־מרל העלתה לפניה פעם ראשונה פינכה של רוטב קדות. היא נטלה כשלהו על חודה של כף, טעמה והעוותה פניה. — חמוץ! — אמרה — וקדות!...

היא תבעה עוזרת, בת־ישראל או בת־ערלים, ורוזית־מרל יגעה ומצאה בשבילה שקצה בריאה, בתו של גוי־המרחץ. שפרה־צירל מיד התחילה דודה בה, מעשה בעלת־בית. היא ציוותה עליה לשפשף את הרצפות, לטחות את הכירה, לטאטא את קורי־העכביש מקרני־הזוויות, להכניס לקיטון את כלי־הבית היתירים: כל מיני כסאות היגרים, שידות, ספסלים דוכנים, החדרים גתרווחו ונתמלאו אור, שכן ציוותה לשטוף את החלונות ולהסיר את הווילונות המאובקים. פת־צהרים ראשונה, שהתקינה, התמיהה את ר' נתן ואת רוזית־מרל. קפילה יפה מזו אין קיסר צריך. לפני הרוטב העלתה תבשיל ראשון כבד וריאה של עגל, בין מבושל, בין צלי, וריחו החריף בנחיריים. הרוטב מתובל היה בתבלין, שאינם מצויים בפראמפול, כגון פלפלת ושמיר, שריבה זו דומה, הביאתם עמה מזאמושץ. הלפתן היה תערובת של תפוחים, צימוקים, מי־שמש, מתובלת קינמון, כרכום וציפורן, עד שנתמלא הבית ריח טוב. לקינוח־סעודה העלתה קפה שחור בעולשים, כנהוג שבבתי־העשירים בלובלין. ר' נתן ורוזית־מרל ביקשו תיכף לסעודה לעלות למיטה תחת הכסת כדרכם, אלא שפרה־צירל הזהירם, שלא יפה לגוף לסמוך שינה לאכילה, שכן הבל האי־טומכה עולה למוח ואמרה להם להתהלך בגן לכאן ולכאן כמה פעמים. ר' נתן היה שבע שביעה גסה מן המאכלות הטובים ושתוי במקצת מן הקפה, רגליו חגו ונעו והוא גילגל עם רוזית־מרל:

— נו, מה את אומרת, נגידה שלי? הרי זה אוצר, לא משרתת.

— ולוואי ולא תשלוט בנו עין הרעה, — השיבה רוזית־מרל, שידעה שהבריות עינם

צרה וחששה לעין הרעה, או שמא יוציאו פשוט את הריבה מידם.

לא אאריך את הדיבור על המאכלות הטובים, שהתקינה שפרה־צירל, על מיני־התרגימה שאפתה ועל הנהגים שהנהיגה. השכנים לא הכירו ממש דירתו של ר' נתן וחצרו. שפרה־צירל ציוותה לסייד את כתלי הבית, לנקות את הקיטונות ואת הסככות. היא שכרה גוי, שיעקור את הסירפד ועשבי־הבר, שעלו בגן ויתקן את הגדר וקני הגוזז־טרה. היא טיפלה בנכסים כאילו היתה לא משרתת, אלא בעלת־הבית. בשבתות, לאחר אכילת סמון, כשיצאה שפרה־צירל לטייל, לבושה שמלת־צמר וברגליה נעלים מחודדות, הביטו אחריה לא בלבד הבהורים והבחורות מבני הטרטים, אלא אף בניהם ובנותיהם של בעלי־בתים. היא הלכה בקומה זקופה והפשילה שמלתה דרך בני־עלייה. אחריה הלכה השקצה, בתו של גוי־המרחץ, ונשאה מטפחת מלאה פירות של שבת ומיני־תרגימה, שכן בפראמפול לא היה עירוב ואסור להעביר דלי־ת־אמות ברשות־הרבים. נשים, שישבו על הספסלים בפתחי בתיהן, ניענעו בראשיהן.

— פריצה גדלנית! — אמרו עליה וניבאו:

— היא לא תעשה ימים הרבה בפראמפול.

פרק שלישי

הנסיון

יום אחד, שלישי בשבת, כשיצאה רוזית־מרל ליונב לבקר ביקורי־חולים את אחותה היחידה, ציווה ר' נתן את השקצה להתקין לו את המרחץ. מבעוד שחרית חש בפרקיידיה, בעצמותיו וידע, שאין לו תקנה אלא זיעה במרחץ. השקצה ערכה עצים הרבה בתנור מסביב לאבנים והדליקה אש. אף היא מלאה את החבית מים, אחרי־כך חורה למיטבת. משכלתה האש התפשט ר' נתן ושפך עביטון מים על האבנים המלובנות. המרחץ נתמלא הבל. ר' נתן עלה בכבשים, מקום שההבל רותח ודחוס והצליף עצמו בחבילה של זרדים, שהתקין תחילה. אל

תהא זו לגנותו: בהווה רויזה-תמר'ל מסייעתו בכך. כשהוא מזיע. היא שופכת עביטונימים וכשהיא מזיעה. הוא עושה כן. אף הם מצליפים זה את זה בחבילה של זרדים, מוסיפה רויזה-תמר'ל, שהיא סורקת לו זקנו ומרחיצתו באמבט של עץ. אלא רויזה-תמר'ל אנוסה היתה לצאת ליוגב לאחותה התולה ור' נתן לא שמר לה עד שתחזור, שכן גיסתו כבר באה לכלל זיקנה ואפשר ותעצום עיניה ורויזה-תמר'ל תהא אנוסה לישב שבעה בביתה. בפעם הראשונה התעסק ר' נתן בעצמו ברחיצתו. כדרך הטבע שקע ההבל מיד. ר' נתן ביקש לירד ולשפוך עביון, אלא נתעצל ורגליו כבדו. הוא היה מוטל פרקדן וכרסו התפוחה למעלה והצליף וחזר והצליף עצמו בחבילה של זרדים, שיפשף ירכו, ארכובותיו, שוקיו ועיניו בשמייקורה העקומים, השחורים מחמת עשן. בסדק מן הסדקים הציצו שמים טהורים. הימים ימי אלול ור' נתן בא לידי מחשבות של עצבות. הוא זכר את גיסתו מיוגב כשהיתה עדיין בתיתשתורת וגאוותנית. עכשיו היא גוססת ור' נתן אל לבו, שאף הוא לא יאכל מטעמים ולא ישן על מצע של פלומה עולמית, אלא יום אחד יניחוהו בבור אפל, יכסו עיניו בחרסית ורימה ותולעה תאכל בשרו, שפירנקה רויזה-תמר'ל בחמישים שנה, שהיתה אשתו.

עד שר' נתן מוטל וכרסו למעלה ועושה חשבון הנפש, שמע בבת-ראש קירקוש הברייח והדלת נפתחה בחריקה. הוא הציץ וראה, נבהל ומשתומם, שפרה-צירל נכנסת. ראשה עטוף מטפתת לבנה. אין היא לבושה אלא חצאית תחתונית ורגליה יחפות. ר' נתן צעק בקול כבוש: „לאור" ותטף וכיסה ערוותו. הוא התחיל מנענע בראשו לאו ותוהה ובוהה רימו לה שתצא. ואילו שפרה-צירל נענתה ואמרה:

— אל יתירא בעל-הבית, לא אנגוס ממנו ולא כלום...

היא שאבה עביטמים מתוך החבית ושפכה על גבי האבנים הרותחות. הקיטון נתמלא לחישה ותימרות הבל לבן דחפו ונתאבכו וצרבו כל איבריו של ר' נתן. אותה שעה הפסיעה ועלתה שפרה-צירל בכבשים אצל ר' נתן, חטפה את החבילה של זרדים והתחילה מצליפה אותו. ר' נתן נתבלבל, עד שניטל דיבורו. הוא נתעלע וכמעט שנתגלגל מעל הספסל השריק. בינתים עשתה שפרה-צירל את שלה. היא הצליפה אותו בזריזות וסיבנה אותו בחתיכת סבון, שזימנה ככוונה. משנער ר' נתן סוף-סוף חירחר:

— מה נעשה עמך? הרי זו בושה וכלימה.

— מה הבושה? — השיבה הריכה בחציפות — לא אענוש (אאנוס) את בעל-הבית... היא טיפלה בו ארוכות, סרקתו, חפתו, סיבתו, שטפתו ור' נתן על כרחו הודה, שקליפה זו כוחה יפה מכוחה של רויזה-תמר'ל. כפות-ידיה אף הן היו חלקות יותר ודיגדגו בשרו והעירו בו תאוה. מיד שכח, שהימים ימי אלול וציווה על הריכה להבריח את הדלת בנגר. לאחר היסוס תבע אותה לעבירה.

— זו, דודי, לאו! — השיבה הבחורה בתוקף ושפכה עליו עביט של צוננים.

— מפני מה לא? — שאל והמים שתתו מראשו, מצוארו, מכרסו, מכל איבריו.

— שכן זו של בעל.

— הרי אין לך בעל.

— יהיה לי, מירצהשם.

— בואי, שפרה-צירל, — קרא לה — אתן לך מתנה, מחרוזת אלמוגים, או מכבנה.

— טרתת. חינם טורח בעל-הבית, — השיבה — דברים לבטלה.

— נשקי לי, לפחות, — התחנן התאוותן הזקן.

— נשיקה שלי דמיה עשרים וחמישה, — נענתה שפרה-צירל.

— פרוטות או שלישיות? — שאל ר' נתן מעשה סותר.

ושפרה-צירל השיבה:

— זהובונים.

ר' נתן במלך בדעתו. עשרים וחמישה זהובים אינם דבר מועט, ואילו אני, זקן וכסיל, הזכרתי לה, שאין אדם חי עולמית ואין בכך כלום אם יניח אחריו לדברים שבדקתה כמה זהובים פחות. לפיכך זרק מפיו:

— מילא, נו, מסכים.

הריבה גחנה לו, גיפפה צוארו ומפרקתו ונשקה לו על פיו. זו היתה ספק נשיקה. ספק נשיכה ור' נתן ניטלה נשימתו. אש של תאוה בערה בו. אחר־כך ניסה לעמוד על רגליו ולהתלבש, אלא ידיו ורגליו הרתיתו ושפרה־צירל צריכה היתה לסייעו בירידתו ואפילו עטפה אותו בבגד. ר' נתן הימהם:

— ובכן כך היא הויתם של דברים, כגון זו את...

— אל יביישני, ר' נתן, — אמרה הריבה באזהרה — בת ישראל כשרה אני.

כשרה כפרסתו של חזיר, הירחר ר' נתן. הוא פתח את הדלת והוציאה מן הקיטון. לאהר שהייה ארוכה יצא אף הוא. ביציאתו הסתכל לצדדים, אם אין עין רואה. צפה וראה, שיבוא מעשה כגון זה לידך, הימהם. ריבה זו תצופה היא, זונה היא... והוא הישווה דעתו למשוך ידו ממנה.

פרק רביעי

לילות נדודים

בלילה היה ר' נתן מוטל על מצע־הפלומה, על גבי שלושה כרים, מכוסה כסת של שיראים, אלא אשתי, לילת, וכת שלה לא הניחו לו לישון. הוא נתנמנם וננער. הוא התחיל הולם בהקיץ, אלא נתפחד מפני המראה והתנער, ידו פירכסה. רגלו קירטעה. רואה ואינו נראה לחש לו וגילה לו סוד. רגע דומה היה עליו, שצמא הוא. מיד הרגיש חמימה בראשו. הוא ירד מעל המיטה, נעץ רגליו בקרקים הרכים, נתעטף בחלוק ונכנס למיטבת לשאוב יטקה של מים. כששפף על גבי החבית כשלו רגליו וכמעט שנפל לתוכה. בבת־ראש נתחוויר לו, שהוא מתאוה לה לריבה, שפרה־צירל, תאוה גדולה ויתירה, מעשה בחור, מה נעשה עמי? הימהם, אין זה אלא מעשה שטן... הוא עקר רגליו לחזור לקיטונו ואילו רגליו הוליכוהו לקיטון, שישנה בו המשרתת. הוא עמד על האסקופה ועשה אזניו כאפרכסות. מאחורי הכירה נתרשרש. בין העצים היבשים נתהרק. מן החוץ הפציע אור חיוור של פנס ונשתמעה אנחה. ר' נתן נזכר, שהימים ימי אלול וחסידים ואנשי־מעשה משכימים לסליחות. וכבר ביקש לחזור, אלא אותה שעה הפכה הריבה פניה ושאלה בקול ער:

— מי שם?

— אני הוא. — לחש ר' נתן.

— מה רוצה בעל־הבית?

— אַת יודעת. — השיב ר' נתן.

הריבה נתאנחה ונשתתקה, כאילו נמלכה בדעתה מה לעשות. אחר־כך נענתה ואמרה:

— יחזור בעל־הבית לשנתו. דברים לבטלה.

— איני יכול לישון, — קבל ר' נתן לפניה בנוסה, שהיה מספר עם רויזה־תמר'ל לשעבר—

אל תטרדי אותי!

— יפזר בעל־הבית רגליו, — קראה שפרה־צירל בקול כבוש — אם לאו, אצעק.

— הס, לא אאנוס אותך, תלילה, — השתיקה ר' נתן — נראית אַת לי, אוהב אני אותך.

— אם בעל־הבית אוהב אותי, ישא אותי בעל־הבית. — אמרה.

— מה משמע? הרי יש לי אשה. — השיב ר' נתן בתמיהה.

— נו, מה בכך? לכך יש גט בישראל. — נענתה ואמרה הריבה וקפה ראשה ורובה.

אין זו נקבה, אלא שידה — הירחר ר' נתן. הוא התחיל מתיירא מפניה ומפני דבריה.

הוא עמד בפתח הפתוח כבד, תוהה ובוהה ותמך זרועותיו במזוזה־הדלת. יצר טוב, שידו על

העליונה בימי אלול, הזכיר לו מעשיות מ־קב הישר", שהוא, ר' נתן, קרא בעברי־טייט"ש:

מעשים בחסידים, שנזדמנו עם פריצות, שדות, זונות ועמדו בנסיון. מיד אפטרנה, הירחר ר' נתן,

מיד למחר, אם ירצה השם. ואפילו אָחוב לשלם לה שכר כל ה"זמן" כולו... ואילו בפיו אמר:

— מה נעשה עמך? שהייתי עם אשה קרוב לחמישים שנה ועכשיו אגרשנה?

— חמישים שנה הריהן די והותר. — השיבה הריבה בחוצפה.

לא זו בלבד, שעזתה לא הסלידה אותו, אלא, בואו וראו, הוסיפה ומשכה אותו. הוא

הלך ובא אצל מיטתה וישב על שיפוליה. חמימה שבעבירה נרפה ממשכבה. תאווה גדולה ויתירה תקפה עליו. הוא זרק מפיו:

— איך אגרשנה? היא תסרב לקבל גט.

— יש גט בעל כרחך. — השיבה הריבה, שדומה ידעה את הדין.

לחיים ניסה ר' נתן לפתותה בפה רך ובהבטחות. הריבה לא שמעה לו. עם דימדומי שחרית חזר למיטתו. כתלי קיטונו היו אפורים, בחינת בד. חמה במזרח דלקה, כגחלת בגל של אפר והטילה זהרורית, מעין זהרורי גיהנום. עורב בא ועמד על שיפולי חלונו של ר' נתן והתחיל מקרקר במקורו העקום, כאילו מבשר הוא לו בשורה רעה. צמרמורת עברה בעצמותיו של ר' נתן. כבר הרגיש, ששוב אין הוא ברשותו; שיצר הרע התגבר עליו והריהו מדיחו לדרך רעה, מלאה מכשולים וסכנות.

מאותה שעה לא היתה לו לר' נתן מנוחה.

ימים, שאשתו, רויזה-תמר'ל, ישבה ביוגב שבעה על אחותה, הייתי מעירו כל לילה ולילה, דחקו לשפרה-צירל והיא דוחה וחונרת ודוחה אותו. הוא התחנן לה, הבטיח לה מתנות יקרות, יפסוק לה נדוניה, יצווה לה חלק בירושתו ואילו היא לא שמעה לו. הוא נשבע, ששוב לא יבוא אצלה, אלא מיד עבר על שבעתו. הוא פיתפת פיתפותי-ביצים, שאינם לפי כבודו של אדם חשוב והשים עצמו לעג וקלס. הואיל והעירה משנתה דחתה אותו ואפילו הרימה יד עליו. פעמים ליגלגה עליו ושפכה עליו מי נטילת-ידיים של שחרית. בדישדושו מקיטונו לקיטונה ובחזירתו נתקל בחשכה בדלתות, בקמטרים, בתנורים וחבורות עלו בו. הוא נתקל בעביט של שופכין והפכו על פיו. הוא הטיל כלי-זכוכית והם נשתברו. הוא ניסה לומר פרק תהילים, שידע בעל-פה, והתפלל להקדוש-ברוך-הוא, שיצילהו מן הרשת, שפרסתי לרגליו, ואילו אני פגמתי בדברים שבקדושה על שפתותיו ובילבולתי אותו בהירהורים רעים. השלחתי בקיטונו כל מיני תולעי-יוחנה, פרפרים, מקקים, יתושים ויבתושים והאוויר הטחבוני היה מלא זימוזם והימחום. ר' נתן היה מוטל ער, בעינים קרועות, באזנים קשובות ושמע כל איוושה. תרנגולים קראו, צפרדעים ברקקים קירקרו, צרצרים צידצרו, ברקים האירו באור לא של עולם הזה. שדון אחד גילגל עמו.

— אל תהא, גולם, נתן, הריבה שומרת לך... רצונה לראות אם גבר בין גברים אתה,

או טומטום מטומטום...

הוא זימוזם באזניו:

— מה ענין אלול אצל נקבה ומי שאינו חוטף ונהנה בעולם הזה, לא ימלא חסרונו בקבר... נתן קרא לה לשפרה-צירל ושמר לתשובתה. דומה עליו, שהוא שומע פסיעות רגליה היחפות ורואה בחשכה הלבנונית של בשרה או של כותנתה. וסופו ירד מעל המיטה וברתת וזיע חזר הלך ובא אצלה. ואילו הריבה עמדה על דעתה:

— או אני, או בעלת-הבית! — אמרה — יפזר בעל-הבית רגליו.

והיא חטפה את המטאטא מגל של אשפה וחבטה בו בגבו. ור' נתן מיוזפוב, עשיר שבעשירי פראמפול, שגדולים וקטנים חולקים לו כבוד, חזר למיטתו כמי שסרח ולקה והתלבט בקדחת עד הנץ החמה.

פרק חמישי

בדרך של יער

משחזרה רויזה-תמר'ל מיוגב וראתה מראית פניו של בעלה נתפתדה פחד גדול. פניו היו אפורות כעפרורית. תרמילים ריקים היו תלויים תחת עיניו. זקנו, שעדיין שחור היה לא משכבר, נתמלא חוטים לבנים. כרסו נתרופפה והיתה תלויה כשק. בקושי השתרך כחולה מסוכן.

— וי לי, מת בקבורתו הריהו נאה ממך. — צעקה רויזה-תמר'ל.

היא התחילה דורשת וחוקרת מה לו. ולפי שלא יכול לומר לה את האמת, הטעה אותה, שהוא חש בראשו, כמעיו, בצדיו וכיוצא במיחושים אלו. ואף-על-פי שרויזה-תמר'ל התגעגעה

על בעלה והשתוקקה להתפוגג עמו, ציוותה לרתום סוסים וגזרה עליו לצאת ללובלין ולשאול ברופא. היא צררה לו מיזוודה מלאה מיני־תרגימה, מיני־מרקחת, מיני־פירות ושאר סעדי־לב וזהוירה אותו, שלא יחוס על ממון, אלא ישאל בגדול שברופאים ויתרפא בכל הרפואות, שיכתוב לו הלה. היא הפליגה אחרי העגלה, עד הגשר, ושפרה־צירל אף היא ליוותה את בעליה ובירכה אותו ברפואה קרובה לבוא.

בעיצומו של לילה, לבנה במילואה האירה, העגלה הלכה בדרך של יער וצללים רצו לפניה, באתי, אני יצר הרע, אצל נתן ושאלתי:
 — לאן אתה הולך, נתן?
 — הרי עיניך רואות. — השיב — אצל רופא.
 — שום רופא לא ירפא מיחושך. — אמרתי.
 — מה אעשה? — שאל — אגרש את אשתי הזקנה?
 ואני השבתי:

— אלמה לא? וכי לא גירש אברהם אבינו את הגר פילגשו למידבר בחמת־מים משום שאהב את שרה ממנה? וכי לא נשא אחר־כך את קטורה והיא ילדה לו שישה בנים? ומשה, רבם של כל ישראל, כלום לא נשא על ציפורה אשה כושית וכשדיברה בו מרים נצטרעה כשלג? תדע לך, נתן, שנגזר עליך להוליד בנים ובנות ועל־פי דין חייב היית לגרש את רויזה־תמריל לאור ששהית עמה עשר שנים, ובכן אין אתה יכול להיפטר מן העולם עד שתעמיד דור ולפיכך זימנו לך מן השמים שפרה־צירל זו, שתשכב בחיקך ותתעבר ממך ותלד לך בנים נאים, שעתידים לומר קדיש לגשמתך ולנחול אותך, לפיכך אל תנסה להתמרד, נתן, שכן כך נגזר מן השמים. ואם לא תעשה שליחותך, מיד יהא דינך בכרת, חלילה, ורויזה־תמריל בין כך ובין כך תהא אלמנה ואתה סופך יורש גיהנום.

מששמע נתן דברים אלו נתפחד פחד גדול, צמרמורת עברה בבשרו והוא אמר:
 — אם כן, מה־טעם אני הולך ללובלין? מוטב, שאצווה להפוך ואחזור לפראמפול.
 ואני החזרתי לו תשובה:

— לא, נתן, מה לך להודיע את אשתך את שעתיך אתה לעשות? לכשתשמע, שרצונך לגרשה ולהחליפה בהמשרתת, תצטער צער גדול ועלולה היא להתנקם, חלילה, בך או בריבה. מוטב, שתעשה כעצתה של שפרה־צירל. כתוב גט בלובלין ולכשתחזור תניחנה בתרכוסה של אשתך והריהי מגורשת. אחר־כך תאמר לה, שהרופאים גזרו עליך, שתלך לוויין לשם ניתוח, שכן יש לך גידול במעים, וקודם יציאתך לדרך תאסוף כל ממונך ותכשיטיך ותטלם עמך. לאשתך לא תניח אלא הבית והכלים. לכשתרחיק מביתך ושפרה־צירל תהא עמך, תודיע את רויזה־תמריל, שגרשה היא, וכך יהא הכול בלא רעש. אלא אל תחמיץ את השעה, נתן, שכן שפרה־צירל לא תשמור לך ימים הרבה ואם תצא ריקם ממך, תיקנס, חלילה, מיתה עליך וסופך נטרד משני עולמות. דיברתי עמו עוד דברים אחרים, דברים שיש בהם יראת־שמים ויראת חטא ודברים שיש בהם פריצות ועבירה, ומשנתנמנם עם דימדומי־שחרית הבאתי אצלו את שפרה־צירל וערומה היא, אף הראיתי לו את צורת הבנים, שתלד לו, נערים ונערות בפיאות ובצמות, והאכלתי בדמיון את המאכלות, שתתקין לו וטעמם גן־עדן. מתוך כל המראות הללו ננער רצב, אכול תאוזה, העגלה נכנסה לעיר ועמדה אצל אכסניה אחת. שם ערכו לו לר' נתן שולחן והציעו לו מיטה רכה, אלא על חיכו נשתייר טעם החמיטות, שטעם בחלום והרגיש ממש על שפתותיו בנשיקותיה של שפרה־צירל. געגועים מופלגים תקפו עליו, עד שמיד חזר ולבש מעילו ואמר להם לבני־הבית, שהוא דוחק את השעה להזדמן עם סוחרים.

לאמיתו של דבר הולכתיו לסימטה אחת, שדר בה סופר אחד, אוהב בצע, רמאי, ובשכר של חמישה זהובים כתב לו הלה גט והחתים עדים, הכול כדת וכדין. אחר־כך לקח ר' נתן מרוקח אחד כל מיני צלוחיות וגלולות וחזר לפראמפול. הוא סיפר לה לאשתו, שנבדק בידי שלושה רופאים וכולם כאחד בדקו ומצאו, שיש לו כיב במעים וצריך הוא לילך מיד לוויין לרופאים הגדולים, אם לא, לא יוציא שנחו. רויזה־תמריל נודעזה לשמועה זו ואמרה:
 — מה לי ממון? בריאותך קודמת.

היא ביקשה לילך עמו, אלא ר' נתן הערים ואמר: — הדרך תעלה בכפלים. ולא עוד אלא שנכסינו יהיו הפקר, לאו, אַת שבי בבית ומ'ירצהשם והכול יעבור בשלום, הריני תוֹר והשמחה במעוננו.

קיצורם של דברים, רויזה-תמר'ל ראתה, שהדין עמו וסברה וקיבלה. בו בלילה, כשחטפה השינה את רויזה-תמר'ל, ירד ר' נתן ממיטת-הכילה ובחשאי הניח את הגט בתרכוסה. אף הוא הלך ובא אצל שפרה-צירל בקיטונה והודיעה את שעשה. שפרה-צירל התחילה מחבקתו ומנשקתו והבטיחה לו, שעתידה היא להיות לו אשה טובה ואם נאמנה לבניו. ובלבה ליגלגה עליו והירהרה: אי לך, בהמה זקנה שכמותך, בזונה התאהבת ועתידה היא לעלות לך בדמים מרובים...

וכאן מתחיל המעשה באותו זמן מנאף, ר' נתן מיוזפוב, שאני וכת שלי הבאנו אותו לידי כך, שנעשה רואה ואינו נראה ועצמותיו לא באו לקבר ישראל, ענשם של הפוגמים באות ברית קודש.

פ ר ק ש י ש י

נתן חזר

יצאה שנה, רויזה-תמר'ל כבר היתה נשואה בניווג שני. היא היתה אשתו של סוחר-בואה בפראמפול, ר' משה מיכלש, שנתאלמן בו בפרק שנחגרשה. ר' משה מיכלש היה גרץ, בעל זקן אדום וגבינים סמיכים, אדומים, שהציצו מתחתיהן שתי עינונים צהובות, שפודיות. הוא היה בעל-מחלקתו של הרב מפראמפול, הניח שני זוגות תפילין והיו לו ריהיים של מים. תמיד הלבין מחמת אבק-קמח, שהיה מוטל עליו. אדם זה היה עשיר-נכסים עד שלא נשא את רויזה-תמר'ל ומשנשאה נטל אמברה ולקוחותיה נעשה עשיר מופלג.

מה ראתה רויזה-תמר'ל, שנישאה לו? ראשית, ידן של הבריות באמצע, שנית, עלובתר נפש זו בודדת היתה וסבורה, שבעל שני ימלא במקצת חסרונה בנתן. שלישית, אני, הס'ם, צריך הייתי זיווג זה לתחבולותי, ובכן ראתה, שטעות היתה בידה. ר' משה מיכלש היו לו גינונים משונים. היא ניסתה לפרנקו במאכלות, שכן כחוש היה, ואילו הוא סירב לנגוע בכיסניה, חביתותיה ותרנגולותיה. הוא אהב פת בשום, בולבוסיים בקליפתם, בצלים וצנון ופעם אחת ביום חתיכונת של בשר-בקר כחוש. הקאפוטה המזוהמת שעליו היתה פתוחה תמיד, מכנסיו חגורים במשיחה. הוא סירב להיכנס למרחץ, שרויזה-תמר'ל ציוותה להסיק לו והיא היתה צריכה לזרזו, שיחליף כותונת ותחתונים. אף הוא רגליו לא שכנו בבית: או שהיה בדרך, או שעסק בצרכי-ציבור באסיפות. בעיצומו של לילה היה עולה למיטה ומהמהם ומתאנח. היה קם עם עמוד השחר ומיד הוא מתחיל מזמזם כדבורה. אף-על-פי שרויזה-תמר'ל כבר היתה כבת שישים, עדיין לא שנאה מה שחברתה אוהבת. ואילו ר' משה מיכלש היה פוקדה מפקידה רחוקה לפקידה רחוקה וממש כאילו כפאו שד. קיצורם של דברים, אשה זו ראתה, שלקחה מיקח רע. אלא מה יכלה לעשות? מילאה פיה מים ושתקה.

פעם אחת, לעתותי צהרים (הימים ימי אלול), כשיצאה רויזה-תמר'ל לשפוך את העביט של שופכין, ראתה מראה משונה. האשה נצטעקה והעביט נפל מידיה ונשפך לרגליה. בדליית אמותיה עמד נתן, בעלה הראשון. הוא היה לבוש כקבצן, בקאפוטה קרועה, חגורה חבל. נעלים מרופטות ברגליו ומירפד של כובע בראשו. פניו, אדומות לשעבר, היו כתומות. עיקרי זקנו הלבניו. תחת עיניו היו תלויים כריות ותרמילים. הוא הסתכל ברויזה-תמר'ל מתחת לגביניו הפרועים בעינים כבויות. שעה קלה דומה היה על רויזה-תמר'ל, שהוא כבר מת וכבואתו נראתה לת. כבר ביקשה לקרוא: מת טהור, שוב למנוחתך. אלא הואיל ועדיין היה יום בעיצומו ננערה מיד ושאלה בקול מרתית:

— מראית-עיני אינה מטעה אותי?

— הן, — השיב נתן — אני הוא.

שעה ארוכה עמדו בעל ואשתו לשעבר והסתכלו זה בפני זה בשתיקת. רויזה-תמר'ל

נהבלבלה עד כדי נטילת דיבור. רגליה כשלו והיא היתה צריכה להאחז בגזע של אילן, שלא תפול.

— וי, מה נעשה עמך? — נענתה ואמרה.

— בעלך בבית? — שאל נתן.

— בעלי? — חזרה ושאלה תוהה ובוהה — לא...

רויזה-תמר'ל ביקשה להכניסו לבית, אלא נזכרה, שעל-פי-דין אסור לה לשהות עמו תחת גג אחד. אף היא חששה שמא תכיר אותו המשרתת. היא שפפה והגביהה את העביט.

— מה אירע? — שאלה.

נתן סיפר לה למקוטעים, שנודמן עם שפרה-צירל בלובלין, נשא אותה והיא הסיתה אותה, שילך עמה להונגריה, לקרוביה. בפונדק אחד, על הגבול, גנבה ממנו נקבה זו וברחה. אפילו מלבושיו נטלה. מאותה שעה הריחו נע ונד במדינה, לן בהקדשים, אף חזר על הפתחים. תחילתו סבור היה, שיוציא היתר ממאה רבנים ויחזור וישא אותה, את רויזה-תמר'ל. לפיכך הלך בדרך פראמפול. אלא שמועה שמע, שהיא, רויזה-תמר'ל, נישאה והריחו בא לבקש מחילתה. רויזה-תמר'ל הסתכלה בו ולא האמינה למראית-עינה. הוא תמך ידו במקל עקום, כדרכו של קבצן החוזר על הפתחים במדינה ולא זקף עיניו. אניצי-שערות ביצבצו מאזניו ומנחיריו. מקרע אחד במעילו הציץ בד של שקים, מקרע אחר — בשרו הערום. דומה היה עליה, שבשנה זו פחת שיעור קומתו.

— ראה אותך אחד מבני-העיר? — שאלה.

— לא, — השיב — באתי עם השדות.

— פורענות שלי, מה אעשה עכשיו עמך? — קראה — הרי אשת-איש אני.

— איני מבקש ממך כלום, — השיב נתן — היי שלום.

— אל תהא רץ? — צעקה רויזה-תמר'ל — בי-שמזל שלי!

— אל תבכי עלי, — נענה ואמר — עדיין לא מתי.

— ולוואי ומת. — השיבה — גוף היה לי.

ובכן אני, השטן המשחית, עדיין לא עשיתי כל ערמומיותי. כף-המאזנים של עבירות ועונש עדיין לא היתה מעויינת. לפיכך השכמתי והתחלתי מגלגל עם האשה בנוסח של רחמן, שכן ידוע, שמידת הרחמים, ככל מידה, עשויה להיות בין מסיטרא דימינא ובין מסיטרא דשמאלא.

— רויזה-תמר'ל — אמרתי לה — בעלך הוא, שהית עמו כחמישים שנה ואין את רשאת לדחותו עכשיו בשעת דחקו.

וכששאלה:

— מה אעשה? הרי אין אני יכולה לעמוד כאן ולהשים עצמי לעג וקלס בעיני הבריות.

השאתי לה עצה. היא נודעזעה וזקפה עיניה. היא רימזה לו לנתן, שילך אחריה והוא,

נכנע, התחיל משתרך אחריה, כדרכו של אורח-פורח, העושה כל מה שאומרת בעלת-הבית.

פרק שביעי

פור החורבה

בחצר, מאחורי האמבר, לא רחוק מן המרחץ, עמדה חורבה אחת. לפני כמה שנים דרו בה אבותיה של רויזה-תמר'ל. עכשיו היה הבנין ריק. החלונות התחתונים היו סגורים בלווחים. בעלייה עדיין היו כמה חדרים בהוייתם. על הגג קבעו להן מקום יונים, תחת המרזב בנו סגנוניות קיניהן. בארובה היה נעוץ מטאטא ארוך. ר' נתן אמר כמה פעמים, שצריך לסתור את החורבה ואילו רויזה-תמר'ל עמדה על דעתה, שכל זמן, שהיא חיה וקיימה, לא תסתור בית אבותיה. בעלייה התגלגלו גרוטות ו"שמות". תינוקות של בית רבם היו מספרים, שבלילה אור מאיר בחורבה ובמרתף קבעו להן מקום רוחות. עכשיו הוליקה רויזה-תמר'ל לשם את נתן. לא קל היה להגיע לאותה מפולת. השביל היה משובש בעשבים דוקרניים וצורבנים. הברקנים תפסו בשיפולי שמלתה של רויזה-תמר'ל כבצפרנים. חפרפרות גיבששו גבשושיות. הפתח הפתוח גדור היה בדחוסת של קורי-עכביש. רויזה-תמר'ל הגביהה ענף רקוב ופינתה אותם.

המעלות, שהוליכו לעלייה, התנענעו. הצחפת התנדנדה. הואיל ורגליה כבדו נסתמכה רויזה-תמר'ל על מרפקו של נתן. אבק עבה נתגבה ונתן התחיל משתעל ומתעטש.

— לאן את מוליכה אותי? — שאל בתמיהה.

— אל תפחד, — השיבה רויזה-תמר'ל — יהא כשורה.

היא הגיחה אותו בחורבה וחזרה ונכנסה לביתה. היא הודיעה את המשרתת. שרשאית היא לילך להשתהות עד עיצומה של ערבית. הריבה לא סירבה ארוכות. משהלכה פתחה רויזה-תמר'ל את הקמטר, שעדיין היו תלויים בו מלבושיו של נתן, הוציאה מן השידה כלי-הלבן שלו והעבירתם לחורבה. מיד חזרה והביאה לו בסל של נצרים פת-ערבית של גריסים, שנצטמקו ויפה להם. חלחולת עם כרעי-עגל, חלה ולפתן של שזיפים. נתן היה אחוז בולמוס של רעב, עד שאפילו לא אמר לה ישר כוח. משחטף ואכל פת-ערבית ומיצה רוטב הלפתן, שאבה רויזה-תמר'ל דלי מים מן הבאר ואמרה לו להיכנס לתדר הסמוך ולהתרחץ. היום התחיל מחשיך, אלא ביו-השמשות האריך. נתן עשה כמצווה עליו מפי רויזה-תמר'ל והיא שמעה שיכשוכו ואנחותיו מן החדר הסמוך. אחר-כך לבש מלבושים נקיים. לבנה במילואה האירה בחלון והיה אור כמו ביום. בכותונת הנקיה, בחלוק הקום ציצים ופרחים, בכיפת-השירים ובקרקייה-קטיפה נראה שוב נתן מה שהיה לשעבר. רויזה-תמר'ל התחילה מורידה דמעות כשהסתכלה בו.

הואיל ומשה-מיכלש היה בדרך, היתה לה שהות לרויזה-תמר'ל. היא חזרה ונכנסה לביתה והביאה כלי-מיטה. מיטה עמדה כאן. לא היתה צריכה אלא לוחים. ולפי שלא העיזה רויזה-תמר'ל להדליק נר, מפני מראית-עין, התעסקה בחשכה. היא נכנסה עם נתן לעלייה ובעיגים סמויות (או בעיני חתול) ביקשה ומצאה לוחים. אחר-כך הציעה מצע, סדין, כסת וכר של פלומה. אפילו לא שכחה להביא מיני-מרקחת ואגן מיני-תרגימה, שיסעד נתן לבו עד שהוא עולה למיטה. אחר-כך נסתמכה על כסא חיגר ונחה. נתן ישב על שיפולי המיטה.

— דברים אלו מה מועילם, — סופו נענה ואמר — מחר צריכני לפזר רגלי.

— אלמה מחר? — שאלה רויזה-תמר'ל — תנוה. ההקדש לא יברח ממך.

הם ישבו עד עיצומו של לילה וסיפרו ומילמלו. רויזה-תמר'ל בכתה והפסיקה; חזרה ובכתה ושוב הפסיקה. היא ביקשה מנתן, שיודה בפניה הכול, לא יעלים דבר, והוא הזר וסיפר לה, שנזדמן עם שפרה-צירל, הם נכנסו לחופה, היא הסיתה אותו לילך עמה לפרשבורג, התפוגגה עמו לילה אחד בפונדק בדברים רכים ובאהבהבים ועם דימדומי-שחרית, כשחטפתו השיגה, קמה והתירה את התרמיל מעל צוארו. אף הוא סיפר לה, שהיה צריך לכפות בושתו ולהתגלגל בכתי הכנסת אורחים ולצפות על שולחן אחרים. אף-על-פי שדבריו הכעיסוה והיא כינתה לו שמות: שוטח, שור-פר, חמור, תם — נתמסמס לבה מחמת דחמים.

— מה אעשה עכשיו? — מילמלה וחזרה ומילמלה לעצמה.

ואני, יצר הרע, החזרתי לה תשובה.

— אל תניחי לו לפזר רגליו. אין הקבצנות לשכמותו. הוא ימות, חלילה, מחמת צער ובושה. וכשבאה רויזה-תמר'ל בטענה, שעל-פירידין אסור לה להתפוגג עמו, שכן אשת-איש היא,

אמרת:

— כלום אפשר להן לשתים-עשרה שורות של גט להפריד בין שתי נשמות, שחמישים שנה דיבוקן? וכי יש דין ויש דיין, שבכוחם לעשות אח ואחות זרים? וכי אין נתן נטוע בלבך? וכי אין את רואה אותו בחלום כל לילה ולילה? כלום לא קנה ביגיעתו ובשקדנותו כל הנכסים הללו? ומשה מיכלש מהו? זר וסרחן. חיי וחיי ראשי, מוטב להיות נידון באשה של גיהנום עם נתן מלהיות הדום לרגליו של משה מיכלש. אף אני הזכרתי לה מעשה מספר סיפורי-מעשיות. מעשה בפריץ אחד, שהפריצה ברחת ממנו עם מנהיג של ז'ב והפריץ סופו מחל לה וחזר והכניסה לפלטרין.

משהיכה השעון במינורה-העיר אחת-עשרה חזרה רויזה-תמר'ל לביתה. היא עלתה למיטת-הכילה, אלא הרתיחה כמו בקדחת. נתן עמד ארוכות אצל החלון והציץ ממנו. שמיראלול היו מלאים כוכבים. הלילית על גג בית-הכנסת ייבבה בקול אדם. ייללת החתולים הזכירה צעקת נשים בשעת לידתן, צרצרים צירצרו ודומה היה, שמסורים טמירים ונעלמים מנסרים גועי

אילנות. מן השדות נשתמעה צניפתם של סוסים הרועים כל הלילה ותרועות רועים. ולפי שהעלייה גבוהה היתה, ראה נתן את כל העיירה כולה כעל כף-ידו: בית-הכנסת ובית-היראה, להבדיל, המקולין והמרחץ, השוק והסמטות המצודדות, שדרים בהן עממים. הוא הכיר בחצר שלו כל רפתון, מזווה ולוח. עז אחת קלפה סיבם של עצים. עכבר-שדה יצא מן האמבר וחזר לתורו. נתן עמד ארוכות תוהה ובוהה. הכול מסביב היה קרוב זור, ממש ובלימה, כאילו שוב לא היה בין החיים, אלא רוחו מרחפת כאן. דיבור אחד בלשון הקודש עלה על דעתו ונתלה בתוד לשונו. לאחר גיעה מרובה נזכר: הוא היה — רואה ואינו נראה.

פ ר ק ש מ י נ י

רואה ואינו נראה

בפראמפול יצא קול, שריוזה-תמר'ל התקוטטה עם המשרתת שלה ופטרה אותה תוך ה"זמן". הנשים תמהו, שכן ריבה זו מוחזקת היתה שקדנית ומהוגנת. לאמיתו של דבר פטרה אותה ריוזה-תמר'ל בכוונה, שלא יתגלה לה סודה, שנתן, בעלה הראשון, שרוי בחורבה. כדרכי, בשעה שאני, הס"מ, מסית בני-אדם לחטא, שידלתי את הזוג, שהכול הוא לפי שעה עד שינוח נתן מנדודיו ויבוא בזיוו. אלא דיקדקתי, שהאורח הנסתר יהא מרוצה לה לריוזה-תמר'ל ומקום-המנוחה יהא מקובל על נתן. אף-על-פי שדיברו וחזרו ודיברו על פרידתם הקרובה לבוא, התקינה לו ריוזה-תמר'ל לנתן דירת קבע. שוב התחילה מבשלת ומטגנת, כלשעבר, והביאה את המאכלות הטובים לנתן במסתריו. לאחר כמה ימים של מנוחה נשתנו פני נתן לפני חדשות. מן הלפיתות והפשטידות חזרו והסמיקו פניו וכרסו נזדקרה כדרך העשירים. הוא חזר ולבש כותנות מרוקמות, חלוקי אטלס, נעל קרקי קטיפה וגרף חטמו בממחטה של בוצית. כדי שלא תביאחו הבטלה לידי שעמום, העלתה לו ריוזה-תמר'ל טייט-ש-חומש, "נחלת צבי" וחבילה של ספרי סיפורי-מעשיות. נתן אהב לעשן מקטורת וריוזה-תמר'ל הערימה וסיפקה לו טבק. אף היא העלתה מן המרתף בקבוקי יין ומידבש, ששימר נתן כמה שנים וזוג המגורשים עשו להם סעודות בחורבה. אני דיקדקתי, שמשא מיכלש ימעט בישיבה בבית. שילחתי אותו לכל מיני ירידים ואפלו זימנתי לו בוררות. מיד הבאתי את הדברים לידי כך, שהחורבה מאחורי האמבר היתה נחמתה היחידה של ריוזה-תמר'ל. משל לקמצן, שדעתו יום ולילה על אוצרו הטמון לו אישם, בהעלם עין הבריות, אף ריוזה-תמר'ל לא היתה דעתה אלא על החורבה ועל סודה, שהיא מטמינה בתוכה. עתים דומה עליה כאילו נתן כבר מת, אלא היא החיתה אותו בלחש לפי שעה; עתים דומה עליה, שאותו מעשה אינו בכלל מציאות. כשהציצה מן החלון וראתה את גג החורבה, שעלה בו אזוב, הירהרה: לאו, אי-אפשר, שנתן שרוי שם. אין אני אלא מסנוורת. מיד הלכה לשם, עלתה במעלות המתנענעות ונתן בא לקראתה בשר ודם, בחיוכו הידוע לה ובריוחו הטוב.

— נתן, אתה כאן? — שאלה אותו.

והוא השיב:

— הן, ריוזה-תמר'ל, הריני כאן ושומר לך.

— התגעגעת עלי? — דרשה וחקרה.

והוא השיב:

— אלא מה? כל אימת, שאני שומע פסיעותיך, יום טוב הוא לי.

— נתן, נחן, — חזרה וקראה — כלום העלית על דעתך לפני שנה, שכך יהא סופנו?

והוא מילמל:

— לאו, ריוזה-תמר'ל, הרי זה מעין חלום רע.

— אוי, נתן, מעולם הזה כבר גטרדנו וחוששת אני, שעתידים אנו להיטרד אף מעולם

הבא — אמרה ריוזה-תמר'ל.

והוא השיב:

— נו, מילא, גיהנום אף הוא לבני-אדם, לא לכלבים...

הואיל ומשה-מיכלש מכת חסידים היה, שילחתי, אני זקן ממרא, להקביל פני רבו בימים

נוראים וריוזה-תמר'ל היתה יחידית. היא העלתה לו לנתן טלית, קיטל, מחזור והתקינה לו

סעודה של ראש השנה. ולפי שאין אור לבנה בליל ראש השנה, אכל סעודת לילה בחשכה. בעינים סמויות טבל פרוסת „המוציא“ בדבש וטעם טעם תפוחים, גור, ראש של שיבוטה ובירך „שהחיינו“ על רימון. ביום עמד עטוף בטלית וקיטל והתפלל. אפילו שמע מבית-הכנסת קול הברה של שופר. בין שחרית למוסף עלתה אצלו רויזה-תמר'ל בשמלת-זהב, בפרוזה-האטלס הלבנה, בסודרה המרוקם חוטי-כסף ובירכה אותו: „לשנה טובה תיכתב ותיחתם לאלתר לחיים טובים“. בצוארה היתה חלויה שרשרת של זהב, שהוא נתן, נתן לה סיבלונות. על חזה הרתיחה מכבנה, שהביא לה מדאנציג ועל פרקיידה התלבט צמיד, שלקח בשבילה בברוד. נדף ממנה ריח של דובשנות ועזרת-נשים. ערב יום כיפור הבאה לו רויזה-תמר'ל לנתן תרנגול לבן לכפרות והתקינה לו סעודה המפסקת. אף היא נחנה בבית-הכנסת נר של שעווה לשמו. כשבאה להיפטר ממנו קודם מנחה, עד שלא הלכה לבית-הכנסת, התחילו בוקעות מגרונה יבבייבבות, עד שחשש נתן לאוזן הבריות. היא נפלה עליו, נתהדקה בו ולא יכול לנתקה. היא הטפחה פניו בדמעות וגעטה בקולות משונים.

— נתן, נתן, — ייבבה — ולוואי ושוב לא נדע צער.

ואף-על-פי, שאין דברים אלו נאמרים אלא על מי שמת לו מת, אמרה וחזרה ואמרה אותם כמה פעמים. נתן היה צריך להוליכה בירידתה במעלות, שכן חשש שמא תתחלש ותפול. אחרי-כך עמד אצל החלון והציץ וראה את בני פראמפול בהליכתם לבית-הכנסת. בחצר בית-הכנסת, על שררפים, ישבו עניים וקערות בצדם. נשים הלכו בקומה זקופה ובריצת רגלים, כרצות להתפלל בפתיחת ארון על חולה מסוכן, הרימו שובליהן וכשנתפגשו שתיים נפלו זו על זו והתגעעו כבנפתולי סוד. גבאיות דפקו בפתחים וביקשו מחילה. נשים, שחלו בניהן, רצו בידים פשוטות, כאילו רדפו אחרי מישחו וצעקו כמטרפות. בעלי-בתים ותיקים הקדימו וחלצו נעליהם בבית, לבשו קיטלים ונתעטפו טליתות וחבשו ציפיים לבנים. הם גראו כמתים בתכריכייהם. זהרורית של זהרורית שרויה היתה על הגגות, השתקפה בשמשות, הדליקה את הפנים החיוורות. חמה במערב גדלה בשיעור משונה והעננים מסביבה דלקו באשה, עד שחצי השמים נתכסה להבות. נתן נזכר נהר דינור, המתואר ב„נחלת צבי“, שכל הנשמות חייבות להודוך בו. מיד שקעה חמה, ריבות יצאו כפתחי הבתים, חפופות, לבושות לבנים ובזהירות הגיפו את התריסים. התלונות הארוכים של בית-הכנסת נתמלאו אורות ולהבהבות ודומה היה, שכל הבנין בתוכו הריחו להבה אחת. זימוזם כבוש נישא משם ובכיות טרופות. נתן חלץ נעליו ונתעטף בטלית ובקיטל. הוא הימחם מתצה בעל-פה ומחצה מתוך המחזור דברים שבקדושה של „כל נדרי“, שמזמרים אותו לא החיים בלבד, אלא אף המתים בקבריהם, ומה היה הוא, נתן מיוזפוב בעצמו, אותה שעה, אם לא בר מינו, שאין לו מנוחה נכונה בקברו, אלא תועה הוא בעולם התוהו ?

פ ר ק ת ש י ע י

עקבות בשלג

יצאו ימים טובים. נכנס חורף, ואילו נתן עדיין היה בחורבה. להסיק בה אי-אפשר, ראשית, התנור סתור; שנית, אילו יצא עשן מן הארובה, הרי הבריות מרגישים בדבר. כדי שלא יהא נתן שרוי בצינה, סיפקה לו רויזה-תמר'ל מלבושים חמים ואף, בלילה היה מתכסה בשתי כסותות של פלומה. ביום היה לבוש פרוזה-השועלים שלו ואנפילות בדגליו. רויזה-תמר'ל אף היא הכניסה לו חביונת יי-ש. קנה של קש היה נעוץ בה וכל אימת שתקפה עליו צינה, משך מן הטיפה המרה וקינה בבשר-כבש מיובש. ולפי שספתה לו רויזה-תמר'ל מאכלות שמנים, געשה שמן וכבד. לעתות-יערב היה עומד ומציץ ורואה כסקרנות בנשים ההולכות לטבילה. ביום-השוק לא זו מן החלון, עגלות נכנסו לחצר ואיכרים פרקו שקי-תבואה. משה מיכלש התרוצץ בהול ומבוהל, בחזיה של מוך וצעק בקולון צרוד. אף-על-פי שנתחתכו מעיו של נתן, שבטלן זה עושה בנכסיו ושוכב עם אשתו, העיר בו מראהו צחוק, כאילו כל זה אינו אלא מעשה-חידוד, שהוא, נתן, עשה לו לבעל מחלקתו. עתים ביקש לקרוא: מי כאן משה מיכלש, ולהטיל בו צרוד של סיד או עצם...

כל זמן שלא ירדו שלגים, היו לו לנתן צרכיו. רויזה-תמר'ל באה תכופות אצלו, נתן עצמו

היה יורד בלילה מן החורבה ומטייל בשביל הזרד לנהר. אלא בלילה אחד ירדו שלגים עמוקים. למחר לא באה רויזה-תמר'ל, שכן חששה שמא יראו עקבותיה בשלג. נתן אף הוא שוב לא יכול לצאת לצרכיו. המים בדלי נעשו קרח. יצאו שני ימים ולא טעם טעם תבשיל. ביום השלישי שכרה רויזה-תמר'ל איכר אחד, שיפנה את השלג מן הבית עד האמבר ודרך אגב ציוותה עליו להאריך את הדרך עד החורבה. כשחזר משה מיכלש לביתו וראה, שנתפנה השלג תמה ושאל: — זו על שום מה?

אלא רויזה-תמר'ל עילה מצאה. ולפי שלא חשד בכלום, נשתכח הדבר מלבן. מאותה שעה הלכו וקשו החיים על נתן. השלגים כיסו וחזרו וכיסו הכול ורויזה-תמר'ל פינתה אותם במגרפה. כדי שלא ירגישו השכנים במה שנעשה בחצרה, תיקנה את הגדר. אף היא חפרה לא רחוק מן החורבה בור לאשפה, לסמא את העינים, שהיא הולכת לשם להטיל את האשפה. נתן אמר וחזר ואמר, שכבר הגיע הזמן, שיטול צרורו וילך לרכו, אלא רויזה-תמר'ל השביעתו שישהה.

— לאן תלך? — שאלה — תפול בדרך, חלילה.

היא הבטיחה לו, שלפי הלוח יהא חורף זה קל. הקיץ יקדים להיכנס השנה, בפרוס פורים, ואין הוא צריך אלא להוציא חצי כסליו, טבת ושבת. ועוד כמה דברים אמרה לו. עתים לא דיברו כלום, אלא נתחבקו בידיהם ושתקו או בכו. לאמיתו של דבר חלשו הבעל ואשתו מיום ליום. נתן הלך ועבה ותפח. כרסו היתה מלאה רוח. רגליו היו כמלאי עופרת ומאור-עיניו עמם. שוב לא יכול לקרוא אפילו בספרי סיפורי-מעשיות. רויזה-תמר'ל הלכה והכחישה כאילו לקתה ברזון. תאבונה ניטל ושנתה נדדה. לילות רצופים היתה מוטלת במיטה ומייבבת. וכששאל אותה משה מיכלש על שום מה היא בוכה, אמרה לו, על שום שלא זכתה לבנים.

יום אחד התחילו יורדים גשמי-זעף והדיחו את כל השלגים. הואיל ורויזה-תמר'ל לא היתה בתורבה למעלה משתי יממות, צפה נתן לרגליה. אף כלו לו מזונותיו ואין לו שיוזר אלא מקצת יי"ש על שולי החביונה. שעות רצופות עמד אצל החלון ושמר לה. ואילו היא לא באה. יום-החורף הקצר יצא מיד. הלילה היה אפל, צונן צינת קרח. כלבים נכחו. רוח גשבה. כתלי החורבה התנענעו. בארובה שריקה. רעפיה-העץ כנג טפחו. צרורות של סיד נשרו משמי-קורה. בביתו של נתן, שהוא עכשיו של משה מיכלש, דומה הדליקו כמה עששיות, שכן האור, שהפציע משם, היה גדול מן המצוי והדחיס את החשכה מסביב. רגע אחד דומה היה נתן, ששמע גילגול של אופנים, כאילו מרכבה באה ועמדה אצל הבית. מישוה שאב בחשכה מים מן הבאר, מישוה שפך עביט של שופטין. היתה ערבית בעיצומה ואף-על-פי-כן לא הוגפו התריסים. ולפי שראה נתן צללים רצים לכאן ולכאן, סבור היה, שבאו אורחים חשובים וסעודה נעשית להם. ארוכות עמד והסתכל בתוך הלילה עד שכשלו ארכובותיו. בכוח התמצית הטיל עצמו למיטה ושינה כבדה חטפתו.

למחר עם דימדומי-שחרית העירה אותו הצינה. הוא ירד מעל המיטה כולו נוקשה ובקושי נשתרץ עד החלון. בלילה שוב ירדו שלגים והיה כפור. לתמיהתו ראה נתן אצל דירתו תורמית של גברים ונשים. מה נעשה שם? — הירהר בפחד. לא היה צריך לחטט הרבה, שכן בבת-ראש נפתחו דלתות הפרוזדור וארבעה הוציאו מיטה, מכוסה מפה שחורה. משה מיכלש מת — קרא נתן לעצמו. אלא מיד ראה את משה מיכלש הולך אחרי המיטה. לא הוא מת, אלא רויזה-תמר'ל מתה.

נתן לא יכול אפילו לבכות, כאילו קפאו דמעותיו בצינה. הוא עמד ברתת ובזיע וראה בנושאי-המיטה, בשמש המנפנף בקופה של צדקה ובמלווים המדשדשים עמוקות בשלגים, שגיבששה הרוח. השמים רבצו נמוכים, חיוורים, בחינת בד, ונתערבבו באדמה המכוסה. האילנות בשדה היו שקועים עד מתניהם בלבנונית, כאילו צפו בשטפון. נתן ראה מכאן כל הדרך לבית-הקברות. המיטה עלתה וירדה, המלווים נתמעטו ועתים נתעלמו מן העין, כאילו נבלעו באדמה. מיד שוב צפו ועלו. רגע אחד דומה היה על נתן, שהלוויה עמדה ואין היא זזה ממקומה. אחר-כך דומה היה עליו, שהמלווים והמת אף עמהם הולכים אחורנית... הלוויה הלכה ופחתה, עד שהיתה כנקודות שחורה. והואיל והנקודות סופה לא זעה, הבין נתן מדעתו, שהמלווים כבר בבית-הקברות והוא רואה ממסתרו בקבורתה של אשתו הנאמנה. הוא נטל ידיו בשיירי היי"ש, שכן המים בדלי נעשו קרח והתחיל מהמהם קדיש.

פרק עשירי

דו פרצופין

נתן הישווה דעתו לצרור חפציו בלילה ולפזר רגליו. אלא אני, בעל הדבר, קילקלתי מחשבתו. לעתותי יערב חש במעיו; ראשו נכנסה בו חמה וארכובותיו כשלו, עד שלא יכול לפסוע פסיעה אחת. הוא ניסה לנעול מגפיו, אלא נוקשים היו ואף-על-פי שלא שמע שמועה טובה דושנה עצמו... יצר טוב השיא לו עצה. שיקרא לעזרה ויצעק בקולי-קולות, עד שישמעו בני-אדם יבואו ויצילוהו. שכן אסור לאדם להביא עליו מיתה, ואילו אני אמרתי לו:

— זכור אתה דברי דויד המלך: „גפלה נא ביד ה' וביד אדם אד אפולה“. עד שמשא מיכלש ומלחכי פינכותיו יראו כך נקמה וילגלגו עליך ועל צרתך, מוטב שתתפגר ככלב. קיצורם של דברים הוא שמע לי. שכן ראשית, גדלן היה. שנית, גזירה נגזרה עליו, שלא יבוא לקבר ישראל.

בכוח התמצית הסיט מיסתו אצל החלון והיה מוטל במיטה ומציץ מן החלון. הוא ישן וננער. היה יום והיה לילה. עתים שמע צעקות בחצר. עתים דומה עליו, שמישהו קורא בשמו. דומה עליו, שראשו גדול בשיעור משונה וכבד הוא, כאילו ריחיים בצוארו. אצבעות ידיו נעשו כגזרי-עצים, לשונו — נוקשה וגדולה היא, דומה עליו, מחלל הפה. הכת שלי, השדונים, גראו לו בחלום; הם צעקו, שרקו, הדליקו זיקוקין, הלכו על גבי מרכופים ועשו מעשי ליצני פורים. פעמים ראה בחלום דליקה ופעמים שטפון, פעמים חזר העולם, כביכול, לתהו ובוהו ופעמים הכניף, בחינת עטלף, וריפרף בחלל הריק. אף הוא אכל בחלום לבינות, כיסנים, אטריות רחבות בגבינה וכשננער היתה כרסו מלאה, כאילו אכל ממש. והוא שיהק וגיהק ומישמש בכרסו, שהיתה ריקה ממאכל ומלאה כל מיני חולי וכל מיני מדוה.

פעם אחת, כשזקף נתן ראשו ורובו והציץ מן החלון, ראה לתמיהתו, שהבריות הולכים אחרנית ונשתומם. מיד התחיל רואה עוד דברים מופלאים. הוא הכיר בין עוברים ושבים בעל-י-בתיים, שלפי זכרונו מתו משכבר. טועה אני? — שאל את עצמו — או כבר בא משיח והיתה תחיית-המתים? וכל זמן שהציץ גדלה תמיהתו. דורי-דורות עברו בעיירה: גברים ונשים, תרמילים על גבם ומקלות בידם. הוא הכיר ביניהם את אביו ואת אבי-אביו, סבתות ודודות זקנות. רגע אחד ראה בנאים בונים את בית-הכנסת של פראמפול. נשאו לבנים, חתכו לווחים, מרסו בסיד, קבעו רעפי-עץ. מסביב עמדו תינוקות של בית רבם, זקפו עיניהם כלפי מעלה וקראו דיבור מופלא. שלא שמע, כאילו דיברו בלשון לעז. שתי חסידות פרחו באוויר מסביב לבנין, כאילו הקיפו הקפות. אחר-כך נתעלמו מן העין הבנין והבנאים והוא ראה תורמית של בני-אדם, יחפים, עבדקנים, בעינים פרועות וצלבים בדיהם מולכים יהודי אחד לתלייה. האברך בונקנו השחור צעק בקולי-קולות, אלא הם אסרוהו בחבלים וגדרוהו. פעמונים צילצלו, בני-אדם ברחובה של עיר ברחו ונתחבאו, אף-על-פי שהיה יום בעיצומו חשכה. בחינת ליקוי חמה. האברך סופו קרא „שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד“ ונתלה ולשונו משורבבת. רגליו התנענעו ארוכות ותורמיות-תורמיות של עורבים פרחו באוויר על גביו וקירקרו קירקורת דחוסה.

בלילה האחרון ראה נתן בחלומו, שרויזה-התמרל ושפרה-הצירל הן אשה אחת בעלת דו פרצופין. מראית פניה שימחה את נתן מפני מה לא הבחנתי בכך תחילה? — תמה. מפני מה צריך הייתי כל הטורח והצער?... הוא נשק את האשה בעלת דו הפרצופין והיא נשקה אותו בשפתותיה הכפולות ותמכה בו שדיה הכפולים. הוא אמר לה דברי חיבוב והיא השיבה לו בשני קולות. בארבע זרועותיה ובשני חיקיה הותרו כל הספיקות ושוב לא היה לא חיים ולא מוות, לא כאן ולא שם. לא תחילה ולא סוף. האמת כפולה היא — קרא נתן — זה סוד כל הסודות... אותו לילה מת נתן בלא וידי ואני לא שהייתי וגילגלתי נשמתו לשאול תחתייה. עד היום הריהו נע ונד בשדות וביערות ועדיין לא זכה להיכנס לגיהנום. ר' משה מיכלש חזר ונשא — בזיוג זה אשה בת-יתשחורת. היא, בואו וראו, דילדלה אותו ובמהרה בקרוב ירשה אותו ובינזזה נכסיה. שפרה-צירל ישבה בקובה של זונות בפרשבורג והרקיבה בהקדש. התורבה במקומה עומדת. ועצמותיו של נתן מתגלגלות בה עד היום. ומי יודע? אפשר ושוב מסתתר שם רואה ואינו נראה?...

עברית: מ. ל.

ספרים

זו מסתמכות טענותינו המוסריות נגד משנאינו ומחרי-
בינו, ואך חוסר-הגיון הוא מצדנו לבוא אליהם בשם
הצדק והיושר, בשעה שיש לנו פלאטפורמה מ ש ו ת פ ת
עמם.

תשאל: אם בוז יבוז, לשם מה איפוא כל הטירחה
הזאת ומה תועלת בטענות ובהשגות? — „השאלות
שאלות הבל הן, כמוכנן. הנבון יבין והחדל יחדל.

ב

„אוהבי ה' שנאו רע!" — אומר משורר ישראל.
מקיאבלי הפגני אינו שונא את הרע, כי הוא אינו נמנה
עם „אוהבי ה'" ואינו מאוהבי „הטוב". אבל בין אם הוא
מאוהבי הרע ובין אם לא, הריהו מ ס י י ע ל ר ע .
ודאי צודקים אלה הסבורים, כהיפוליס טן וכקאר-
דוצ'י ועוד, כי מקיאבלי היה בעל מוח גדול ובעל
כשרונות גדולים, פטריוט אמתי ואפילו איש ישר
ויודע את האמת. הוא יודע, לפי דבריו הוא עצמו,
„מה מאד קל להשחית רוחם של בני-אדם, לקלקלם
ולהכניס ללבם מידות רעות שבניגוד לעצם טבעם,
אפילו אם קיבלו הינוך טוב וגודלו למידות טובות".
מסתבר כי היה בעל הכנה פוליטית חודרת, היסטוריון
מעולה ואף סולל-דרך בזמנו; כי נקט עמדה כנה של
קורא לדברים בשמם וכי במקום שהוא מדבר בציניות
גמורה הריהו עושה זאת מתוך י א ו ש , כיון ששכלו
הראה לו את חוסר-התקנה לגבי הממשלה האיומה
בארצו. אבל אם כן, הרי יש לתת ענין לאותו חוסר-
התאמת, או אי-עקיבות, של הטבע, אשר רצה, כנראה,
כי הכשרונות לא יהיו מחייבים באדם גם ערך ישוה
להם בשטח המוסרי. הנירטואיות אינה זקוקה כלל
לאותן תכונות-הרוח הנעלות, ההולכות יד ביד עם
היצירה. מקיאבלי היה ו י ר ט ו א ו ז לפי כשרונותיו —
ושאפן המרני לפי מהותו הרוחנית. עצם חכמתו נטר-
לת-אצילות היא. במידה שהיא חכמה הריהי בכחינת
„אני חכמה שכנתי ערמה", ואפילו זו מהולה בו
בפיקחות של הישות הנמוכה, הארצית גרידא. והוא
שוחר חכמה לא לשמה, אלא כדי לעשותה כלי-שרת
תועלתית לתכליתם של אנשים. ולאילו אנשים? —
לאלה שאינם מבקשים את החכמה, אלא את תועלתם
האישית בלבד. למעשה העמיד מקיאבלי את שכלו
הגדול לשרותם של שונאי החכמה, של אוהבי הרע.
הוא אינו לא מעבדי היופי ולא מעבדי המוסר, אלא
מעבדי החומר, אבל השכל המשרת את הגשמיות מן

ערעורים על מקיאבלי

יעקב קופלביץ

כתבים פוליטיים מאת ניקולו
מקיאבלי, מבחר כתבים (מבוא, תרגום
וביאורים מאת אפרים שמואלי). הוצאת
שוקן, ירושלים ות"א. תש"ח.

הוצאת-ספרים עברית חשובה זיכתה את קרית-ספר
שלנו בכתבי מקיאבלי בעברית. היא לא חשכה עמל,
טרחה ומצאה מתרגם חשוב, שהוציא מתחת ידו מלאכה
נאה וחשובה, ועתה נמצא הספר, בצורה נאה, בידי
הקוראים העברים, שיקראוהו מתוך הנחה כי בידם כלי
אשר ברכה בו, אשר הובא סוף-סוף מגנוי יפת אל
תוך ספרותנו.

האומנם כן הדבר?

בשעה שיצא הספר לפני ארבע מאות שנה לא
יכולנו לתת עליו דעתנו, נפשנו עיפה או להורגים
ולא העלינו על הדעת כי ספר שנכתב לשימושם של
רשעי ארץ, חברה-למקצוע של פרידינגד ואיזבל,
יכיל דבר שיש בו הוראה לארחות היינו השכליים או
המוסריים. ואם תאמר: וכי מצבנו היום שונה הרבה
ממצב היהודים בדורו של מקיאבלי? היא הנותנת!
הללו הסבורים כי מצבנו מחייב כי לעת רעה כזאת
נעמיד גם אנו את עולמנו על אותם הערכים הפטורים
מכל אחר, שעליהם עומדת הפוליטיקה (זו שנגדה אנו
טוענים, הלמאי היא הורסת אותנו בדם קר ובכוונה
מחושבת-מראש לשם אינטרסים שלה), שוחר-פוליטיקה
אלה יתייחסו בודאי אל המחשב המהולל של מקיאבלי
כאל מורה דרך מובהק בסבך נסיבות חיינו, ולא עוד
אלא שגם בוז יבוז לאיש אשר יטען כי מתוך תורת
מקיאבלי יכולים המעוניינים בכך לשאוב קודם-כל
הצדקה גמורה לאותו הגיון „מקיאבלי" אשר מהיותו
סבור כי האינטרסים התועלתיים מחייבים בפירוש
את אנשי המפעלות המדיניות להרוס בדם קר ובכוונה
מחושבת את כל העומד לאבן-נגף על דרכם, הריהו
נמצא ממילא משמש „שולחן-ערוך" לכל ההיטלרים
הקטנים עם הגדולים, כאשר שימש „שולחן-ערוך" לכל
המדינאים ועושי-הפוליטיקה לפניהם, עד לבית בורג'יה
ולקונקוחיסטדורים של ספרד ועד לקיסרי רומי הדורס-
נים ולמלכי פרס ובבל ואשור ומצרים ועד לקין, הורג
אחיו, שלא חיכו כלל להכשרו של מקיאבלי. לפי תורה

לות, שאינו כפות לשום חוק שמחוצה לו והוא מטרה לעצמו ורואה את העולם כולו כאמצעי לפיתוח אי-שיותו, למימוש רצונו ולהפעלת סגולותיו וכשרונותיו, זו האידיאָה שביסוד התרבות האיטלקית בתקופת התחייה — ברור כי לא היא שהניעה את מקיאבלי להעריך את השליט היחיד ולרומם את אִדְנוּתו: שהרי פירושה הטבעי והנכון של אידיאה זו הוא, כי כל יחיד הוא מטרה לעצמו וארון לעצמו וכי כל אדם שיש בו סגולות וכשרונות זכאי לפתחם מתוך חופש גמור, יכון שחוקה עליהם על בנרעליה שאצילות־הרוח ואהבת הטוב והיפה אינן מניחות להם להשתמש לרעה במקלות־הטבע שנפלו בחלקם. אילו היה זה רעיונו של מקיאבלי, כי אז הלא בהכרח נעשה לו זה מניע לאהבת התופש ולהערצת אצילות־הרוח. אבל פולחן־הרוֹן שלו מוכיח ללא צל של ספק כי לא האידיאה של האי-שיות יחידת־הסגולה היא יסוד מחשבתו של מקיאבלי, אלא ההיפך ממנה: האידיאה של הכוח — הכוח כעובדה ממשית שבמציאות, בין אם היא עובדה טוֹר־דקת מבחינת הטוב־והיפה ובין אם היא עומדת בניגוד גמור לבחינה רוחנית זו. הערצת היחיד בעלי־הכוח לא היתה בו במקיאבלי אלא הערצת החומר כגורם תועלת־גרידא.

אין אתה מוצא בו במקיאבלי מאומה מאותה זיקה להירואיות, המציינת את תקופתו. אדרבה, יש בו מאותה אי־הירואיות, תכונת הבורגניות, האופיינית לתקופתנו אנו, אשר בה הושלם תהליך הפיכתה של האנושות כולה לבורגנות גרידא. ההירואיות — מורשת העולם העתיק, אותה המיתוס, בכלי של אותו טיפוח האישיות ושחרורה, שהנהו הוֹזֵזֵע המיוזע שחידשה הרניסאנס — ההירואיות כניטוי האינדיווידואליות וכצורת־חיים ארצית־רוחנית, ולא מיתוס — הריהו האידיאל האמיתי של העולם ההומאניסטי במידה וכל־מקום שהיה בו בהומאניזם של הרניסאנס לא רק משום הבטה לאחור, אל העבר הקלאסי, אלא גם משום הליכה לפנים, אל שחרור היחיד ודייוב עצמיותו. אבל „הנסיך“ אינו בשומ־פנים ספר של הומניסטיזם רניסאנסי: להיפך, זה ספר בלתי־הומניסטי בהחלט, ילא עוד אלא שיש בו מטעמו של אותו אנט־הומניזם, המציין את כל תקופת שלטון־הבורגנות והבולט ביותר בזמנו, כשהגמוניה זו של הבורגנות בעולם הגיעה לשיאה. מבחינה זו, זרק מבחינה זו בלבד, אפשר לומר כי אמנם הקדים מקיאבלי את זמנו.

המנטאליות של מקיאבלי היא מנטאליות טיפוסית של בורגני זעיר, יבש, פיקח וחרוץ, שאין בו מאותה אצילות־הרוח שאצלה הוד־גבורה לטיפעת האדם הטבעי ולביטוי צורתו (באמנות הרניסאנס) ואין לו גם אותה הרגשת הבושה בפני העולם הגדול,

ההכרח שיגיע להערצת אותם האנשים אשר שליטה יתרה להם על החומר: להערצת העריצים. ספרו „הנסיך“, כלומר, השליט, הוא פרי הערצתו את כוח השלטון הגשמי, אם כי נכתב על טהרת השכליות ובלי כל גילוי רגש — לא רגש אהבת־אדם (ולו אך בצורת אהבה אמיתית לשליט, אשר לו עבד) ולא רגש של אהבת־האמת, אפילו במדרגתה המציאותית־גרידא (שהיתה בו, כנראה), ולא כל־שכן בלי כל זיקה לאהבת־האמת הרוחנית, המתנגדת בהכרח לאמתם של מחיבי המציאות הגשמית־מעשית.

אהבת־החומר והתאווה לגשמיות גרמה לו לאיש הפיקח הזה להיות „עבד־עבדים“. הוא שיעבד את כל שכלו לתאוות־הגשמיות של אנשי־הכוח, רודפי השליטון, וכשם שלבו לא הלך אחרי אש ההווייה הדתית של סאוונארולה שנגא־החיים הקנאי — משום שלא היתה בו במקיאבלי כל זיקה לבחינת האָתוֹס — כך לא הלך לבו גם אחרי אותם כוהני היופי הגדולים שבתקופתו, שהבקיעו מעיין חי מאדמת איטליה לתמשך יצירתם של קדמוני יוון אשר הנותה את חופי הים התיכון צלמי חן אנושי וסמלי טבע וגורל. אין ספק כי כל אותו צד של הווייה הרניסאנס, שהיה מופנה אל יקרת העבר הקלאסי ואל חידוש זהו בהווה, זר היה לו למקיאבלי בה במידה שהיה זר גם לסאוונארולה, בן זמנו והאָנטיפוד שלו. הצד השווה שבתם היה בעמידתם מחוץ לעולם היופי ובשנאתם לרוחניות שבאמנות. אבל גם הזיקה למוסר, שלבשה בכוחן ההווייה הלילי־הסייסי ההוא צורה של שגיוֹן־דת לוחט, זרה היתה למקיאבלי, האורח הזעיר, מעריך השלטון הארצי, ממש כאשר היתה זרה לרפאל סאנציו או לבנוונטו צ'ליני, ואפילו למיכאל־אנג'לו ולפטרארקה. כי מקיאבלי אינו שייך כלל לאחד משני הקוים העז־קריים, השתי־עורב של מסכת הרניסאנס: קו בקשת האמת בשטח הִיפּוֹטִיזִם (זה קו ההזר מאניסטים ושוחרי הכוח־היוצר הקלאסי), וקו בקשת האמת בשטח האחריות העצמית של האדם וטהרתו המוסרית (זה קו מבשרי הריפורמה הראשונים בנצרות). מקיאבלי מקומו היה בחוט שלישי, חוט חיצוני, שאך זה החילו לחדור לתוך ריקמת התקופה החדשה, חוט השעטנו של הבורגנות הזעירה בלידתה. רואה אני את מקיאבלי כאבי המנטאליות הבורגנית שבהערצת השלטון מתוך אהבת החומר, המלונה שנאת היופי והוסר־אָתוֹס גם יחד.

ג

אותה אידיאה רניסאנסית רבת־תפארת והרת־סכנה, שעליה מדבר יעקב בורקהארט — האידיאה של הווייה היחיד השלם, שכולו אִדְנוּת וחירות ואצִי,

כובש, או חוטר מגזע מלוכה, או שלטון־עם (דימור קראטיה), או תפישת ההגה בידי המפלגה השליטה בריפובליקה.

תפיסתו המעשית־הגיונית של מקיאבלי לגבי השלטון והערצתו השכלית והבלתי־רוחנית כלפי השלטון ליט הנן גילוי־אב לאותו מהלך־מחשבות המציין את הבורגנות של התקופה המודרנית, שניערה את חוצנה מן הרוחני שבבקשת האתני והאסתיטי והעמידה את עולמה על בקשת התועלת־השכלי בלבד, שכלו הגדול ביקש להעלות לגדולה את המציאות הגשמית, משום שהגדולה הרוחנית שבאידיאל נבואי, המבקש לתקן את החיים במלכות הרוח, זרה היתה לו בהחלט לבעלי־כשרונות מיוחדים וממלוח זה, שנתגלם בו בעיקר צד אחד בתווית זמנו, הוא צד הבורגני המתהווה ועולה, שבניקה תחת בקשת־האמת, גשמיות תחת אלוט, תועלת תחת יופי — זו תורת מקיאבלי, וזו תורת הבורגנות הזעירה מאז ועד היום.

ה

במאה ה־ט"ו עוד לא היה היסוד הבורגני אלא חוטר רך, המפציע ויוצא מגזע מקומו וזמנו, ועדיין שונה היה באופיו וברוחו מן הבורגנות הזעירה של התקופה החדשה, כפי הדמות שקיבלה במאתיים השנים האחרונות, עוד גיכרים היו גם ביסוד העולה הזה קו־האופי הכלליים, המשותפים לתקופה כולה והבולטים בכל טיפוסיה — באנשי הכוח ובאנשי הרוח, באנשי המלחמה ובאמנים, בסוחרים ובכונהני־הדת, במעבידים ובעובדים, בעשירים ובעניים. מסתבר כי הבורגנות הזעירה האיטלקית של המאה ה־ט"ו היתה בורגנות של הרפתקנים ואמנים: כי גם סוחריה וארמניה עומדים היו ברגל אחת בתוך ההרפתקנות וברגל אחת בתוך האמנות, כל בורגני מסוגל היה לרצות אדם ולהבין בציור, ממש ככל האחרים אשר לא בורגנים, בתקופת הדמים ההיא, במאה ה־ט"ו ובמאה ה־ט"ז, היו האיטלקים העם התרבותי ביותר באירופה, כידוע: רובם, ואפילו רבים מהמו־העם, היו מבינים גדולים בכל הנוגע לציור, לשירה, למוסיקה, לארכיטקטורה, ובעלי טעם טוב לסגנון ולטיפוח־הבית. אבל יחד עם זה היו אנשי אלים, מהירים לשפוך דם; הוק־החיים היחיד, שהכירו בו, היה הוק הכוח, האומר: כל דאלים גבר. זה היה עם של „זאבים משכילים“, כביטוי של היופליט טן, לא רק פשוטי העם, אנשי שררה, קצבים ובעלי־רכוש, נהגו דין לעצמם, אלא גם אמנים, משכילים ואנשי־רוח, כשם שהרוצחים שבהם ידעו להעריך אמנות, כך ידעו האמנים לשפוך דם, הצייר אַנדריאָה די קסטאניו הרג את ידידו וחברו, הצייר כמוהו, כדי לגזול ממנו

המונעת את בעליה מלעמוד בקלקלתו לפני הנעלם הזה ומניעה אותו להטיל על עצמו עול של „ציווי מוחלט“, ההולך יד ביד עם התבוננות אל „שמי הכוכבים“. הבורגני המקיאבלי השאפן ושוחר הבטחון הגשמי אינו כורע לא לפני היופי של העולם הנגלה, ששמי־הכוכבים הם נורו, ולא לפני אלוהות פנימית, שקולה מדבר אליו מקרבו בשפת־הרמוים של הכוכבים, אלא הוא סוגד בערמה לפני עגל הזהב וחסך ביקרו של פולחן ארצי מתוך מעשיות שבתפיסה פוליטית.

ד

יותר מכל טיפוס אחר של החברה — הרבה יותר מן האיש העמל, האוכל את יגיע כפיו בלבר, אך גם יותר מן ההרפתקן המופקר, האפיקורסי, שהחיים הם לו רק יי־רקת משמח־לב, ויותר מן האמן, שהחיים הם לו סולם למלאכי חלומו העולים ויורדים בו — הבורגני הזעיר מוכן־ומומן לשרת את השלטון לא רק כדי להיבנות בעזרתו בשטח החמרי, אלא גם מתוך אהבה אמיתית לבטחון־הקבע, לסדר הברור והשכלי, הנראה לו כאחיזה יחידה בעולם־התועלתיות ההפסך וגסול היושר וכוכות־הקיום היחידה ליצר־הקניין ולבקשת־הוודאות, שעליהם מושפת עולמו, עולם זה נבנה מחורבנו של עולם ימי־הביניים והלך הלך וגדל, הלך והתחזק בסתר, בהיותו בתקופת הרניסאנס רק בבחינת זר־סותרים, המחלחל מתחת לפני המציאות, עד שנהפך לבסוף לגור כביר אשר בו אניות יהלכון, הבלוע אל קרבו את כל האפיקים הצדדיים.

הבורגני הזעיר הוא שקבע את מושג השרת ביסוד דה של התווית המדינית־חברתית החדשה, לא נכרא האדם אלא לשרת, למלא תפקיד של טובה כלפי הגבוה מעליו בתיארכיה של המציאות, ואיזהו הגבוה שאותו הוא תייב לשרת? — הוזה אומר, את הסמוך אליו מעליו ממש, באופן בלתי־אמצעי, את השליט באותו תחום חמרי ומדיני שעמו הוא עצמו נמנה, אין האזרח הזעיר נוטה לדרוש במפלא ממנו ולבקש את תפקיד־השרת בשטח כה רחוק ונעלה ממנו כשטח המוסר, האומר לו כי הגבוה מעליו שם סתרו בשמי העולמים והתעלומה ומסר את תורתו לכוהניו, שומרי דתו ומפרשי מצוותיו, או כשטח היופי, הפודה את האדם משבי החומר עליידי שהוא הופך את הגשמיות הנערצה ממבצר־שלטון רם למין ירוקה שעל פני המים, לשיכבת חלאה, מאסוה כהני היופי, האזרח הזעיר רואה במלאכות של התועלתיות, בעמידה גאמנה על משמר הגשמיות, את מלאכות־השרת שלו, המשתת לו חוליה ממשית בינו ובין השליט נסיכו, שבחר סתו ינוב וישגשג, בין אם אותו שליט הוא עריץ

רושה — סגולת ההתגשמות העצמית: כוחהחיים המאליף, הצולח מכשולים, המכשיר את האדם להר ציא אל הפועל את עצמו ואת רצונו, ככל שמרובה באדם היכולת לבצע את חפצו ולהיות לגורם במציר אות כן גדולה יותר, וירטוי שלו, סגולת חיוניות זו אינה בשום־פנים עניין למוטר ולמידות טובות — תפיסתו של מקיאבלי הריהי מחוץ לכל השקפה מר סרית. אין הוא יודע שום ציווי פנימי זולתי צו היצר והשאיפה לכוח; סמי מכאן, מצפוף, או צדק ויושר, ציורי בורגיה הרשע המרושע, גדול הורצחים בתקור פתו, שנפשו תהום מכעיתה של בוגדנות ודורסנות, גיבור נערץ הוא בעיני מקיאבלי. ראוי הוא להעמידו כדוגמה עילאית לכל שליט, אומר הוא בפירושו. לא כן, למשל, משה רבנו: הלז אינו ראוי, לדעתו של מקיאבלי, לשמש דוגמה לשליט, משום שקיבל את שלטונו „רק מא לויים“, ולא כוחה של „וירטוי“ שכולה אנושית (כלומר — ששרשה ביצר לב האדם ותאוותיו). „הנסיך“ בא להעלות את הבגידה המחור שבת, את השקר היודוני ואת הרצח האכזרי, למדר גת מצוות־תיים וחובה כלפי המציאות לשליט שההצי לתה הכרה היא לו. ספר זה מתכוון לתת הכשר הגר יוני לרשעות ולשפיכת־דמים, כוונתו של מקיאבלי — אמרו — היא אך להסביר את המציאות כמות שהיא, לפרש אותה באופן, מדעי, בעזרת הבנתו הפסיכולר גית. אין בידו כל קנה־מידה רוחני, ושום ערכים מר סריים. ברם, אילו היה לנו כאן עסק רק עם העדר החיוב הרוחני בלבד, כי עתה אפשר היה לקבל את „הנסיך“ של מקיאבלי כמחקר שכלי גרידא; אבל האמת היא, שיש כאן לא רק איה־כרעה לטובת הרוי חני, אלא גם שנאת הרוחני.

נמיכות־ההשגה של מקיאבלי, תכונת המשרת התנף, המוכן לקנות עולמו בשפלות ובגידה, בולטת ביחוד בזה, שהוא מחשיב ומרומם את „שעת־הכשר“ — את ההתגנבות הערומה לתוך הנסיבות — הרבה יותר מן הערך הרוחני הפנימי, שיש בו כדי להעמיד את בעליו במרכזה של הזויה היסטורית. „נביא“ בפיו הוא מי שרוצה לשנות את פני המציאות, אך אינו עשוי להצליח אם אינו מצוייד באותם כליון אנר שיים־גרידא (אשר לא, מאלוהים, תלילה) — ערמה וכחש, אכזריות ובגידה, חוסר־מצפון וחוסר־היסוס, מלחעות פפיר ושיני זאב — המהוללים כליכך בגרונו. „הכרח הוא לשליט, שיאחו, כראוי על פי השכל, לא רק בדרך אנושית אלא גם בדרך החיה“ — אומר הוא בפירושו: ואיווהי דרך החיה, הראויה לו לשליט? לא די לו שיהיה „אריה“ אלא חייב הוא להיות גם, שועל. — משמע כי אין מחובתו של שליט פיקח להיות שומר הבטחתו, אם זו עשויה לגרום לו נזק.

אמצעה במקצוע הציור בצבעי־שמן, בנוונוטו צ'ליני, האמן הגדול שהיה בעצמו תרפתקן שידו בכל ויד כל בו ולא נרתע מפני שפיכת־דמים, מספר באבטוביוגוראי פיה שלו כי תלמידי רפאל קמו יום אחד להרוג את הצייר רוסו על שדיבר סרה ברבם, והלז הוכרת לבר רוח מרומא; או, למשל, כי ואזארי, שצפרני אצבעור תיו ארוכות היו, גרד בהן עד זוב דם, בשנתו בליי לה, את רגל תלמידו מאנו, שעמו היה ישן, בחשבו בתנומתו כי את עצמו הוא מגרד — ומאנו, בחמתו, קם על רבו להרגו בגלל זה. באוירת הימים ההם, אמרו חכמים, היתה חמת־הרצח תכונה כללית והאנשים היו מנגחים בסגיוניהם כמו שפרים מנגחים בקרניהם. ציזארי בורגיה („הדוכס“ בפי מקיאבלי), הרוצח הגדול, האכזר הצמא לדם, לא בריון גס ונבער מדעת היה, אלא איש משכיל ומעורן־הטעם, בן־אצילים שולט ברוחו, פיקח גדול, יפה־תואר, והאיש הזה הורג בלב קר את כל מי שעמד לשטן על דרכו, או שהעלה את חמתו, מצוה להרעילם, לשרפם חיים, לחתוך מהם אברים אברים, ולא־אחת היה מענה וממית את קרוביו — וגם את אחיו — בעצם ידי, או ממית את קר־בנותיו בחצים וקשת לפני קהל קרואים לבושי מכולל. חשמנים וכהגידת יכלו להיות חיות־טרף באפם כי עו. כשהתגברו אנשי בית מדיצי בסלורנציה על בית פאצי, שמרד בשלטונם מהוך קשר עם האפיפיור ועם ההגמון מפזיה, וחלו את ראשי הקושרים ואת ההגמון עמם, שרצב ההגמון את ראשו על התליה, סמוך לגסיסתו, ובחמתו הדורסנית נעץ את שיניו בכשר בעל בריתו, התלוי כמוהו וגויס לידו, פרשת כיבוש נפת רומא („רומאניה“) בידי ממשלת האפיפיורים הריהי שורה ארוכה של מעשי בגידה ורצח איומים, ובתקופת המאה הטיו והטיו היו כל שליטי איטליה המרובים עריצים קטנים, שתפשו את השלטון באמצעי אלימות וחמס, בפניון ורעל, וכל דאגתם היתה רק לקיים בידם שלטון־רשע זה בכל מחיר, הם לא שעו אל שועת התושבים הנגזלים, שהיו נטולים כל בטחון חיים, וכך הרגילו את כל בני ארצם לחיים של הסקר־רות, שאין בהם שום חוק אלא „כל דאלים גבר“.

„זאב הוא האדם לאחיו“, אומר הפתגם הרומאי — ואמרה זו נתאמתה במלואה לגבי תקופת הרניסאנס מבחינת היחסים שבין אדם לחברו. „נניה — אומר היפוליט טן — כי זאב יכתוב ספר מידות והדרכה לבני גזעו: הלא מובן כי יעשה את הדורסנות ואת שפיכת־הדם לחוק־חיים וליסוד המידות הטובות.“ וזהו מה שעשה מקיאבלי. אין אנו יכולים לראות בו אלא עדות ואילו־סרציה בנוגע לתקופתו, שרותה היא המשקפת בכתיבו.

תכונת Virù המהוללת בפיו של מקיאבלי פיר

לאכזריות שבנפשם ולתאות ההפקרות שבלבם. יתר על כן: בספרו „עיונים“ (Discorsi) הריהו חולק על דעתו האריסטוקרטית של טיטוס ליביוס, הסבור כי המון־העם „רודף אחרי ההבלים ואין בו קבע של דעות“; מקיאבלי טוען כי המון־העם, להיפך, הוא חכם מן השליט היחיד ואף קבוע ויציב בדעתו יותר מן העריץ — דעה, דימוקרטית מפורשת! אין של־טון־מלך עדיף בעיניו כלל מן הריסובליקה האזרחית, ולא עוד אלא שהוא נותן בשלטון־העם תבלין של אידיאליזציה לעומת רודנות־היחיד ואומר, למשל: „כשמתבוננים אל נסיך, ששלטונו מוגבל בכוחם של חוקים, ואל עם כפוף לשלטון של חוקים, הרי מוצאים כי העם יש בו מידות טובות יותר מן הנסיך, ואם נשוחה את זה אל זה כששניהם מסירים חוק או מוציאים את עצמם מגדר החוקי, נמצא כי הסרונותיו של העם מעטים מאלה של הנסיך ונזחים יותר לתקנה. העם הפרוע, שבעט בחוקים והוא נגוע בבלבול־המוחות ובאנדרלמוסיה, הרי בשעה שאיש חכם וישר משמיע באזניו דברי כיבושים ותוכחה — מיד הוא חוזר למוטב ושב לדרך הישר, ואילו נסיך רשע ופרוץ בעור לזת — שום איש לא יוכל להטות את לבו לתשובה: אין לו תקנה אלא בברזל.“ — ולא זו אף זו: שכלו המעשי של מקיאבלי עומד לו לקבוע כי הסכנה העיר קרית, הכרוכה במעשי פריעת־החוק ועיוות־הישרה מצד המון־העם היא הסכנה הצפויה לעתיד, בשגם עלול לבוא רודן אשר ישחמש במהומה ויתפוס את השלטון בידו, ואילו הסכנה שבמעשי הרשעות של שליט יחיד מערערת את הקיום בהווה ואינה מניחה לו לעם אלא את התקוה לעתיד, כיון שכך דרכם של בני־אדם, שהם משלים את נפשם בשוא, לאמור כי מעשי הרשע של העריץ חבלי־לידה הם לחירות העתיד לבוא. אכזריותם של המוני־העם נובעת מתוך פחד, שמא יקפה השליט היחיד את מעמדם ויגזול את קנייניהם, ואילו אכזריותו של הרודן מכוונת במחושב כלפי אלה אשר נקעה נפשם מעליו מתוך חשש לתאות־החמס שלו.

ה

וכיצד מתפשרת תפיסתו האזרחית הנכונה של מקיאבלי עם עצותיו האחיתופליות לנסיך? הפה שהצדיק בספר „עיונים“ את המון־העם המתאכזר בהתקוממותו לעריץ — כיצד הוא מתיר לו לזה, בספר „הנסיך“, שנכתב כמעט באותו זמן עצמו, לזרוק מעליו כל שיוור של מורשת־מוסריות — ולהיות לחיה טורפת כדי שהשלטון יהיה נכון בידו? הנסיך — אומר כאן מקיאבלי — תייב לה שמיד את כל בני משפחת השליט הקודם, ולזכור, ביחסו לתושבים, כי עליו „לקנות את לבם — או להשמידם“, כי אין

ואם בטלו הנימוקים, שהגיעוהו לתת הבטחתו“ („הנסיך“, פרק י"ח). כך הורה מקיאבלי, אמור לי מי הם תלמידך ואגיד לך מי אתה, מסר ניקולו! מתקני עולם וחזוי עתידות, יוצרי גדולות ונוצרי אמונים לא שתו מבארו של לבלר גאוני זה; אבל ממעשיהם של פוליטיקנים עוכרי־העולם ומחללי־החיים, מהרתרי־דיב וחורשי מנימות של חמס והרס, ממעלליהם של היט־לרים, מוסולינים ודומיהם, עולה ברור הדח של תורת מקיאבלי. שימושה של תורה זו מעיד על מהותה.

ז

אם בדעותיו המפורשות של מקיאבלי — בהנחייתו ההלכיות, הבאות לתת הכשר מטעם השכל למה שהיה נהוג ממילא בתקופתו: להעדר כל אָתוּס, להתעלמות מכל יושר וצדק ולחוסר כל צורך בעריכים רוחניים הדוגלים בשם הטוב — משתקף פרצוף הדור והלך־המחשבות אשר לו, הרי במניעים הנפשיים אשר מתחת להלכה זו ניכר טיפוס הבורגני הועיר, העולה ומתלבן מתוך ערפלי ההתהוות החברתית שבאותה תקופה כשהוא עוד משתווה כמעט עד להזדהות עם פרצוף־התקופה הכללי ובטרם יגיע לכלל דיפרנציאציה גמורה שבניגוד יסודי לשאר טיפוס החברה.

כשופרה־השרת של האלימות, שריכוזה בידה את השליטה על החיים בדורו, מזדרנו מקיאבלי ורץ לפני מרפכת אדוניו בנאמנות של כלב גזעי עו ופיקת. אבל יחד עם זה פועל בו גם היסוד האזרחי־הבורגני. הגורם המעמדי הזה, העומד שלא מדעת בעליו בניגוד לשל־טון־העריצות המקובל של מעמד האצילים, אמנם פועל בו לסקוח את עיניו על הצדדים השליליים של משטר הנסיכים, אם כי אין כוחו יפה עד כדי להגיע לעמדה בקורתית, ולא כל־שכן להתקוממות, נגד משטר זה, כי לשם כך דרושה אצילות־רוח, בעוד שהגורם המעמדי־הבורגני במקיאבלי אין לו זיקה אלא לשכל השימושי בלבד, שכוחו יפה רק לתועלתיות, אך לא לתכמה. מכאן התוכן המעשי־התועלתי גרידא שהוא שם במושג „וירטו“ ומכאן גם הברית שהערמה השפיע לה, שאינה נרתעת גם מפני הגופה עבדותית, כרתה ברוחו עם השכל החד והישר ועם ההבנה הנכונה לגבי המציאות. האזרח שבמקיאבלי יודע היטב כי העם אוהב שלום ורוצה בנסיכים הומאניים, ישרים ומתונים, שאינם מתהלכים בגדולות בשאפם להגיע אליהן בעזרת הרשעות וחילול־החיים; וכן יודע הוא, למשל, כי הרוח הצבאית, אף אם עממית היא לפי מוצאת, רוח קטלנית ורשעה היא, וכי הצבא, כמו בלגיונות רומי, מעדיף דוקא מנהיג קשה ואכזר, איש־מלחמה יחיר וחמסן, כדי שיוכלו להתמכר בחסותו ובזכותו

באותה מידה עצמה לשלטון-העם ולשלטון-עריץ. במוֹ-
חו של אדון גבה-רוח, כצייזרי בורג'יה, למשל, שכל
זה משמש להדריך את היד המוחצת בפגיון את שנוא-
הנפש; ובמוחו של משרת ערום כמקיאבלי שכל זה
עצמו משמש לכון את הלשון, אשר היים ומות בידה
לחסרי-הכוח החוסים בצלם של בעלי-הכוח, כדי
לגנוב את דעתו של השליט ולקבל ממנו נדבת-חסד,
שחותמה בוז.

אבל יפה כוחו של שכל מעשי זה, המשמש, תא-
הוֹשֵׁךְ לצינור המציאות ולקליטת בנאותה, לספק לנו
עדות בנוגע לסביבה אשר בה היה פועל בשעתו.
במידה שעדותו של שכל זה מסייעת בידנו להבין את
העבר (ומתוך-כך אולי גם לראות את הנולד ולנסות
להקדים רפואה למכתו) — זרק במידה שיש כאן
עדות כזאת — מן-ההכרח להודות בחשיבותו של מוח
כמוהו של מקיאבלי, עבדם של הרשעים בעבר ומוֹרֵהֶם
של הרשעים בזמן הזה.

דרך וראית ובטוחה לקיים את שלטונו בארץ, זולת
החורבן הגמור, ומי שמשתלט על ישוב שהורגל לחיים
של חירות ואינו משמיד אותו, צריך לחשוש פן
יקום זה וישמיד אותו.

ההסבר לסתירה זו, שאינה חוששת כל-עיקר מפני
אי-העקיבות, הוא כי שניהם, גם חיוב הדימוקראטיה
גם שלילת המוסר והצדק, ממקור השכל הנמוך,
השימושי, נובעים כאן. שכלו של מקיאבלי הוא חד
ומזהיר, אך אינו אלא שכל גרידא, בלי כל זיקה
לאותה דינאמיות מרקיעת-אפקים, שאנו קוראים
חכמה, ועל אחת כמה וכמה בלי כל שאיפה להכ-
רעה אֶתִית שבהתעלות, שאנו קוראים אצילות-
רוח. שכל בלתי-רוחני אינו אלא כלי, מין מחבת
שאפשר להקטיר בה לכל אלוהות, היום לאלוהי
הנביאים ומהר לבעל-פעור, היום לריפובליקה הפלר-
דנטינית ומחר ללורנצו השליט היתיד, ואפילו לשני-
הם בעת ובעונה אחת; כלי-שרת הוא, המסוגל לעבוד

בשולי החוברת

יצחק לופבן, שהלך לעולמו לאחר שנתן את כל חילו לעתונות העבודה, מן הימים שיצק מים על
ידי יוסף אהרנוביץ, ועד שערך ברשות עצמו את „הפועל הצעיר“, במשך עשרים שנה, הוא חוליה מוצקה
בשלשלת הפובליציסטיקה הלוחמת בספרותנו. הוא היה מן המעטים אשר השכילו למוג ערכי תרבות
מערבית (בצינור השכלתו הגרמנית) עם כתיבה עברית בסגנונה ובערכי-השתיה שלה. ככל שנמנה היה
עם דור מוקין, היה להט צעירות בכתיבתו, שהיתה מעוררת ומגרה את יצר המחשבה אף במקום שלא
הניחה כל הדעות. ככל העומדים בשער, ואמתם עמם, לא ארה דבש, אך כותב רשומות תנועת העבודה,
ואף מי שיבוא לבדוק בנינה של מסה עברית וכרייתו של ניב פובליציסטי עברי, פקוד יפקדו את
תרומתו הנאמנה.

מאמרו של אבא אבן, נציגה של מדינת ישראל באו"ם, עיקרי דבריו ניתנו בהרצאתו בתל-
אביב ב-11 בספטמבר 1948.

מאמרו של יחיאל הלפרן בחוברת זו הוא המשך למאמרו על ברית המועצות ומדינת ישראל
שבא בחוברת 6.

המאמר „ראשי פרקים על הדרו וישראל“ נכתב כדברילוי לספרו של ה. נ. בריילספורד „הודו
משעבוד לשחרור“ היוצא ב„עם עובד“. הדברים ניתנו כאן ברשות ההוצאה.

לצבא ההגנה לישראל
למעפילי קפריסין ועדן
לשארית הפליטה במחנות
לאסירי תקות ציון בארצות ערב
להמוני היהודים בתפוצותיהם
לפועלי ארץ־ישראל ולכל הישוב

ברכתנו:

תהא השנה החדשה
שנת נצחון ושלוש
שנת קיבוץ גלויות
שנת בנין מדינת העבודה החפשית

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י • הועד הפועל

לממשלת ישראל
לצבא ההגנה לישראל
לחברי מפלגת פועלי א"י
לגולינו בקפריסין
לשארית הפליטה
לשליחינו בתפוצות הגולה
לכל צבור הפועלים

השנה זכינו לראשית בנין המדינה העברית
העצמאית
תהא השנה הבאה שנת נצחון,
שנת שלום ותנופת בנין גדולה,
שנת שחרור שבויי קפריסין,
שנת עליה גדולה מהמחנות
ומכל תפוצות הגולה.

מרכז מפלגת פועלי ארץ־ישראל

שנת נצחון ועוז
למדינת ישראל ומגיניה
שנת בריאות וחוסן
לבנים הבונים
ולכל בית ישראל

המשביר המרכזי בע"מ

שולח את מיטב ברכותיו
לקראת השנה החדשה
לצבור הפועלים ולמוסדותיו,
לישוב ולממשלת ישראל,
לחברי המשביר המרכזי ולעובדיו
לעסקנים ולעובדים של התנועה הצרכנית
השיתופית

תהא השנה הבאה עלינו

שנת בנין ויצירה,
שנת נצחון ושלוש

מרכז קופת חולים

קופת מלוה וחטון של העובדים

בחיפה בע"מ

מברכת את כל חבריה ולקוחותיה
בשנת ביסוס וחזוק מדינתנו
הרחבת כלכלתנו וקליטת פזורי עמנו

קופת מלוה וחטון של העובדים

בתל-אביב בע"מ

מברכת את כל חבריה ולקוחותיה
בשנת ביסוס וחזוק מדינתנו
הרחבת כלכלתנו וקליטת פזורי עמנו

חברת "ביצור" בע"מ

מברכת
את העם היהודי במדינת ישראל ובתפוצות
בשנה טובה, שנת נצחון,
עליה, וביסוס המדינה

הוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל

הופיע

חיים ארלחורוב - "יומן ירושלים"

יומנו המדיני ומכתבים לד"ר חיים וייצמן ולסיר ארתור וקופ, נכתבו בימי כהונתו במחלקה המדינית בירושלים שהיו גנוזים ועתה הגיעה שעתם לפרסום ברבים. ב-360 עמודי הספר משתקפים מאורעות הימים, דרך עבודתו, הגיגים על התנועה והמפעל, פרטים ורשמים בפגישותיו עם יהודים, ערבים, נציגי עמים ומדינות השלטונות הבריטיים, שלל דמויות, ועל הכל — רוח האיש ארלחורוב, בחיר העם.

הופיע הספר

האדם בהתישבות

בקיבוץ, בקבוצה, במושב, במושב השיתופי

דברי ותיקים-ראשונים ובני דור ממשיתים על בעיות החברה בצורות ההתישבות השונות שבמרכזן האדם המתישב, הכובש את עצמו למפעל, לו הוא גותן את חייו.

בהזמנות לפנות למחלקת לעתונות וספרות, רחוב יהודה הלוי 40, טלפון 4668, 5774 ולכל מפיצי המחלקה בערי הארץ ומושבותיה.

שנת הגשמת
שאיפות ישראל
מאחלים:
הצ'נת
אל"ט
ב"מ
בית חרושת לסיגריות

ברכת שנה טובה

בנק הפועלים בע"מ

למדינה ולמוסדותיה

ברכת שנה טובה

חברה לשיכון עממי בע"מ
שיכון עולים בע"מ

עבודה אמנותית בכריכת עור ונד
להוצאת ספרים וספרי בנקים

ל. בוצ'בר בע"מ
תל-אביב, רחוב מזא"ה 58, טלפון 3268

בית כריכה מכני לספרים ולפנקסים

האחים ר. את ז. זילברשטיין
ירושלים תל-אביב חיפה

מבחר גדול של גיר ומכשירי כתיבה,
מכונות כתיבה "רמינגטון",
מכונות חישוב "פסיט"

חיים ירושלמי בע"מ

מפעלי א"י לחבלים וטקסטילים בע"מ
תעשייה ומסחר בחבלים, חוטים ובדים

מברכים את כל לקוחותיהם וידידיהם
הבאים אתם בקשרים
בשנה טובה ומוצלחת

מוֹלֵד

ירחון מדיני וספרותי

חשוון תש"ט כרך ב' חוברת 8 נובמבר 1948

67	הרצל ברגר	נובמבר 1947—נובמבר 1948
71	חיים גרינברג	חברות לאומות המאוחדות או מעמד נייטרליות
74	הלל דנציג	לרכנו הסוציאליסטית במדינה
79	יעקב לשצינסקי	דיוקנה הלאומי של יהדות רוסיה
בין לאומים:		
85	ד. ר. אלסטון	שעתו של טרומאן
89	ס. יזהר	השבוי
100	יעקב פיכמן	גנה
101	ת. ס. אליוט	השיר ופשרו
104	לאה גולדברג	אהבת היתור
108	מנחם תלמי	פורצי הדרך
רשימות:		
113	א. ציוני	במערכת תמיד
114	ש. יבנאלי	להגברת חברת העובדים
119	א. אופיר	עצמאות ההסתדרות — וחזית פועלים
ספרים:		
122	א. שאנן	בין שכל לאימפולס
123	שמואל גדון	על האדם בהתישבות
125	נתן רוטנשטריך	המדינה להלכה ולמעשה
126	אפרים א. שפייר	מיעוטים בעולם הערבי
127	. . . . .	ספרים שנתקבלו
128	. . . . .	בשולי החוברת

דמי החתימה: 2,200 לא"י לשנה, 1,200 להצי שנה; מהודר החוברת 200 מא"י; שכר המודעות: 40 לא"י העמוד, 20 הצי העמוד, 10 רבע העמוד; אין המערכת אחריות לתוכן המודעות; כתבייך שלא צורפה להם מעצמה כתובה ופבוילת אינם סותרים; הכתובה הזמנית: רחוב יהודה הלוי 40, תל-אביב.